

Conform besloten in de
Begrotingsraad 10 november 2022.
De Griffier

Digitaal ondertekend door Robert van Dijk
op 14-11-2022

Samen maken we Teylingen

Begroting 2023-2026

gemeente
TEYLINGEN

Inhoudsopgave

1.1 Voorwoord 4
1.2 Ontwikkeling financieel meerjarenperspectief 2023-2026 6
1.3 Leeswijzer 11
2 Programmaplan 12
2.1 Programma 1. Samenleven 13
2.1.1 Vitaliteit 14
2.1.2 Talentontwikkeling 18
2.1.3 Zorg voor elkaar 21
2.1.4 Werk en inkomen 25
2.1.5 Opgroeien en opvoeden 30
2.1.6 Thuis wonen 35
2.1.7 Hulp bij meedoen 38
2.1.8 Verbonden partijen 41
2.1.9 Beleidsindicatoren 41
2.1.10 Kaderstellende stukken 46
2.1.11 Wat mag het kosten? 48
2.2 Programma 2. Leefomgeving 51
2.2.1 Openbare orde en veiligheid 53
2.2.2 Verkeer en vervoer 57
2.2.3 Wonen 60
2.2.4 Implementatie Omgevingswet 62
2.2.5 Gebiedsontwikkeling 64
2.2.6 Openbare ruimte en duurzaamheid 65
2.2.7 Verbonden partijen 70
2.2.8 Beleidsindicatoren 70
2.2.9 Kaderstellende stukken 73
2.2.10 Wat mag het kosten? 75
2.3 Programma 3. Bedrijvigheid 77
2.3.1 Lokale economie 79
2.3.2 Regionale economie 81
2.3.3 Verbonden partijen 82
2.3.4 Beleidsindicatoren 82
2.3.5 Kaderstellende stukken 83
2.3.6 Wat mag het kosten? 84
2.4 Programma 4. Bestuur en ondersteuning 85
2.4.1 Dienstverlening 87
2.4.2 Regionale samenwerking 88
2.4.3 Participatie 90

2.4.4 Communicatie 92
2.4.5 Verbonden partijen 93
2.4.6 Beleids- en prestatie-indicatoren 93
2.4.7 Kaderstellende stukken 95
2.4.8 Wat mag het kosten? 97
2.5 Algemene dekkingsmiddelen 98
2.5.1 Wat mag het kosten? 100
2.5.2 Overhead 101
2.5.3 Vennootschapsbelasting 102
3 Paragrafen 103
3.1 Paragraaf Lokale heffingen **104**
3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing **110**
3.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen **114**
3.4 Paragraaf Financiering **123**
3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering **127**
3.6 Paragraaf Verbonden partijen **129**
3.7 Paragraaf Grondbeleid **142**
3.8 Paragraaf Duurzaamheid **154**
4. Financiële begroting 156
4.1Financieel overzicht van baten en lasten **157**
4.1.1 Grondslagen begroting en meerjarenraming 157
4.1.2 Overzicht van baten en lasten 158
4.1.3 Verschillen tussen de begroting 2023 en de gewijzigde begroting 2022 159
4.1.4 Overzicht van incidentele baten en lasten 189
4.1.5 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves 189
4.1.6 Structureel begrotingsevenwicht 190
4.2 Uiteenzetting van de financiële positie 193
4.2.1 Geprognosticeerde balans 193
4.2.2 Investeringen 2023-2026 195
4.2.3 Reserves en voorzieningen 2023-2026 197
4.2.4 Verloop van reserves 2023-2026 199
Bijlage 1: Overzicht baten en lasten per taakveld 201
Bijlage 2: Risico-inventarisatie 208

1.1 Voorwoord

Het college van de gemeente Teylingen presenteert hierbij de begroting voor de jaren 2023-2026. Ondanks de financieel onzekere tijden waarin we verkeren, zijn wij er voor de eerste drie jaren in geslaagd de begroting sluitend te krijgen. Voor het jaar 2026 is dat vooralsnog niet gelukt.

Uitgangspunt van het college is dat de begroting voor het jaar 2023 structureel sluitend moet zijn. Dat betekent dat structurele lasten worden gedekt door structurele baten. Er is hard gewerkt om baten en lasten in evenwicht te krijgen.

Onzekere tijden
De economische situatie in binnen- en buitenland is onzeker, dat merken we allemaal. Veel inwoners, ondernemers en verenigingen worden geconfronteerd met een hogere energierekening, boodschappen worden duurder en ook op andere fronten stijgen de prijzen.

Het college maakt zich zorgen over de effecten hiervan op inwoners en ondernemers van Teylingen en wil onderzoeken hoe het hen raakt. Op basis van deze informatie zal het college, voor zover lokaal verantwoord, maatregelen treffen. Ook de gemeente Teylingen zal de gevolgen van de loon- en prijsontwikkeling gaan merken, hetzelfde geldt voor de gemeenschappelijke regelingen waar we deel van uitmaken.

Gemeentelijke financiën
Het is nog onduidelijk in hoeverre het Rijk ons tegemoet komt vanwege de loon- en prijsinflatie. In de meicirculaire 2022 zijn we geïnformeerd dat onze gemeente hiervoor deels gecompenseerd wordt. Een deel van dit geld hebben wij apart gezet, om ook toekomstige kosten enigszins het hoofd te kunnen bieden. Het is afwachten of we in de septembercirculaire opnieuw een compensatie ontvangen. Zodra we de septembercirculaire ontvangen zullen we u daarover informeren. Vooralsnog adviseert het college om uiterst terughoudend om te gaan met de positieve saldi in de jaren 2024 en 2025.

Uitkering Gemeentefonds
Los van de compensatie verwachten we tot en met het jaar 2025 een hogere algemene uitkering uit het Gemeentefonds. Deze uitkering stijgt namelijk mee met de uitgaven van de Rijksoverheid, die zeer waarschijnlijk hoger zullen uitvallen.

Voor 2026 durven we nog niet te rekenen op deze hogere uitkering, omdat het Rijk daarover op dit moment nog terughoudend is. Daarom heeft onze begroting voor dat jaar vooralsnog een negatief saldo. Naarmate de tijd vordert, zal duidelijker worden wat de vooruitzichten zijn en kunnen we kijken op welke manier we ingrijpen.

Eerste begroting
Dit is de eerste begroting van deze nieuwe raadsperiode. Na de gemeenteraadsverkiezingen is de voltallige raad om tafel gegaan. In het raadsprogramma ‘Samen maken we Teylingen’ staat beschreven welke maatschappelijke uitdagingen de raad wil aanpakken.

In de coalitieafspraken zijn een aantal grote opgaven geschetst. Denk aan de energietransitie, het klimaat, de woningbouw, de vergrijzing, de bereikbaarheid van de regio en het herstel van het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Collegewerkplan

Aangezien we nog maar net zijn gestart als college, hebben we uiteraard nog niet alle plannen kunnen uitwerken en doorrekenen. Daarom is deze programmabegroting in grote lijnen gebaseerd op de kadernota 2023, die de raad afgelopen zomer heeft goedgekeurd.

Wel hebben de portefeuillehouders onlangs bepaald wat hun eerste prioriteiten zijn voor het jaar 2023. Deze prioriteiten hebben wij opgenomen in een eerste versie van het collegewerkplan waarover we graag met u van gedachten wisselen tijdens de begrotingsbehandeling. Omdat het college vooralsnog alleen prioriteiten heeft bepaald voor het jaar 2023 en er nog grote onzekerheden zijn over de jaren 2026 e.v. stelt het college voor om slechts incidenteel geld te reserveren voor de uitwerking van het collegewerkprogramma. Hiervoor is een eenmalig bedrag van € 500.000,- nodig, deze zullen we meenemen in de raadsmemo over de gevolgen van de septembercirculaire 2022.

Tot slot

Wij hopen u met deze begroting inzicht te geven in onze gemeentelijke financiën voor de komende jaren: de manier waarop we investeren in onze mooie gemeente Teylingen en hoe we deze uitgaven bekostigen. We vertrouwen erop dat we samen tot een goede invulling komen van de taken en ambities die voor ons liggen.

1.2 Ontwikkeling financieel meerjarenperspectief 2023-2026

Stap voor stap naar een financieel meerjarenperspectief

De begroting 2023-2026 is stap voor stap tot stand gekomen. In dit hoofdstuk beschrijven we dit proces en de genomen stappen aan de hand van onderstaande tabel1.

Tabel 1 geactualiseerd financieel meerjarenperspectief 2023-2026

Bedragen x €1.000 -=nadeel	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Stand Kadernota 2023-2026	-2.494	-3.459	-3.087	-2.636
Ontwikkelingen na kadernota:				
1. Meicirculaire 2022				
Bijstelling Algemene uitkering	5.302	6.253	6.810	1.517
Subtotaal	*5.302*	*6.253*	*6.810*	*1.517*
2. Reservering verschil indexatie				
Reservering verschil indexatie	-480	-480	-480	-480
Subtotaal	*-480*	*-480*	*-480*	*-480*
3. Extra rijksmiddelen Jeugd				
Extra rijksmiddelen Jeugd 2024 en verder		277	333	245
Subtotaal		*277*	*333*	*245*
4. Nieuwe voorstellen				
Vervoer Jeugdhulp	-70	-70	-70	-70
Bijstelling begroting SOZ	-1643	-1580	-1740	-1715
Stelpost ombuigingen Jeugdhulp	-694			
Toezicht kabels en leidingen	-54	-54	-54	-54
Subtotaal	*-2.461*	*-1.704*	*-1.864*	*-1.839*
5. Actualisatie begroting				
Technische aanpassingen				
Actualisatie kapitaallasten	-277	-423	-332	-329
Actualisatie baten en lasten afval	647	935	924	890
Actualisatie baten en lasten riolering	152	160	165	178
Actualisatie BUIG inkomsten	-345	-345	-345	-345
Actualisatie OZB	171	197	197	197
Actualisatie aansprakelijkheidverzekering	-100	-100	-100	-100
Overige actualisaties	-178	-178	-178	-178
Correcties				
Bijstelling begroting ISD	564	564	564	564
Verlaging onttrekking RIF Holland	-248	-248		
Sociale kaart	-38	-38	-38	-38
Kleine aanpassingen	-82	-30	-31	-31
Subtotaal	*266*	*494*	*826*	*808*
Stand begroting 2023-2026	132	1.381	2.538	-2.385
Aftrek incidentele uitgaven en inkomsten	-149	-109	0	0
Stand Begroting 2023-2025: Structureel evenwicht 2023-2026	281	1.490	2.538	-2.385

Stand kadernota 2023-2026

De kadernota is behandeld in de gemeenteraad op 30 juni 2022. In deze begroting 2023 zijn de autonome ontwikkelingen, zoals de begrotingsuitgangspunten en tussentijdse raadswijzigingen, en de gedane voorstellen vanuit de kadernota 2023 opnieuw opgenomen. Het saldo van het financiële meerjarenperspectief is negatief.

Ontwikkelingen na kadernota

1. Meicirculaire 2022

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
1. Meicirculaire 2022				
Bijstelling Algemene uitkering	5.302	6.253	6.810	1.517
Subtotaal	*5.302*	*6.253*	*6.810*	*1.517*

Na aanbieding van de kadernota 2023 aan de gemeenteraad is de meicirculaire 2022 van de algemene uitkering bekendgemaakt. Deze heeft een positief effect op de jaren 2023 tot en met 2026.

2. Reservering verschil indexatie

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
2. Reservering verschil indexatie				
Reservering verschil indexatie	-480	-480	-480	-480
Subtotaal	*-480*	*-480*	*-480*	*-480*

In de meicirculaire 2022 is rekening gehouden met een sterke groei van het accres als gevolg van de prijsontwikkeling en de effecten van hogere rijksuitgaven vanaf 2023 (gemiddeld 6,75% in de periode 2023 t/m 2025). Daarom wordt voorgesteld om € 480.000 te reserveren voor mogelijke neerwaartse bijstellingen van het accres en om het verschil in indexatie op te vangen. Hiermee zetten we een eerste stap om schommelingen in de algemene uitkering beter op te kunnen vangen.

De stelpost van € 480.000 is als volgt opgebouwd:

- De totale begroting bestaat voor ongeveer 12% uit materiële budgetten. Deze zijn met een prijsindex van 2,5% geïndexeerd, conform de uitgangspunten uit de kadernota. De indexatie in de algemene uitkering is 6,75%. Om de begroting verder te verhogen is € 480.000 per jaar nodig om een reële begroting te blijven hanteren.

3. Extra rijksmiddelen jeugdhulp

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
3. Extra rijksmiddelen Jeugd				
Extra rijksmiddelen Jeugd 2024 en verder		277	333	245
Subtotaal		*277*	*333*	*245*

Rijk en gemeenten (VNG) hebben in mei 2019 afspraken gemaakt om een onderzoek in te stellen naar de kosten van jeugdhulp. Op basis van de uitkomsten wordt bepaald of, en zo ja in welke mate, gemeenten structureel aanvullend extra rijksmiddelen nodig hebben. Mochten Rijk en gemeenten na dit onderzoek niet tot overeenstemming komen, dan zou het financieringsvraagstuk voorgelegd worden aan een commissie van wijzen (vergelijkbaar met arbitrage). Deze zou een semi-bindend oordeel geven. De commissie heeft in juni 2021 uitspraak gedaan. Het kabinet volgt de uitspraak van deze commissie en heeft de gemeenten een toezegging gedaan voor een extra rijksbijdrage in 2022 van € 1,8 miljard. Het deel voor Teylingen bedraagt netto in 2022 € 1,884 miljoen. In het meerjarenperspectief van de begroting 2022 is structureel rekening gehouden met 75% van de toegezegde middelen.

De toezichthouder (de provincie Zuid-Holland) heeft vooruitlopend op aanvullende afspraken tussen gemeenten en het Rijk, gemeenten toegestaan om voor de jaren 2024-2026 een stelpost van 25% van de verwachte extra rijksmiddelen voor jeugdhulp op te nemen. Het jaar 2023 is verwerkt in de meicirculaire 2022.

4. Nieuwe voorstellen

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
4. Nieuwe voorstellen				
Vervoer Jeugdhulp	-70	-70	-70	-70
Bijstelling begroting SOZ	-1643	-1580	-1740	-1715
Stelpost ombuigingen Jeugdhulp	-694	0	0	0
Toezicht kabels en leidingen	-54	-54	-54	-54
Subtotaal	*-2.461*	*-1.704*	*-1.864*	*-1.839*

- Zorgvervoer jeugdhulp

De bekostiging van het vervoer verliep voorheen via de begroting van TWO (nu SOZ) en werd afgerekend via een solidariteitsmodel. Dit model is losgelaten en daarom is besloten dit niet meer via de begroting van SOZ af te rekenen, maar via de gemeentelijke begroting van Teylingen. De grondslag van dit vervoer is vastgelegd in de verordening jeugdhulp en de bijbehorende nadere regels jeugdhulp.

- Bijstelling begroting SOZ

Na de bespreking van de Kadernota 2023 hebben we van SOZ een nieuwe begroting ontvangen waarin de indexaties conform het afgesproken toezichtskader en een aanvulling op de lasten op basis van de laatste gegevens zijn verwerkt. Voor de kadernota heeft SOZ de voorlopige cijfers aangeleverd op basis van gegevens van zorgaanbieders die zij toen hadden en die waren nog niet volledig. Deze cijfers heeft SOZ onvoldoende beoordeeld, waardoor de definitieve cijfers behoorlijk afweken. Dit had een grote consequentie voor de verdeling van de lasten tussen de gemeentes.

-Stelpost ombuigingen jeugdhulp

De stelpost voor de ombuigingen jeugdhulp, welke betrekking had op het woonplaatsbeginsel, komen voor 2023 te vervallen. Bij het opstellen van de cijfers door SOZ wordt de t-2 systematiek gehanteerd. Dit betekent dat het jaar 2023 op basis van de realisatie 2021 wordt afgerekend. Het woonplaatsbeginsel is ingegaan op 1 januari 2021, dit betekent dat we nog geen d stelpost voor de ombuigingen mochten meenemen in de begroting van 2023. Pas vanaf 2024 mogen we rekening houden met het positieve effect van het woonplaatsbeginsel. De afrekening vindt dan plaats op basis van de realisatie 2022. Voor de jaren 2024 tot en met 2026 blijft de stelpost staan.

- Toezicht kabels en leidingen

De afgelopen 3 jaar is het werk rondom kabels en leidingen toegenomen. Bij onvoldoende toezicht ontstaan daarbij vaak onnodige schades aan het wegdek. Deze zijn niet meer te verhalen zorgen zo voor extra (herstel)kosten. Voor het werken aan kabels en leidingen ontvangen we baten (leges/degeneratie). Met deze baten kan een deel van de lasten worden gecompenseerd. In de kadernota 2023 is aangeven dat het toezicht op kabels en leidingen verwerkt wordt in de begroting 2023-2026.

4. Actualisatie begroting

De begroting is geactualiseerd op basis van nieuwe inzichten:

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
5. Actualisatie begroting				
Technische aanpassingen				
Actualisatie kapitaallasten	-277	-423	-332	-329
Actualisatie baten en lasten afval	647	935	924	890
Actualisatie baten en lasten riolering	152	160	165	178
Actualisatie BUIG-inkomsten	-345	-345	-345	-345
Actualisatie OZB	171	197	197	197
Actualisatie aansprakelijkheidverzekering	-100	-100	-100	-100
Overige actualisaties	-178	-178	-178	-178
Correcties				
Begroting ISD	564	564	564	564
Verlaging onttrekking RIF Holland Rijnland	-248	-248	0	0
Sociale kaart	-38	-38	-38	-38
Overige	-82	-30	-31	-31
Subtotaal	*266*	*494*	*826*	*808*

- Actualisatie kapitaallasten

De nieuwe en gewijzigde investeringen zijn opgenomen in de begroting 2023-2026. Deze wijzigingen hebben als effect dat er extra afschrijvingslasten opgenomen moeten worden.

- Actualisatie baten en lasten afval

In de kadernota 2023 staat aangegeven dat een aantal ontwikkelingen van invloed zijn op het tarief afvalstoffenheffing en riolering, bijvoorbeeld vervangingsinvesteringen en de kortingsregeling afvalstoffenheffing. Het tarief afvalstoffenheffing is voor 2023 opnieuw berekend en verwerkt in deze begroting. De raad ontvangt hierover een voorstel van het college.

Voor het berekenen van het tarief afvalstoffenheffing zijn alle baten en lasten, volgens een gemeentelijke standaardmethodiek, geactualiseerd. Door de verwachte stijging van de verwerkingskosten van afval, stijgen ook de inkomsten voor afvalstoffenheffing. Ons uitgangspunt is namelijk dat onze tarieven 100% kostendekkend moeten zijn. Daarbij houden we ook rekening met indirecte kosten (o.a. overhead en btw) die qua percentage zijn gekoppeld aan de hoogte van de directe kosten. De hogere kosten zorgen ervoor dat we ook meer indirecte kosten kunnen toerekenen aan afval, wat op het totale begrotingssaldo voordelen oplevert. Voor meer informatie over deze ontwikkelingen verwijzen we naar de paragraaf lokale heffingen op pagina 113.

- Actualisatie baten en lasten riolering

Ook het rioleringstarief is geactualiseerd. Daarbij gaan we uit van 100% kostendekkendheid. Voor meer informatie verwijzen we naar de paragraaf lokale heffingen.

- Actualisatie BUIG-inkomsten

De bijdrage Gebundelde uitkering (BUIG) blijkt lager dan verwacht. De BUIG-bijdrage wordt in de begroting van de ISD geraamd en op basis hiervan zijn de gemeentelijke inkomsten ingeschat.

- Actualisatie OZB woningeigenaren

Op basis van de stijgende WOZ-waarde is de prognose met betrekking tot de ontvangst OZB voor woningeigenaren bijgesteld.

- Actualisatie aansprakelijkheidsverzekering
Op basis van schadecijfers zijn de kosten voor de aansprakelijkheidsverzekering in de begroting verhoogd.

- Overige actualisaties
Op basis van de cijfers van de afgelopen jaren zijn de prognoses met betrekking tot de kosten van reisdocumenten, rijbewijzen, bewegingsonderwijs, schoolzwemmen en huurinkomsten basisonderwijs bijgesteld. Verder zijn de verhoging van de bijdrage aan de VNG en de hogere uitgaven voor het organiseren van verkiezingen verwerkt in de begroting 2023-2026.

- Begroting ISD
Bij de verwerking van de kadernota 2023 zijn ten onrechte alleen de lasten voor de inburgering van statushouders en beschermd wonen meegenomen. In deze begroting zijn naast de lasten nu ook de baten opgenomen. Verder zijn de SPUK middelen voor inburgering vanaf 2023 meegenomen.

- Verlaging onttrekking RIF Holland Rijnland
De bijdrage aan het Regionaal Investeringsfonds Holland Rijnland is verlaagd voor de jaren 2023 en 2024. In het investeringsfonds zit een opgebouwde rente die niet aan de voorkant is verdisconteerd in benodigde inleg of uitgaven. Bovendien is er een restant bedrag vanuit HOV net Zuid-Holland-Noord toegevoegd. Door deze wijzigingen mee te nemen in de begroting, kan de gemeente voor de laatste twee jaar een lager bedrag inleggen. De gemeente had in de begroting van vorig jaar rekening gehouden met de hogere inleg Dit verlaging leidt tot een lagere onttrekking aan de reserve Regionaal investeringsfonds.

- Sociale kaart
In het raadsvoorstel PvA Sociale kaart (Z-21-170501) van 20 juli 2021 zijn bij de begrotingswijziging de structurele kosten ad € 38.400 van het voorstel vanaf 2023 niet geraamd, terwijl deze wel onderdeel uitmaken van het raadsbesluit. Daarom worden deze post alsnog administratief verwerkt in de begroting.

- Kleine aanpassingen
Het betreft een aantal kleinere administratieve wijzigingen.

Stand begroting 2023 -2026

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
Stand Begroting 2023-2026	132	1.381	2.538	-2.385

Voor 2023 is het resultaat € 132.000 positief. Het financiële meerjarenperspectief laat een oplopend positief resultaat zien voor de jaren 2024 en 2025. Voor 2026 geldt een negatief resultaat.

Stand begroting 2023-2026: structureel evenwicht 2023-2026

Bedragen x €1.000 -=nadeel	2023	2024	2025	2026
Stand Begroting 2023-2026	132	1.381	2.538	-2.385
Afrek incidentele uitgaven en inkomsten	-149	-109	0	0
Stand begroting 2023-2026: structureel evenwicht 2023-2026	281	1.490	2.538	-2.385

Door het begrotingssaldo 2023-2026 te salderen met de incidentele uitgaven en inkomsten wordt het structurele financiële meerjarenperspectief 2023-2026 berekend. Voor de incidentele uitgaven en inkomsten verwijzen we naar paragraaf 4.1.4. Het jaar 2023 is structureel en materieel niet in evenwicht. We voldoen hiermee aan het Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader (GTK 2020 Gemeenten) van de provincie voor repressief toezicht (achteraf toezicht).

1.3 Leeswijzer

Inleiding
De inrichting van de programmabegroting wordt door het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) voorgeschreven en bestaat uit de beleidsbegroting en de financiële begroting. De beleidsbegroting bestaat uit het programmaplan en de paragrafen. De financiële begroting bestaat onder meer uit een totaalinzicht in de lasten en baten en inzicht in de financiële positie van de gemeente.

Beleidsbegroting
Het door de raad vastgestelde programmaplan geeft de volgende programma- indeling:
1. Samenleven
2. Leefomgeving
3. Bedrijvigheid
4. Bestuur en ondersteuning

Hierna volgt door het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen.

In elk programma wordt per thema inzicht gegeven in de te bereiken doelstellingen ("wat willen we bereiken"). Vervolgens wordt middels de activiteiten ("wat gaan we daarvoor doen) aangegeven op welke wijze we de doelstellingen willen bereiken. Deze activiteiten hebben in 2022 onze speciale aandacht. Reguliere, jaarlijks terugkerende taken waar geen verdere bijzonderheden over te vermelden zijn, staan – net als vorig jaar – niet meer in de begroting opgenomen. De reguliere taken die het komende jaar onze specifieke aandacht vragen zijn zo mogelijk benoemd.

Elk thema eindigt met de verplichte beleidsindicatoren en, waar van toepassing, prestatie-indicatoren. De beleidsindicatoren zijn verplicht voorgeschreven gegevens, op basis waarvan we een trend kunnen signaleren. Deze gegevens worden voornamelijk vanuit externe bronnen verkregen. Deze informatie is ook beschikbaar op www.waarstaatjegemeente.nl.

Elk programma wordt afgesloten met het financiële overzicht "Wat mag het kosten?". In dit overzicht staan per thema de baten en lasten vermeld. Dit geldt ook voor de mutaties op de reserves. Alle lasten zijn negatief opgenomen en alle baten positief. In de tabellen waar de bedragen afgerond zijn op € 1.000 treft u mogelijk afrondingsverschillen in totaaltellingen aan. Na de vier programma's wordt inzicht gegeven in de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de post onvoorzien en vennootschapsbelasting.

Paragrafen
Naast het programmaplan geven de paragrafen een totaaloverzicht van de in de diverse programma's opgenomen elementen. Zoals de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen of verbonden partijen. Wij gebruiken in de opzet de standaardindeling van het Besluit Begroting en Verantwoording.

Financiële begroting
In dit hoofdstuk zijn de grondslagen opgenomen en het totaaloverzicht van de baten en lasten. Een toelichting geeft inzicht in de financiële positie. Voorbeelden zijn het overzicht van de incidentele baten en lasten, de investeringen en een geprognosticeerde balans.

2 Programmaplan

2.1 Programma 1. Samenleven

Maatschappelijke agenda: innoveren & verbinden

Eind 2021 heeft de gemeenteraad van Teylingen de Maatschappelijke Agenda Teylingen (MAG) oordeelsvormend besproken en vastgesteld als basis voor uitvoeringsprogramma's op zeven thema's:
1. Vitaliteit
2. Talentontwikkeling
3. Zorg voor elkaar
4. Werk en inkomen
5. Opgroeien en opvoeden
6. Thuis wonen
7. Hulp bij meedoen

De agenda bevat een integrale visie en zeven opgaven voor het sociaal domein. Begrippen als Positieve Gezondheid en inclusie lopen als rode draden door de maatschappelijke agenda.
Per thema wordt in 2022 samen met maatschappelijke partners, inwoners, ondernemers en andere betrokkenen gewerkt aan een uitvoeringsprogramma.

In de programmabegroting 2023 - 2026 wordt dezelfde indeling gebruikt als in de MAG. Samen vormen deze thema's het begrotingsprogramma Samenleven.
Dit bevat de opgaven waar we aan gaan werken. De indeling komt voort uit belangrijke ontwikkelingen en problemen in de samenleving en wettelijke taken van de gemeente. De opgaven hangen met elkaar samen en zijn niet los van elkaar te zien. Ze versterken elkaar én zijn afhankelijk van elkaar. In de volgorde van onze opgaven, volgen we 'losjes' deze lijn: van de individuele inwoner naar elkaar helpen naar hulp en steun van de gemeente (waar dat nodig is). De eerste drie opgaven zorgen voor een sterke sociale basis. Deze draagt bij aan het voorkomen van problemen.

Per thema noemen we eerst de trends en ontwikkelingen. Dat kan bijvoorbeeld gaan over landelijke regelgeving, demografische ontwikkelingen, of de gevolgen van de coronapandemie.
Vervolgens worden de ambities genoemd die in de MAG bij het betreffende thema zijn opgenomen: "Wat willen we bereiken?"
Daarna geven we aan hoe we meten of we de doelen bereiken. Dat meten doen we via een aantal indicatoren. Daarbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

- De indicatoren geven op hoofdlijnen een beeld van de voortgang;
- Ze zijn een middel voor dialoog met partners;
- We gaan uit van een beperkte set indicatoren om het overzichtelijk en simpel te houden;
- De gegevens worden zo mogelijk jaarlijks geactualiseerd;
- We nemen alleen indicatoren op die op dit moment structureel/betrouwbaar te meten zijn.

Tenslotte wordt aangegeven welke activiteiten in 2023 zullen worden ondernomen om de ambities waar te maken.

Sommige activiteiten dragen bij aan verschillende ambities/doelen en soms zelfs aan verschillende thema's. In die gevallen is geprobeerd de activiteit op te nemen bij de best passende ambitie, om zo versnippering tegen te gaan. Datzelfde kan het geval zijn bij partners die subsidie ontvangen voor hun activiteiten (werken aan verschillende ambities/doelen en soms verschillende thema's). Ook dáár is getracht de activiteiten onder één ambitie te bundelen.

Sommige begrotingsposten vallen binnen verschillende programma-thema's. Bijvoorbeeld als een deel van het genoemde bedrag over vastgoed gaat en een deel over de activiteiten op die locatie. Ook hier is getracht om één en ander op één plek binnen de begroting op te nemen.

Omgevingsvisie

Voor alle opgaven van de Maatschappelijke Agenda geldt, dat vanuit de omgevingsvisie meer integraal wordt gewerkt, met meer aandacht voor participatie. Dit proces kan extra inzet vragen van de ambtelijke organisatie.

2.1.1 Vitaliteit

Onze inwoners (van -9 maanden tot 100+) hebben gelijke kansen op een goede gezondheid

Positieve Gezondheid is een bredere kijk op gezondheid. Vanuit die bredere benadering kijken we naar het vermogen van onze inwoners om met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. Daarvoor is een gezonde leefstijl nodig; lichamelijk, mentaal en sociaal. Dat is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Daarom willen we dit stimuleren. We willen dat alle inwoners gelijke kansen hebben, van jong tot oud. Een gezonde leefstijl is al op jonge leeftijd belangrijk, juist dan willen we een goede basis leggen. We hebben oog voor kwetsbare inwoners (sommige ouderen, mensen met een beperking, inwoners die worden uitgesloten of zware tegenslagen kennen). We stimuleren vooral beschermende en gezondheidsbevorderende factoren; zowel voor onze inwoners als hun omgeving. Daarnaast hebben we aandacht voor risico's en onderliggende problemen op sociaal en maatschappelijk vlak. We benoemen vitaliteit als eerste opgave omdat dit de basis vormt voor de volgende opgaven. Vitaliteit sluit aan bij onze visie op meedoen en de kracht van onze inwoners.

Trends en ontwikkelingen

Breder inzetten op vitaliteit;

Voortzetten ondersteuning programma Viteylingen (maak de gezonde keuze).
Uitbreiden van het netwerk. De gezondheidsbeweging Viteylingen kan alleen succesvol worden als we samenwerken met lokale partners. We zijn ervan overtuigd dat alle bedrijven, organisaties, scholen, (sport)verenigingen, horeca en supermarkten een bijdrage kunnen leveren.
Of je nu stappen onderneemt om de vitaliteit van je werknemers te bevorderen, een gezond gerecht op de kaart van je restaurant zet, de (sport)vereniging rookvrij maakt: alle kleine stapjes zorgen ervoor dat er meer gezonde keuzes te vinden zijn in Teylingen.

Meer focus op preventie

Regionale samenwerking op het integreren van de lokale preventieakkoorden.
Samenwerking bevorderen met de maatschappelijke eerste lijn zoals huisartsenpraktijken, wijkteams (en andere lokale teams), Centra voor Jeugd en Gezin, etc.

Datagedreven werken

Gemeentezorgspiegel: De Gemeentezorgspiegel biedt de mogelijkheid om alle digitale informatie over zorggebruik bij elkaar te brengen.

Afname beweging en stijgende zorgkosten

Door corona is er een afname geweest in beweging. Mede hierdoor is er in toenemende mate sprake van bewegingsarmoede en stijgende zorgkosten.

Sportieve routes

Sporten en bewegen in de openbare ruimte.

Maatschappelijke accommodaties

Indien er aanpassingen, verbeteringen of uitbreiding van maatschappelijke accommodaties gewenst is, waarbij de gemeente economisch eigenaar is, kan dit additionele kosten met zich meebrengen. Naarmate de termijn tussen planvorming, besluitvorming, opdrachtverstrekking en uitvoering zich langer uitstrekt, zal de kans op eventuele prijseffecten toenemen.

Routekaart verduurzaming sport

Landelijke inzet

In de Maatschappelijke agenda Teylingen: Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- De gezonde keuze moet de makkelijke keuze worden. We willen een fysieke en sociale omgeving die uitnodigt tot gezond gedrag, zodat:
  - Meer kinderen en volwassenen sporten, bewegen en spelen en voldoen aan de beweegrichtlijnen
  - De rookvrije generatie en omgeving dichterbij komen
  - Het aandeel mensen dat een gezond gewicht heeft, gelijk blijft of groeit
  - Meer inwoners verstandig omgaan met alcohol en drugs
  - Meer inwoners kiezen voor gezonde voeding
- Onze inwoners worden gezonder ouder, zowel fysiek als mentaal, en hebben meer gezonde levensjaren door levenslang te investeren in een positieve en gezonde leefstijl

Inclusie:

- Inclusief sporten en bewegen wordt meer vanzelfsprekend voor mensen met een beperking en kwetsbare inwoners

Wat gaan we doen?

- We voeren de nota sportbeleid en het Lokaal sportakkoord uit. Dit draagt ook bij aan de andere opgaven, bijvoorbeeld aan talentontwikkeling, zorg voor elkaar, opgroeien en thuis wonen
- Wij maken verbindingen tussen sport en bewegen en inwoners, jong en oud, die gebruik maken van ondersteuning
- In de omgevingsvisie formuleren we onze doelen voor een gezonde fysieke leefomgeving; voldoende ruimte voor sport en bewegen, zowel met (sport)accommodaties als een openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen
- We voeren de acties uit het speelruimtebeleid uit
- Met partners werken we ambities voor een gezonde fysieke en sociale omgeving uit in praktische plannen, vanuit de benadering van Positieve Gezondheid
- In overleg met welzijn, eerstelijnszorg, jeugdgezondheidszorg en ons loket creëren we een goede verwijsstructuur met de benadering van Positieve Gezondheid als leidraad



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Score beweegvriendelijke omgeving Dit is een score voor de openbare ruimte op de mogelijkheid om te sporten en te bewegen. Het gaat o.a. over aanwezigheid sportaccommodaties, sport- en speelplekken en parken	2,46 (2017)	Mulier instituut

% inwoners dat voldoende beweegt	17% (2019) jeugd	GGD
	50% (2020) volwassenen 18+	GGD
% jongeren dat geen genotmiddelen gebruikt, zoals alcohol en drugs Dit is het percentage 15-16-jarigen dat niet rookt en de afgelopen maand geen alcohol en drugs heeft gebruikt	76% (2021)	GGD
% inwoners dat rookt	3,7% (2019) jeugd	GGD
	11% (2020 volwassenen 18+	GGD
% inwoners met gezond gewicht	78% (2020) jeugd	GGD
	52% (2016) volwassenen	GGD
% vitale inwoners (18+) Dit zijn inwoners vol energie, die gemotiveerd zijn en goed om kunnen gaan met tegenslag. Dat blijkt uit hun antwoorden op een gevalideerde vitaliteitsvragenlijst	88% (2020)	GGD
% niet sporters*	43,2% (2020)	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Activiteiten in 2023:

Ambitie: De gezonde keuze moet de makkelijke keuze worden. We willen een fysieke en sociale omgeving die uitnodigt tot gezond gedrag

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	De brede maatschappelijke agenda sluit aan bij de begrippen 'brede welvaart' en 'Positieve Gezondheid' en staat voor een opgavegerichte en integrale aanpak.
A2	Met onze partners dragen we bij aan de uitvoering van het leefstijlakkoord Viteylingen
A3	"Iedereen doet mee" – stimuleren wij door burgerinitiatieven te ondersteunen, waar daar ruimte voor is.
A4	Het monitoren, sturen en rapporteren van de taken die zijn belegd bij de verschillende (uitvoerings) partners.

Ambitie: Onze inwoners worden gezonder ouder, zowel fysiek als mentaal, en hebben meer gezonde levensjaren door levenslang te investeren in een positieve en gezonde leefstijl

B1	In de omgevingsvisie formuleren we onze doelen voor een gezonde leefomgeving, met voldoende ruimte voor sport en beweging. Dit doen we door zowel accommodaties als buitenruimte uitdagend te maken: dat nodigt uit tot bewegen.
B2	We stimuleren bij het ontwikkelen van sportvoorzieningen het multifunctionele gebruik.
B3	We gaan door met het ondersteunen en het uitrollen van “de sportieve routes” in de openbare ruimte. Hierbij betrekken wij de buurtsportcoaches, vanuit het programma Viteylingen.
B4	We geven uitvoering aan het sport- en beweegbeleid. We voeren acties uit de sportnota Teylingen sportbeleid uit. Dit draagt integraal ook bij aan diverse andere pijlers waaronder: Talentontwikkeling, Zorg voor Elkaar, opgroeien en thuis wonen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Regionaal Bureau Leerplicht (RBL: onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) HECHT (voorheen RDOG Hollands Midden) Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek,, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.2 Talentontwikkeling

Inwoners kunnen zich hun leven lang blijven ontwikkelen

Lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden zijn basisvoorwaarden om te kunnen functioneren in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Om mee te kunnen doen en om jezelf te kunnen ontwikkelen. Jezelf ontwikkelen is belangrijk voor veerkracht, zingeving en het gevoel van eigenwaarde en identiteit. Iedereen heeft talenten en eigen kracht. We willen ruimte geven deze te ontdekken en te ontwikkelen. Cultuur, sport en een goede bibliotheek zijn daarvoor krachtige middelen, voor inwoners van alle leeftijden. Daarmee bevorderen we ook ontmoetingen en dus sociale cohesie. Cultuur is de zuurstof van onze samenleving, zonder kunst en cultuur verstikt zij. Cultuur kan ons verbinden, raken, veranderen en verwonderen.

Trends en ontwikkelingen

In 2021 zijn er bij de Bibliotheek Bollenstreek Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) geopend om de toegang tot de digitale overheid te vergroten. Het IDO werd tot en met 2022 via het Rijk gesubsidieerd door de Koninklijke Bibliotheek (KB). Inmiddels is de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer herzien. Daardoor is het IDO wettelijk verankerd en worden gemeenten per 2023 verantwoordelijk gemaakt voor de instandhouding. Concreet betekent dit dat gemeenten de taak als subsidieverstrekker van de KB overnemen.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen: Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Talenten van inwoners worden meer benut
- Iedereen kan lezen, schrijven, rekenen, met geld en computers omgaan
- Iedereen, jong en oud, krijgt kansen en wordt gestimuleerd tot een zinvolle vrijetijdsbesteding
- Meer kinderen en volwassenen kunnen kennismaken met diverse vormen van expressie en culturele uitingen
- Er zijn in de buurten voldoende gelegenheden om elkaar te ontmoeten, te bewegen en voor cultuurparticipatie: kleinschalig, laagdrempelig, toegankelijk en betaalbaar

Inclusie:

- Iedereen kan gebruikmaken van (culturele) voorzieningen; ook inwoners die moeite hebben mee te doen aan de samenleving bijvoorbeeld door een laag inkomen of een beperking

Wat gaan we doen?

- We voeren de acties uit de nota cultuur uit, als belangrijk middel voor de andere opgaven uit deze agenda zoals bijvoorbeeld vitaliteit, zorg voor elkaar, opgroeien en thuis wonen
- We voeren de acties uit het regionale convenant Bondgenootschap voor Geletterdheid uit
- De inburgeringstrajecten besteden aandacht aan taal en cultuur
- We voeren het onderwijskansenbeleid uit



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
% inwoners dat deelneemt aan het verenigingsleven	59% (2020)	Burgerpeiling VNG

Er zijn nog weinig monitorgegevens voorhanden. Bij het uitwerken van deze opgave in een Uitvoeringsagenda wordt onderzocht of er meer indicatoren te verkrijgen zijn.

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Talenten van inwoners worden meer benut

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We voeren acties uit de cultuurnota uit. Dit draagt integraal ook bij aan diverse andere pijlers waaronder: Vitaliteit, Zorg voor Elkaar, opgroeien en thuis wonen.
A2	Met onze partners werken we ambities uit om te komen tot een leven lang ontwikkelen en persoonlijke ontplooiing. Wij stimuleren verbindingen van de cultuursector met zorg, welzijn, onderwijs en het bedrijfsleven.
A3	We voeren de acties uit het regionale convenant Bondgenootschap voor Geletterdheid uit.
A4	In de omgevingsvisie formuleren we onze doelen voor een aantrekkelijk kunst- en cultuurklimaat.

Ambitie: Iedereen kan lezen, schrijven, rekenen, met geld en computers omgaan

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	Wij benutten de Bibliotheek Bollenstreek als facilitator voor cultuur en sociaal domein.
B2	Organiseren van een maatschappelijk debat.

Ambitie: Iedereen, jong en oud, krijgt kansen en wordt gestimuleerd tot een zinvolle vrijetijdsbesteding

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Kunstweek.
C2	Aanstellen van culturele aanjagers (arrangeurs) voor activiteiten en programma's.
C3	Oprichten van een cultureel platform
C4	Uitzetten van een kunstroute (Teylingen-breed).

Ambitie: Meer kinderen en volwassenen kunnen kennismaken met diverse vormen van expressie en culturele uitingen

Activiteit	Activiteitsomschrijving

D1	Basisscholen nemen deel aan Programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024 en Verwonder om de Hoek.
D2	Plaatsen beeldende kunst in de openbare ruimte.
D3	Er is een ruim en gevarieerd cultureel aanbod.

Ambitie: Er zijn in de buurten voldoende gelegenheden om elkaar te ontmoeten, te bewegen en voor cultuurparticipatie: kleinschalig, laagdrempelig, toegankelijk en betaalbaar

Activiteit	Activiteitsomschrijving
E1	Er zijn voldoende accommodaties en voorzieningen, zoals theaters en multifunctionele gebouwen.
E2	Inzetten van kunstvouchers.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.3 Zorg voor elkaar

Onze inwoners ondersteunen elkaar en zetten zich in voor leefbare wijken

We zien het belang van betrokken inwoners, die elkaar helpen en ondersteunen waar nodig. Waar dat niet voldoet, volgt steun en hulp van de gemeente. Zo versterken we de veerkracht, leefbaarheid en veiligheid van ons dorp en de lokale samenleving. Dit is de kracht van Teylingen, die gelukkig een lange traditie kent van omkijken naar elkaar. We hebben oog voor de inspanningen van vrijwilligers en mantelzorgers die zich soms overbelast voelen en inwoners die zich eenzaam voelen. We streven naar een gevoel van veiligheid en samenhorigheid voor al onze inwoners, zodat iedereen zich uitgenodigd voelt om mee te doen, elkaar te ontmoeten en te helpen; van jong tot oud!

Trends en ontwikkelingen

Eenzaamheid

De gemeente heeft zich aangesloten bij de landelijke aanpak tegen eenzaamheid; het programma Eén tegen eenzaamheid. Dit programma is verlengd en loopt ook de komende jaren door. De coronapandemie heeft bij verschillende groepen, waaronder jongeren, impact gehad op de mate waarin zij eenzaamheid ervaren.

Mantelzorg

Er komt steeds meer druk op mantelzorgers door het beleid dat gericht is op langer zelfstandig thuis wonen en zelfredzaamheid. Ook ontwikkelingen als vergrijzing en het groeiende personeelstekort in de zorg spelen een rol.

Vrijwilligers

Door de coronapandemie zijn er veranderingen in hoe mensen aankijken tegen vrijwilligerswerk. Mensen (her)overwegen of ze nog vrijwilligerswerk willen blijven doen en er komen ook nieuwe vrijwilligers bij. Het aantal vrijwilligers met een rugzakje neemt bovendien toe. Er is meer animo voor kortdurend en flexibel vrijwilligerswerk.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Inwoners zijn (meer) betrokken bij hun buurt en kijken naar elkaar om
- Jong en oud voelen zich prettig en veilig in de wijk en op straat
- Minder mensen voelen zich eenzaam
- De draagkracht en draaglast van mantelzorgers zijn in balans
- Mantelzorgers en vrijwilligers weten zich gesteund door de gemeente

Inclusie:

- Inwoners hebben begrip en zijn behulpzaam voor kwetsbare inwoners, zoals mensen met psychische problematiek

Wat gaan we doen?

- We stellen met ervaringsdeskundigen een praktische inclusieagenda op, waarmee we stap voor stap werken aan een inclusieve samenleving. Daarin is, voor zover gewenst en afhankelijk van prioriteiten, aandacht voor alle opgaven uit deze MAG.
- We voeren het integraal veiligheidsbeleid uit, voor zowel veilige buurten, als het gevoel van veiligheid van de individuele burger
- We voeren het landelijke actieplan "Één tegen eenzaamheid" uit
- We waarderen en ondersteunen onze vrijwilligers en mantelzorgers

- We moedigen buurtinitiatieven aan, bijvoorbeeld met onze wijkregisseur en de organisatie van wijkavonden
- We bouwen verder aan een integrale toegang met de uitgangspunten van 1Gezin/1Plan, onder andere voor goede informatie
- We werken aan een fysieke inrichting die uitnodigt tot ontmoeten



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	**Hoe is de situatie nu?**	**Bron**
Schaalscore samenredzaamheid buurt Deze score geeft o.a. aan of buurtbewoners voor elkaar klaarstaan en of ze zich inzetten voor de leefbaarheid in hun buurt.	5,38 (2020)	Burgerpeiling VNG
Rapportcijfer van inwoners over veiligheid in de buurt	7,8 (2019)	Veiligheidsmonitor CBS/I&O Research
% inwoners dat zich ernstig eenzaam voelt	5,8% (2019) jeugd	GGD
	7% (2020) Volwassenen 18+	GGD/RIVM
	10% (2016) 75+	GGD/RIVM
% overbelaste mantelzorgers	15% (2020)	GGD
% inwoners dat vrijwilligerswerk doet	40%, waarvan 20% incidenteel, 20% structureel (2020)	Burgerpeiling VNG
Score voor sociale inclusie Dit is het percentage inwoners dat aangeeft zich niet of nauwelijks belemmerd te voelen in de deelname aan het maatschappelijk leven door het gevoel er niet bij te horen/zich niet thuis te voelen.	89% (2020)	Burgerpeiling VNG

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Inwoners zijn (meer) betrokken bij hun buurt en kijken naar elkaar om

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We faciliteren en stimuleren buurtwerk dat is gericht op elkaar kennen en naar elkaar omzien.
A2	We moedigen buurtinitiatieven aan, bijvoorbeeld met onze contactfunctionaris en wijkavonden.

Ambitie: Jong en oud voelt zich prettig en veilig in de wijk en op straat
Voor deze ambitie werken we samen met OOV.

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We zetten outreachend jongerenwerk in.
B2	We zetten de ervaringen uit het uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg 'Omzien naar elkaar' in om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren.

Ambitie: Minder mensen voelen zich eenzaam

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	We voeren het plan lokale aanpak eenzaamheid uit in samenwerking met maatschappelijke partners en werken aan de doorontwikkeling van de aanpak van eenzaamheid.
C2	We faciliteren en stimuleren laagdrempelige ontmoetingen.

Ambitie: De draagkracht en draaglast van mantelzorgers zijn in balans

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	We ondersteunen mantelzorgers met informatie en advies, begeleiding en hulp op maat via de Regeling ondersteuning mantelzorg en respijtzorg.
D2	We werken samen met het zorgkantoor, zorgorganisaties en andere gemeenten om de mogelijkheden voor respijtzorg verder te verbeteren.
D3	We bevorderen signalering, doorverwijzing en aandacht voor mantelzorgers bij maatschappelijke partners.

Ambitie: Mantelzorgers en vrijwilligers weten zich gesteund door de gemeente

Activiteit	Activiteitsomschrijving
E1	We waarderen mantelzorgers met het mantelzorgcompliment.
E2	We werken aan een actieve participatie van mantelzorgers bij de beleidscyclus.
E3	We waarderen vrijwilligers door het uitreiken van vrijwilligersprijzen.
E4	We zorgen voor begeleiding naar vrijwilligerswerk en ondersteunen vrijwilligersorganisaties. We verbinden vraag en aanbod.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp

	Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.4 Werk en inkomen

Onze inwoners hebben voldoende middelen voor hun levensonderhoud en om mee te kunnen doen naar vermogen

We vinden het belangrijk dat onze inwoners in hun levensonderhoud kunnen voorzien en om mee te kunnen doen in onze samenleving. De meeste inwoners werken en redden zich goed. Sommige inwoners hebben de hulp nodig van de gemeente om te voorkomen dat werkloosheid of armoede, leiden tot zorgen over inkomen, schulden en sociale uitsluiting. We willen dat de kinderen in gezinnen met (dreigende) armoede veilig opgroeien, gelijke kansen krijgen en op tijd gezien worden, bijvoorbeeld in het onderwijs. We weten dat langdurige geldzorgen kunnen leiden tot chronische stress, gezondheidsproblemen en dus minder denk- en doenvermogen. Daardoor wordt meedoen aan de samenleving en het oplossen van problemen nog moeilijker. Informatie en hulp moet daarom makkelijk toegankelijk zijn. Een vraag om hulp vereist een integraal plan op maat. Het bestrijden van armoede en schulden maakt onze inzet op de andere opgaven van deze agenda effectiever.

Trends en ontwikkelingen

Energiearmoede

Meer dan een half miljoen Nederlandse huishoudens leeft in armoede en maar liefst 1 op de 5 mensen heeft betalingsproblemen. En de gevolgen liegen er niet om: armoede en schulden kunnen leiden tot stress, verminderde gezondheid, opvoedproblemen, uitsluiting en soms zelf het missen van een dak boven het hoofd. Kinderen die opgroeien in armoede lopen vaak een achterstand op die nauwelijks nog in te lopen is.
Daarnaast is er sprake van energiearmoede: vanwege de sterk gestegen energieprijzen neemt het risico op energiearmoede toe. Risicogroepen zijn inwoners met een laag inkomen en een hoge energierekening en/of een minder goed geïsoleerd huis. Het Rijk stelt middelen beschikbaar aan gemeenten om energiearmoede te bestrijden.

De toegenomen inflatie met mogelijk gevolgen voor de minimaregelingen

Dankzij de sterk toegenomen inflatie en stijgende prijzen voor energie en levensonderhoud daalt de koopkracht. Het risico op financiële problemen neemt daardoor toe. Een gevolg kan zijn dat inwoners die voorheen rond konden komen, nu moeite hebben met het betalen van de rekeningen. Naar verwachting wordt er een groter beroep gedaan op minimaregelingen en bijvoorbeeld de Voedselbanken.

Vroegsignalering

Nog steeds sluiten nieuwe partners zich aan bij de aanpak vroegsignalering. Dit vergroot het bereik en betekent automatisch een stijging van het aantal meldingen. Door de sterk stijgende energieprijzen en de inflatie is de verwachting dat het aantal mensen met betalingsproblemen gaat toenemen. De vroegsignalering is hierdoor een nog belangrijker instrument geworden, om in een zo vroeg mogelijk stadium inwoners te bereiken met (dreigende) schuldenproblematiek.

Wet sociale werkvoorziening

Bij de invoering van de Participatiewet in 2015 is de instroom in de Wet sociale werkvoorziening (WSW) gestopt. Dit betekent dat de huidige WSW-populatie zal uitbloeien en nieuwe doelgroepen zich aanmelden. Inmiddels is duidelijk dat de uitstroom uit de WSW sneller verloopt dan verwacht. Dit komt onder andere door de verhoogde pensioenleeftijd: veel mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt kunnen hier niet aan voldoen en (mede hierdoor) ontstaat een hoge uitstroom naar de WIA. Deze trend heeft zich ingezet in 2021 en zal zich voortzetten in 2022 en 2023. Dit betekent op termijn uiteraard ook wat voor de subsidiëring/ financiering vanuit het Rijk. Daarom zetten we samen met onze uitvoeringsorganisatie Provalu (GR KDB) in op andere soorten van dienstverlening voor de veranderende doelgroep en denken we actief na over nieuwe mogelijkheden voor het (terug)begeleiden (naar de arbeidsmarkt) van mensen met een arbeidsbeperking.

Nieuw Beschut

Na het stoppen van nieuwe instroom in de WSW, is een van de nieuwe regelingen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, de regeling "Nieuw beschut". Deze is bedoeld voor de kwetsbaarste doelgroep. Wat wij inmiddels zien, is dat de animo voor beschut werkplekken in onze regio hoger ligt dan het landelijk beeld. Wij vinden het belangrijk ook deze groep mensen een plek te bieden in onze samenleving en zullen daarom ook in 2023 weer inzetten op het stimuleren van meer beschut werkplekken. Dat heeft wel als gevolg, dat we waarschijnlijk boven taakstelling zullen eindigen. Deze ontwikkeling, opgeteld bij het wegvallen van een bonusregeling (Rijk) op "Nieuw beschut" en de invoering van de CAO "Aan de Slag", leidt echter wel tot een financieringstekort waar we kritisch naar moeten kijken.

PRO/VSO aansluiting op de arbeidsmarkt

We zien een groei in het aantal jongeren dat via praktijkonderwijs/voortgezet speciaal onderwijs (PRO/VSO) het doelgroepenregister instroomt. Deze jongeren worden na afronding van hun studie automatisch opgenomen in het doelgroepenregister. In samenwerking met Provalu en Het Jongerenpunt zetten we er stevig op in om deze jongeren succesvol naar de arbeidsmarkt te begeleiden. Sommigen van hen zijn direct bemiddelbaar naar arbeid, anderen hebben wat meer aandacht nodig. Dit kan een vervolgopleiding in het regulier onderwijs zijn, waarvoor wij in samenwerking met mbo Rijnland een hybride leeromgeving hebben ontwikkeld, maar ook het volgen van stages en cursussen. Bij dit laatste spreken we van maatwerkoplossingen. Wij blijven investeren in de toekomst van onze jeugd.

Reguliere uitkering (bijstand) Participatiewet

Ondanks min of meer gelijkblijvende aantallen is er een duidelijk verandering waarneembaar binnen de groep mensen met een uitkering via de Participatiewet. Het aanwezige arbeidspotentieel binnen deze groep neemt sterk af. Waar voorheen 60% van de mensen een redelijk tot goed arbeidspotentieel had en 40% moeilijk bemiddelbaar was, zien we dat deze verhouding omdraait. We vergroten daarom onze focus op deze moeilijk te bemiddelen groep. Dit doen wij onder andere door in samenwerking met ISD Bollenstreek en Provalu diverse activerings- en Werkfittrajecten aan te bieden.

Wijziging Wet Gemeenschappelijke Regelingen

Op 1 juli 2022 trad de wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in werking. Vanaf dat moment kregen gemeenteraden meer mogelijkheden om hun kaderstellende en controlerende rol binnen de samenwerkingsverbanden waaraan zij deelnemen, te versterken. We streven ernaar om deze veranderingen z.s.m. te implementeren en binnen onze raad te beleggen.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen: Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Zo veel mogelijk inwoners zijn in staat in hun eigen inkomen te voorzien
- Inwoners zonder betaald werk kunnen meedoen en ervaren een zinvolle bijdrage aan de samenleving
- Het aantal inwoners dat leeft op of onder de armoedegrens neemt af, het besteedbaar inkomen wordt hoger
- Het gebruik van minimaregelingen verbetert
- Het aantal inwoners met problematische schulden neemt af
- Inwoners met geldzorgen weten waar ze terecht kunnen voor hulp en hulp is toegankelijk en effectief
- Financieel misbruik van kwetsbare inwoners neemt af

Inclusie:

- Kinderen kunnen meedoen, ook als het de ouders/opvoeders ontbreekt aan de middelen daarvoor

Wat gaan we doen?

- We bieden inwoners met een afstand tot de arbeidsmarktkansen op participatie door werk of vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld met het Project Meedoen!
- We voeren acties uit de nota's armoedebeleid en schulddienstverlening uit. Dit betekent o.a. dat we inzetten op vroegsignalering, preventie van schulden en op bewustwording. Met preventieve programma's, de integrale toegang en voorzieningen bereiken we inwoners en gezinnen in (dreigende) armoede
- We doen actief mee aan de Alliantie Financieel Misbruik
- We bieden statushouders steun bij hun inburgeringstraject



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
% huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum Dit inkomen houdt rekening met de grens van inkomensondersteunende maatregelen en biedt ruimte voor mensen die met stapeling van kosten te maken hebben.	9,2% (2019)1	CBS
% inwoners met risicovolle of problematische schulden	4% (2020) volwassenen 18+	GGD
Netto arbeidsparticipatie* Dit is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale bevolking.	72,9% (2020)	CBS
% inwoners waarbij financiën geen belemmering vormen om mee te doen Dit is het percentage inwoners dat aangeeft dat hun financiële situatie hen niet of nauwelijks belemmert in deelname aan het maatschappelijk leven.	86% (2020)	Burgerpeiling VNG
Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar*	682,1 (2021)	LISA
Aantal personen met een bijstandsuitkering per 10.000 inwoners*	176,4 (2021)	CBS
Aantal lopende re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar*	83 (2020)	CBS

1 Dit zijn voorlopige cijfers.

% Werkloze jongeren t.o.v. 16 t/m 22-jarigen*	1% (2020)	CBS jeugd
% Kinderen tot 18 jaar in een uitkeringsgezin*	3% (2020)	CBS jeugd

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Zo veel mogelijk inwoners zijn in staat in hun eigen inkomen te voorzien

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We bieden inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, in samenwerking met onze sociale partners kansen op participatie door werk of vrijwilligerswerk.
A2	Wij voeren de acties uit het Taalpact uit om laaggeletterdheid onder inwoners te verlagen en de zelfredzaamheid te verhogen.
A3	Actief begeleiden van PRO/VSO jongeren naar de arbeidsmarkt in samenwerking met Provalu, het Jongerenpunt en mbo Rijnland.

Ambitie: Inwoners zonder betaald werk kunnen meedoen en ervaren een zinvolle bijdrage aan de samenleving

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	In project Meedoen worden mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt geactiveerd naar nuttige dagbesteding en/of vrijwilligerswerk.
B2	Wij bieden inwoners die (nog) niet in staat zijn om toe te treden tot de arbeidsmarkt, een plek om deel te nemen aan arbeidsmatige dagbesteding. Dit vergroot de kansen op uiteindelijke terugkeer naar de arbeidsmarkt.

Ambitie: Het gebruik van minimaregelingen verbetert

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Wij voeren communicatieacties uit om de bekendheid van de regelingen te vergroten onder zowel inwoners als de maatschappelijke partners.

Doel/ambitie: Het aantal inwoners met problematische schulden neemt af

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	We voeren acties uit het beleidsplan Schuldhulpverlening uit. Dit betekent o.a. dat we inzetten op vroeg signalering, preventie van schulden en op bewustwording.

Doel/ambitie: Inwoners met geldzorgen weten waar ze terecht kunnen voor hulp en hulp is toegankelijk en effectief

Activiteit	Activiteitsomschrijving
E1	Door aan te sluiten bij initiatieven die zich specifiek richten op het laagdrempelig bereiken en helpen van inwoners met (problematische) geldzorgen, maken wij de hulp toegankelijker.
E2	We voeren communicatieacties uit om inwoners te informeren waar zij met hulpvragen terecht kunnen.

E3	We bevorderen de samenwerking tussen (schuld)hulpverleners, vrijwilligers en maatschappelijke partners om effectief hulp te kunnen verlenen.

Doel/ambitie: Financieel misbruik van kwetsbare inwoners neemt af

Activiteit	Activiteitsomschrijving
F1	Wij nemen deel aan de Alliantie Financieel Misbruik.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.5 Opgroeien en opvoeden

Onze kinderen groeien op in een gezonde en veilige omgeving en ouders en opvoeders voelen zich gesteund als dat nodig is

De jeugd heeft de toekomst en daarom willen we dat onze jonge inwoners, de kinderen, in Teylingen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving. We vinden het belangrijk dat ouders, met hun sociale omgeving, hun kinderen opvoeden. Opvoeden is soms pittig: dat is normaal en soms is extra ondersteuning nodig voor ouders die overbelast zijn en bij wie het niet goed gaat. In sommige gezinnen zijn er problemen op meerdere vlakken, dan bieden we een integrale aanpak. Dit is van belang voor het doorbreken van generatie-op-generatieproblematiek en voor gelijke ontwikkelingskansen van kinderen. Hulp en ondersteuning voor kinderen en ouders is zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig. We hebben oog voor kinderen die het thuis, op school of in de wijk, moeilijk hebben en minder goed mee kunnen doen, bijvoorbeeld door spanningen over armoede, schulden, scheiding van ouders of zich buitengesloten voelen. Het nieuwe nationale gezondheidsbeleid geeft aandacht aan het verlagen van deze spanningen in het dagelijks leven van kinderen en jongvolwassenen. Met onze maatschappelijke agenda dragen wij hieraan bij. Zodat kinderen zich op hun gemak voelen en worden uitgedaagd om te bewegen, te leren en mee te doen.

Trends en ontwikkelingen

Jeugdhulp

Doorontwikkeling Serviceorganisatie Zorg

Per 1 januari 2023 wordt de nieuwe gemeenschappelijke regeling Serviceorganisatie Zorg (SOZ) van kracht. Met deze nieuwe gemeenschappelijke regeling zetten gemeenten een stap naar voren in het sturen op jeugdhulp.

Regionale inkoop jeugd

De financiële druk op de jeugdhulp blijft onverminderd hoog. In 2022 zijn we gestart met de nieuwe contracteringsperiode en de inkoop in segmenten. In 2023 werken we samen met de SOZ en de jeugdhulpaanbieders aan de verdere transformatie van de jeugdhulp.

Samenwerking regionale jeugdhulp en lokale toegang

Naast de SOZ en de jeugdhulpaanbieders is ook de integrale toegang, Voor ieder 1, een belangrijke partner voor het realiseren van de transformatie van de jeugdhulp. We verstevigen de samenwerking tussen het regionale programma en de lokale toegang zodat ze optimaal op elkaar aansluiten.

Kamerbrief Hervormingsagenda Jeugd

Na de uitspraak van de Commissie van Wijzen over het geschil tussen rijksoverheid en gemeenten over de financiering van het jeugdhulpstelsel is gestart met het opstellen van een Hervormingsagenda Jeugd. Na het coalitieakkoord van de rijksoverheid heeft de VNG dit traject opgeschort vanwege een aangekondigde extra bezuiniging. In mei 2022 heeft de minister de kamer geïnformeerd over de visie van het kabinet op de Hervormingsagenda Jeugd. Thema's zijn onder andere: verplichte regionale inkoop van specialistische jeugdhulp, afbouw van gesloten jeugdhulp, aanpak van wachttijden, de krapte op de arbeidsmarkt, normaliseren, verstevigen van sociale basis, beperken reikwijdte jeugdhulpplicht, minder marktwerking, steviger sturen op effectiviteit en kwaliteit. Dit zijn thema's die wij herkennen en ook al in het regionale programmaplan zijn verwerkt. De verwachting is dat de aangekondigde extra bezuiniging een verantwoordelijkheid zal zijn van het Rijk. Daarbij wordt gedacht aan beleidsmaatregelen zoals het invoeren van een eigen bijdrage en het normeren van behandelduur. De afronding van de Hervormingsagenda Jeugd wordt in het najaar van 2022 verwacht.

Nationaal Programma Onderwijs

De gemeenten hebben NPO-middelen gekregen, naast de gelden die het onderwijs zelf heeft ontvangen, ter bestrijding van in coronatijd opgelopen onderwijsachterstanden. Binnen de gemeenten HLT is een denktank NPO aan de slag gegaan om ideeën op te halen voor de besteding van deze

middelen. Uit de doelen die de denktank heeft bedacht, hebben de wethouders onderwijs twee doelen gekozen:
1. Schoolmaatschappelijk werk/hulp in de scholen in HLT.
2. De inzet van sport, kunst & cultuur, talentontwikkeling en gezondheidsbevordering om aan het welbevinden van leerlingen in HLT bij te dragen.
De scholen kunnen de NPO-subsidie gezamenlijk aanvragen of in samenwerking met andere organisaties in de gemeente. De subsidieregeling is vastgesteld voor de periode tot en met 2023. Er zal een maximumbedrag van € 83 per leerling beschikbaar zijn (dus eigenlijk een maximum per school en dit mag in meerdere keren worden aangevraagd). Aanvragen worden ingediend via de website van de gemeente.

Het prenataal huisbezoek wordt een wettelijke taak

Het wetsvoorstel om een prenataal huisbezoek op te nemen in de Wet publieke gezondheid is in juni aangenomen door de Tweede kamer. De Wet Prenataal huisbezoek wet gaat op 1 juli 2022 in. In de meicirculaire is bekendgemaakt welke middelen er vanuit het Rijk komen voor de uitvoering van deze wet. Deze middelen zijn beperkt, zodat zorgvuldig moet worden bepaald hoe deze het best kunnen worden ingezet. Het prenataal huisbezoek beleggen we (verplicht) bij de organisatie die de jeugdgezondheidszorg uitvoert, dat is de GGD. Dankzij het huisbezoek worden aanstaande ouders in kwetsbare situaties begeleid naar steviger ouderschap en naar een goede en kansrijke start voor hun kind.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Ieder kind kan zich ontwikkelen en gaat naar school, opvang/zorg of (leer)werktraject
- Kinderen hebben gelijke kansen, ongeacht hun herkomst of problemen van hun ouders
- Zorg en ondersteuning op school is algemeen toegankelijk, ongeacht leeftijd of woonplaats
- Als je 18 jaar wordt, is er een soepele overgang naar ondersteuning voor volwassenen als dat nodig is

Inclusie:

- We hebben passende onderwijs-zorgarrangementen en specifiek maatwerk, voor kinderen met specifieke vragen of behoeften
- Informatie en hulp of vraagbaak is (ook) afgestemd op kinderen en ouders die moeite hebben mee te doen aan de samenleving
- Algemene voorzieningen zijn zo veel mogelijk toegankelijk voor iedereen, dus ook voor kwetsbare kinderen

Wat gaan we doen?

- Preventie start bij kinderen: we bevorderen een gezonde leefstijl en talentontwikkeling via de jeugdgezondheidszorg, ons sport- en beweegbeleid, Kansrijke Start, Gezonde scholen, cultuureducatie etc.
- We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang
- We kopen met de regio passende jeugdhulp in. In het inkoopbeleid vertalen we de ambities van ons beleid: normaliseren, passende onderwijsplekken en snel passende hulp
- Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk van kinderen en ouders betrokken voor een duurzaam resultaat, 1Gezin/1Plan is daar onderdeel van
- We voeren de Regionale Educatieve Agenda uit
- We voeren het onderwijskansenbeleid uit
- We voeren de arrangementen Passend onderwijs uit, en verzorgen noodzakelijk leerlingenvervoer
- We werken met goede (afwegings)kaders, zodat kinderen en hun ouders geen onnodige of

te dure hulp krijgen. Hierdoor blijft ondersteuning betaalbaar en toegankelijk voor wie het echt nodig heeft
- We gaan door met de zorg- en veiligheidstafels



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	**Hoe is de situatie nu?**	**Bron**
% kinderen met problematisch verzuim op school	1,2% (2020)	Ingrado/GGD
% voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	1,1% (schooljaar 2021)	DUO
% kinderen dat psychosociaal gezond is	83% (2020)	GGD
% kinderen dat regelmatig gepest wordt op school	3,4% (2019)	GGD
% jongeren met jeugdhulp * Jeugdhulp zoals vastgelegd in de Jeugdwet. Het gaat om hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere of opvoedingsproblemen.	14,5% (2020)	CBS Jeugd
Absoluut verzuim, per 1.000 leerlingen* Van absoluut verzuim is sprake als een leerplichtige of kwalificatieplichtige jongere niet op een school of instelling staat ingeschreven.	3 (2021)	DUO
Relatief verzuim, per 1.000 leerlingen* Het relatieve aantal leer-of kwalificatieplichtige jongeren zonder vrijstelling dat langer dan 4 opeenvolgende weken niet ingeschreven was op een school.	10 (2021)	DUO
% jongeren met jeugdbescherming*	0,8% (2021)	CBS jeugd
% jongeren met jeugdreclassering*	0,5% (2021)	CBS jeugd
% jongeren met een delict voor de rechter*	1% (2020)	CBS jeugd

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Ieder kind kan zich ontwikkelen en gaat naar school, opvang/zorg of (leer)werktraject

Activiteit	Activiteitsomschrijving

A1	We kopen met de regio passende jeugdhulp in. In het inkoopbeleid vertalen we de ambities van ons beleid: normaliseren, passende onderwijsplekken en snel passende hulp.
A2	We bevorderen (talent)ontwikkeling van jeugdigen door middel van de inzet van jongerenwerkers.
A3	We bevorderen het sport- en beweegbeleid en werken aan Gezonde Scholen.
A4	We bevorderen cultuureducatie.
A5	Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk van kinderen en ouders betrokken voor een duurzaam resultaat, 1Gezin/1Plan is daar onderdeel van
A6	We continueren de inzet van de POH-GGZ jeugd (Praktijkondersteuner Huisarts Geestelijk Gezondheidszorg jeugd)

Ambitie: Kinderen hebben gelijke kansen, ongeachte hun herkomst of problemen van hun ouders

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
B2	We bevorderen een gezonde leefstijl via de jeugdgezondheidszorg en door het uitvoeren van het landelijk actieprogramma Kansrijke Start.
B3	We gaan door met de zorg- en veiligheidstafels
B4	We werken met goede (afwegings)kaders

Ambitie: Zorg en ondersteuning op school is algemeen toegankelijk, ongeacht leeftijd of woonplaats

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	We voeren de Regionale Educatieve Agenda uit
C2	We voeren het onderwijskansenbeleid uit

Ambitie: Als jongeren 18 jaar worden, is er een soepele overgang naar ondersteuning voor volwassenen als dat nodig is.

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	We sturen op het gebruik van het Perspectiefplan bij de integrale toegang.
D2	We sturen op het gebruik van het Perspectiefplan door jeugdhulpaanbieders.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug,

	Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.6 Thuis wonen

Onze inwoners wonen zo lang mogelijk comfortabel en veilig thuis

Thuis voelen is van belang voor al onze inwoners. Dit geldt ook voor kwetsbare jongere of volwassen inwoners en ouderen. Als gemeente zijn wij ervoor verantwoordelijk dat onze inwoners zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Ook als zij zorg nodig hebben. Veel inwoners willen dat ook graag, zodat ze dicht bij hun netwerk wonen. Mantelzorg is belangrijk om thuis te kunnen blijven wonen. We moeten er daarom extra voor waken dat mantelzorgers niet overbelast raken en dus goede respijtzorg organiseren. Het is belangrijk dat onze inwoners mee kunnen (blijven) doen en elkaar kunnen ontmoeten thuis en in de wijk; ook om eenzaamheid te voorkomen. Door landelijk beleid en maatschappelijke ontwikkelingen, blijven ook kwetsbare inwoners langer thuis wonen. Dit geldt ook voor inwoners in Teylingen met sociale of psychische problematiek. We hebben oog voor de spanningen die dit soms geeft in de wijk en bij sociale contacten.

Trends en ontwikkelingen

Langer thuis wonen wringt steeds meer

Het rijksbeleid is erop gericht dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen en deel kunnen blijven nemen aan de maatschappij. Door diverse ontwikkelingen komt daar steeds meer druk op te liggen. Zoals de dubbele vergrijzing, de toename van mensen met dementie, de krapte op de woningmarkt, een toenemend tekort aan zorgpersoneel, de druk op mantelzorgers, toenemende eenzaamheid en de stijgende zorgkosten.

Om deze opgaven aan te pakken, werken we al nauw samen met partners in wonen, welzijn en zorg. Rondom ouderen zijn dat onder meer seniorenverenigingen, welzijnsorganisaties, zorginstellingen, woningcorporaties, eerstelijnszorg en zorgverzekeraars. In 2022 sluiten we een overeenkomst met partners om de samenwerking te versterken.

Decentralisatie en transformatie van de Maatschappelijke Zorg

In de regio Holland Rijnland wordt de maatschappelijke zorg per 2023 gedecentraliseerd naar de individuele gemeenten, uitgezonderd de zeer specialistische zorg waarop we met de dertien gemeenten blijven samenwerken. Vanaf 2017 wordt er met de vijf Duin- en Bollengemeenten gewerkt aan de voorbereidingen voor de decentralisatie en transformatie door middel van het uitvoeren van het uitvoeringsprogramma 'Omzien naar elkaar'. In 2022 sluiten we gezamenlijk met de vijf gemeenten contracten met zorgaanbieders af zodat de juiste zorg is ingekocht, de toegang tot die zorg wordt ingericht en werken we aan preventie. Voor het voorkomen van dakloosheid wordt een preventieplan voor de Duin en Bollestreek gemaakt en gedeeltelijk uitgevoerd in 2022.

In 2023 wordt ingezet op de doorlopende transformatie van de Maatschappelijke zorg

Met de gecontracteerde zorgaanbieders zijn doelen afgesproken om de ingezette transformatie voort te zetten.
Het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg 'Omzien naar elkaar' loopt door tot en met 2023. Het jaar 2023 wordt gezien als een overgangsjaar, waarin de aandacht ligt op de start van de daadwerkelijke decentralisatie en de uitvoering van de afgesloten contracten met de bijbehorende gemaakte ambities.

Preventie dakloosheid

Het kabinet wil de komende jaren inzetten op het 'wonen eerst' principe als het gaat om dakloosheid te voorkomen. Er wordt gewerkt aan een langetermijnplan om dakloosheid tussen 2023 en 2030 aan te pakken. In het coalitieakkoord van kabinet Rutte IV is besloten om structureel 65 miljoen euro extra te steken in de aanpak van dakloosheid. Deze aanpak sluit goed aan bij het preventieplan dakloosheid Duin- en Bollenstreek.

Vanaf 2024 integrale woonzorgvisies voor alle aandachtsgroepen

Het Rijk heeft de afgelopen jaren gestimuleerd dat gemeenten integrale woonzorgvisies voor ouderen opstellen. Hieraan werken we vanuit de domeinen Maatschappelijke en Ruimtelijke Ontwikkeling samen met maatschappelijke partners voor de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen. Conform landelijke afspraken werken we in Holland Rijnland verband samen met Zorg en Zekerheid, in werkgroepen ouderen, GGZ en preventie.

Vanaf 2024 zijn gemeenten verplicht integrale woonzorgvisies voor alle aandachtsgroepen op te stellen. Dat staat in het programma Een Thuis voor iedereen. Naast ouderen gaat het onder meer om dak- en thuislozen, statushouders, arbeidsmigranten en uitstromers uit een intramurale setting (zoals jongeren uit de jeugdzorg). In de woonzorgvisies maken gemeenten inzichtelijk wat de behoeften zijn aan huisvesting en ondersteuning en zorg. Zo is er onder meer behoefte aan tussenwoonvormen tussen zelfstandig wonen en opname in een instelling. Bij de prestatieafspraken, die gemaakt worden op basis van de woonzorgvisies, wordt ook de zorg een partner.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

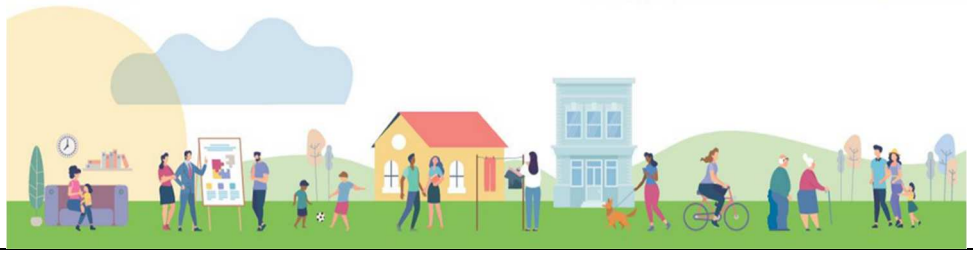
- Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen, ook voor specifieke doelgroepen en voor wonen met zorg
- Inwoners nemen ook zelf de verantwoordelijkheid om zo zelfstandig mogelijk te kunnen blijven wonen, bijvoorbeeld door hun woning tijdig aan te passen
- De woonomgeving is veilig, leefbaar en nodigt uit om te ontmoeten
- Er is een goed integraal voorzieningen- en dienstenaanbod verspreid over de wijken/kernen (o.a. ontmoeting, vervoer, dagbesteding)
- Voor degenen die dat nodig hebben, is er hulp bij het meedoen
- Iedereen heeft een dak boven het hoofd. Niemand wordt op straat gezet
- Inwoners die een beroep doen op maatschappelijke zorg (maatschappelijke opvang en beschermd wonen) wordt passende ondersteuning geboden, bij voorkeur ambulant. De ondersteuning is gericht op het voorkomen van instroom in de maatschappelijke zorg en op herstel en uitstroom uit de maatschappelijke zorg.

Inclusie:

- De woonomgeving is ook toegankelijk voor mensen met een beperking

Wat gaan we doen?

- We voeren de acties van de woonvisie uit
- We maken een plan van aanpak wonen met zorg, waarbij we ons eerst richten op ouderen (75+)
- We stellen een samenwerkingsagenda op met Zorg en Zekerheid, voor bijvoorbeeld betere afstemming tussen het medische en sociaal domein en kortdurend verblijf
- We voeren het Uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg uit en het convenant Maatschappelijke Opvang



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Gemiddelde zoektijd sociale huurwoning, in maanden	22,8 maanden (2019)	Holland Rijnland
Tevredenheid met voorzieningen, %	88% Gezondheid/zorg 60% Welzijn 84% OV 79% Sport	Burgerpeiling VNG
Verhouding aantal ouderen (75+) zelfstandig wonend en wonend in een instelling	3020 zelfstandig, 317 in een instelling (2020)	CBS
Aantal huisuitzettingen	3 (2018)	Stek

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen, ook voor specifieke doelgroepen en voor wonen met zorg

We werken hierop samen met Ruimtelijke Ontwikkeling. In samenwerking stellen we een integrale woonzorgvisie op. Ook maken we in 2023 een uitvoeringsprogramma Thuis wonen, waarin we de ambities concretiseren. De concrete uitvoering start in 2023 samen met maatschappelijke partners en inwoners. De acties staan in deze begroting beschreven onder het programma Leefomgeving/Wonen.

Ambitie: Inwoners nemen zelf ook de verantwoordelijkheid om zo zelfstandig mogelijk te kunnen blijven wonen, bijvoorbeeld door hun woning tijdig aan te passen

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We maken in 2023 een uitvoeringsprogramma Thuis wonen, waarin we de ambities concretiseren. De concrete uitvoering start in 2023 samen met maatschappelijke partners en inwoners.

Ambitie: De woonomgeving is veilig, leefbaar en nodigt uit om te ontmoeten

We werken hierop samen met Openbare Orde en Veiligheid en Ruimtelijke Ordening.

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We maken in 2023 een uitvoeringsprogramma Thuis wonen, waarin we de ambities concretiseren. De concrete uitvoering start in 2023 samen met maatschappelijke partners en inwoners. We nemen de ervaringen vanuit het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg 'Omzien naar Elkaar' daarin mee.

Ambitie: Er is een goed integraal voorzieningen- en dienstenaanbod verspreid over de wijken/kernen (o.a. ontmoeting, vervoer, dagbesteding)

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	We maken in 2023 een uitvoeringsprogramma Thuis wonen, waarin we de ambities concretiseren. De concrete uitvoering start in 2023 samen met maatschappelijke partners en inwoners.

Ambitie: Voor degenen die dat nodig hebben, is er hulp bij het meedoen

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	We maken in 2023 een uitvoeringsprogramma Thuis wonen, waarin we de ambities concretiseren. De concrete uitvoering start in 2023 samen met maatschappelijke partners en inwoners. Ook staan acties beschreven bij opgave 7 Hulp bij meedoen.

Ambitie: Iedereen heeft een dak boven het hoofd. Niemand wordt op straat gezet.

Activiteit	Activiteitsomschrijving
E1	We voeren het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg uit 'Omzien naar Elkaar'.
E2	We voeren het convenant 'Regionale Samenwerking Maatschappelijke Opvang Holland Rijnland' uit
E3	We laten de ISD, woningcorporatie Stek, Meldpunt zorg en overlast van de GGD HM werken met het convenant 'Voorkomen huisuitzettingen bij huurachterstanden'.

Ambitie: Inwoners die een beroep doen op maatschappelijke zorg (maatschappelijke opvang en beschermd wonen) wordt passende ondersteuning geboden, bij voorkeur ambulant. De ondersteuning is gericht op het voorkomen van instroom in de maatschappelijke zorg en op herstel en uitstroom uit de maatschappelijke zorg.

Activiteit	Activiteitsomschrijving
F1	Een transformatiemanager geeft samen met de gecontracteerde aanbieders invulling en uitvoering aan de gezamenlijk opgestelde samenwerkingsovereenkomst. In deze overeenkomst zijn onder andere de transformatiedoelen, zoals ambulante ondersteuning, opgenomen.
F2	We voeren het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg uit 'Omzien naar Elkaar'.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, Historische Verenigingen

2.1.7 Hulp bij meedoen

Onze inwoners zijn in staat zichzelf te redden en kunnen daarbij rekenen op hulp als ze dat nodig hebben

Dit is onze laatste opgave van de maatschappelijke agenda. We hebben uitgelegd dat de gemeente (pas) ondersteunt als dat nodig is; daarover gaat deze laatste opgave. Als kwetsbare inwoners op eigen kracht of met hulp van hun familie en netwerk er niet uitkomen, bieden we natuurlijk hulp en steun. Werk en inkomen en steun bij opgroeien kwamen eerder al aan bod. Deze laatste opgave gaat over het vinden van de weg naar hulp en een integrale toegang. Die weg moet laagdrempelig, duidelijk en snel zijn. Eenvoudige vragen moeten snel en simpel worden afgehandeld. Bij complexe vragen denken we samen met de inwoner na over wat een passend antwoord is en wie daaraan kan bijdragen. Het is nodig dat (verwijs)systemen goed samenwerken, zodat onze inwoners niet steeds opnieuw hun verhaal of hulpvraag hoeven te vertellen. De gemeente biedt ondersteuning door algemene en individuele Wmo-voorzieningen en werkt samen met gespecialiseerde hulp als dat nodig is. Hulp en ondersteuning is zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig.

Deze opgave heeft relatief veel overlap met opgave 3: Zorg voor elkaar, en opgave 6: Thuis wonen. Ontwikkelingen en activiteiten die bij die opgaven genoemd zijn, worden hier niet nog een keer vermeld, maar dragen wel bij aan het behalen van de ambities.

Trends en ontwikkelingen
De organisaties die actief zijn in deze opgave hebben, door de krapte op de huidige arbeidsmarkt, vaak moeite om vacatures te vervullen. Dit vraagt om extra aandacht. Uiteraard is het uitgangspunt om de ambities te gaan realiseren, maar door de krapte op de arbeidsmarkt willen wij dit knelpunt signaleren; het kan mogelijk consequenties hebben voor de haalbaarheid.

Sociale kaart Teylingen
Een goed ingerichte en juist functionerende sociale kaart helpt professionals om inwoners verder te helpen naar de juiste zorg en voorzieningen, vanuit dezelfde informatiebron. Een sociale kaart draagt bij aan het verlagen van de kosten voor het sociaal domein, omdat inwoners beter geholpen kunnen worden naar voorliggende voorzieningen. Het gaat niet om één zelfstandige maatregel, maar om één van de vele maatregelen om de verschuiving van zwaardere naar lichtere vormen van hulp te maken. De integrale toegang, Voor Ieder 1, gaat dit proces monitoren. We zorgen dat een eerste opzet van de sociale kaart (door)ontwikkeld wordt en dat het (technische en inhoudelijke) beheer is geregeld.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Inwoners weten de weg te vinden naar hulp als zij die nodig hebben
- Inwoners die het nodig hebben krijgen snel en eenvoudig de juiste hulp
- Inwoners die hulp nodig hebben zijn tevreden over het resultaat van de hulp
- Huiselijk geweld, kindermishandeling en ouderenmishandeling nemen af

Inclusie:

- Psychische kwetsbare mensen voelen zich welkom, kunnen meedoen en krijgen steun. Zo voorkomen we ook terugval
- Algemene voorzieningen zijn zo veel mogelijk toegankelijk voor iedereen, dus ook voor mensen met een beperking en kwetsbare inwoners
- Statushouders en vluchtelingen integreren en krijgen hulp om mee te kunnen doen aan de samenleving

Wat gaan we doen?

- We onderhouden een actief toegankelijk netwerk van meedenkers en cliëntondersteuning
- We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang
- We werken aan goede verwijssystemen tussen zorg, welzijn en maatschappelijk werk
- We gaan verder met het ontwikkelen van algemene en collectieve voorzieningen voor

mensen met behoefte aan ondersteuning
- We werken met goede (afwegings)kaders zodat inwoners geen onnodige of te dure hulp krijgen
- Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk betrokken voor een duurzaam resultaat, 1Gezin/1Plan is daar onderdeel van
- We voeren de regiovisie voor de aanpak en bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling uit



Hoe meten we of het lukt?

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Schaalscore eigen kracht Mate waarin inwoners geen beperkingen ervaren om mee te doen. Zij hebben geen lichamelijke en psychische beperkingen, problemen met taal of financiële problemen.	8,71 (2020)	Burgerpeiling VNG
Clientervaring Wmo Percentage cliënten Wmo bij de ISD Bollenstreek die aangeven dat ze met ondersteuning de dingen beter kunnen doen	81% (2020)	ISD
Aantal meldingen huiselijk geweld per 1.000 huishoudens	9,3 (2020)	GGD
% Meldingen kindermishandeling	4,6% (2020)	GGD
% werkende statushouders	30% (2020, q2 HLT)	Divosa
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo per 10.000 inwoners*	520 (2021)	GMSD

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Activiteiten in 2023:

Ambitie: Inwoners weten de weg te vinden naar hulp als zij die nodig hebben

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
A2	We werken aan goede verwijssystemen tussen zorg, welzijn en maatschappelijk werk.
A3	Begin 2023 implementeren we een eerste versie van een digitale sociale kaart. Hierin werken we een paar pijlers van Positieve Gezondheid uit. De overige pijlers werken we

	uit bij de doorontwikkeling van de sociale kaart.

Ambitie: Inwoners die het nodig hebben krijgen snel en eenvoudig de juiste hulp

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We gaan verder met het ontwikkelen van algemene en collectieve voorzieningen voor mensen met behoefte aan ondersteuning
B2	We bouwen verder aan goede (afwegings)kaders zodat inwoners geen onnodige of te dure hulp krijgen.
B3	Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk betrokken voor een duurzaam resultaat

Ambitie: Inwoners die hulp nodig hebben zijn tevreden over het resultaat van de hulp

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	We laten de cliënttevredenheid meten

Ambitie: Veilig kunnen leven

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	We voeren de regiovisie voor de aanpak en bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling uit.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerplicht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, Historische Verenigingen

2.1.8 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

2.1.9 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	683.5	682,1			2021 805,5	LISA
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	3%	nb	85 kinderen	85 kinderen	2019: 6 %	CBS Jeugd
Netto arbeidsparticipatie	% werkzame beroepsbevolking t.o.v. totale beroepsbevolking	72,9 %	nb	73%	73%	2020: 68,4 %	CBS
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	1 %	nb	1%	1%	2019: 2 %	CBS Jeugd
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	176,3	176,4	283 personen met een uitkering	338 personen met een uitkering	2021: 431,2	CBS
Lopende aantal re-integratievoor-zieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	83,0	nb	196 trajecten 82,32 per 10.000 inw	196 trajecten 82,32 per 10.000 inw	2020: 202	CBS
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21-jarigen	1 %	nb	A	A	2019: 1 %	CBS jeugd
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	14,5%	15,4%	B	B	2021: 12,9 %	CBS
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,8 %	0,8%	C	C	2021: 1,2 %	CBS
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,5 %	0,5%	D	D	2021: 0,3 %	CBS
Cliënten met een maatwerkarrange-ment Wmo	Aantal per 1.000 inwoners	500	520	627	633	2020: 700	GMSD

A: Met de integrale zorg aan en begeleiding van jeugdigen streven we ernaar het aantal jongeren, dat na een delict voor de rechter komt, te verminderen.

B: Streven is door de inzet van preventie, normalisering, vroegsignalering en het organiseren van passende zorg het percentage jongeren met jeugdhulp terug te dringen.

C: Jeugdbeschermingsmaatregelen worden opgelegd door de rechter. Streven is de voorliggende zorg en hulp en de nazorg aan gezinnen te optimaliseren, waardoor het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen afneemt.

D: Jeugdreclasseringsmaatregelen worden opgelegd door de rechter. Streven is integrale zorg voor en begeleiding van jeugdigen, die in aanraking komen met de politie. Daardoor neemt het aantal jongeren met een jeugdreclasseringsmaatregel af.

Toelichting indicator Banen

Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit gaat zowel om fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen met een baan per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 65 jaar.

Toelichting indicator Kinderen in uitkeringsgezin
Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen. Bijstandshuishouden is een huishouden waarvan minimaal één lid een bijstandsuitkering ontvangt. Onder bijstand bedoelen we hier uitkeringen aan huishoudens op grond van de Wet werk en bijstand (WWb, tot 2015) en de Participatiewet (vanaf 2015) en het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz).

Toelichting indicator Netto arbeidsparticipatie
Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.

Toelichting indicator Werkloze jongeren
Personen van 16 t/m 22 jaar die als werkzoekende staan ingeschreven bij het UWV Werkbedrijf en tegelijkertijd geen baan hebben als werknemer volgens de polisadministratie.

Toelichting indicator Personen met een bijstandsuitkering
Het aantal personen met een uitkering op grond van de Wet werk en bijstand (WWb, t/m 2014) en de Participatiewet (vanaf 2015). De uitkeringen (leefgeld) aan personen in een instelling, de elders verzorgden, zijn niet inbegrepen. Ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen zijn niet inbegrepen.

Toelichting indicator Lopende re-integratievoorzieningen
Het aantal re-integratie-voorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar.

Toelichting indicator Jongeren met delict voor de rechter
Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.

Toelichting indicator Jongeren met jeugdhulp
Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar. Jeugdhulp is de hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014). Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders.

Toelichting Jongeren met jeugdbescherming
Dit gaat over jongeren tot 18 jaar die op enig moment in de verslagperiode een maatregel door de rechter dwingend opgelegd hebben gekregen. Jeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Dat gebeurt als een gezonde en veilige ontwikkeling van een kind of jeugdige wordt bedreigd en vrijwillige hulp niet of niet voldoende helpt. Een kind of jongere wordt dan onder toezicht gesteld of onder voogdij geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de hulp of zorg voortgezet tot de leeftijd van 23 jaar.

Toelichting indicator Jongeren met jeugdreclassering
Het percentage jongeren (12-23 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-23 jaar). Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 23 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan

worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart. De begeleiding kan doorlopen tot de jongere 23 jaar wordt.

Toelichting indicator Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo
Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden, kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Indicator	Eenheid	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	NL	Bron
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	3	3	E	E	2021 2,5	DUO
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	11	10	E	E	2021 19	DUO
Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv'-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,5 %	1,1	E	E	2021 1,9	DUO

E: Onze ambitie is in samenwerking met onderwijs, Voor ieder 1 en jeugdhulp leerlingen optimaal te begeleiden en daarmee het aantal verzuimers en vsv'ers verder terug te dringen.

Toelichting indicator Absoluut verzuim
Van absoluut verzuim is sprake als een leerplichtige jongere tussen de 5 en 16 jaar of een jongere van 16 of 17 jaar die valt onder de kwalificatieplicht niet is ingeschreven op een school of instelling en ook niet is vrijgesteld van de inschrijvingsplicht.

Toelichting indicator Relatief verzuim
Van relatief verzuim is sprake als een op een school ingeschreven leer- of kwalificatie plichtige jongere ongeoorloofd afwezig is.

Toelichting indicator Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv'-ers)
Het percentage van het totaalaantal leerlingen van het VO en MBO (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden, kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Niet-sporters	Percentage niet-sporters op het	43,2%	nb			2020: 49,3 %	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)

	totaal aantal inwoners.						

* Onderzoek wordt 1 keer per 4 jaar uitgevoerd.

Toelichting indicator Niet sporters
Het percentage niet-wekelijkse sporters (minstens één keer per week) t.o.v. de totale bevolking van 19 jaar en ouder.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden, kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

2.1.10 Kaderstellende stukken

Onderwijs

- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs 2015
- Verordening Leerlingenvervoer
- Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda D&B 2019-2023
- Onderwijsachterstandenbeleid Teylingen 2020-2023

Gezondheid & Vitaliteit

- Nota Sport en bewegen 2018-2021
- Nota Sport en bewegen 2018-2021 uitvoeringsagenda
- Nota herziening opzet sport- en cultuurregeling
- Gezondheidsnota Teylingen positief gezond 2021 – 2024
- Evaluatie combinatiefuncties 2015

Sociaal domein

- Kadernota Wmo Bollen5 2015-2018
- Transformatieagenda Wmo en haar omgeving (2017-2018)
- Regionaal beleidsplan transitie Jeugdzorg Holland Rijnland Hart voor de Jeugd
- Sturingsplan Jeugdhulp Holland Rijnland 2018-2019
- Contourennota Servicepunt Werk Duin- en Bollenstreek
- Investeren in de basis. Armoedebeleid Teylingen 2018-2021
- Integrale schuldhulpverlening: een ketenaanpak van preventie tot nazorg. 2017-2021
- Tarievennota maatschappelijke accommodaties
- Doelenboom mantelzorg
- Omzien naar elkaar, Uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg en beschermd wonen Duin- en Bollenstreek 2018-2020
- Algemene subsidieverordening 2017
- Verordening Maatschappelijke Ondersteuning 2020
- Verordening Jeugdhulp 2015
- Verordeningen Participatiewet
- Gemeenschappelijke Regeling ISD Bollenstreek
- Gemeenschappelijke Regeling Kust-, Duin- en Bollenstreek (MareGroep)
- Gemeenschappelijke Regeling Regionale Dienst Openbare Gezondheid Hollands Midden GGD)
- Gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland
- Programmaplan Jeugdhulpaanbod vanaf 2021 Duin & Bollenstreek
- Regionaal Inkoopplan Jeugdhulp

Kunst en Cultuur

- Beleidskompas Bibliotheek Bollenstreek 2020-2023
- Beleidsnota kunst en cultuur Leren en meedoen! 2010-2012
- Kunst in de buitenruimte van Teylingen 2016
- Voorzieningennota voor sociaal-maatschappelijke en culturele organisaties: het Toetsingskader.

Onderwijs

- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs 2015
- Verordening Leerlingenvervoer
- Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda D&B 2019-2023
- Onderwijsachterstandenbeleid Teylingen 2020-2023

Gezondheid & Vitaliteit

- Nota Sport en bewegen 2018-2021
- Nota herziening opzet sport- en cultuurregeling
- Gezondheidsnota Teylingen positief gezond 2021 – 2024

· Evaluatie combinatiefuncties 2015

Sociaal domein
· Kadernota Wmo Bollen5 2015-2018
· Transformatieagenda Wmo en haar omgeving (2017-2018)
· Regionaal beleidsplan transitie Jeugdzorg Holland Rijnland Hart voor de Jeugd
· Sturingsplan Jeugdhulp Holland Rijnland 2018-2019
· Contourennota Servicepunt Werk Duin- en Bollenstreek
· Investeren in de basis. Armoedebeleid Teylingen 2018-2021
· Integrale schuldhulpverlening: een ketenaanpak van preventie tot nazorg. 2017-2021
· Tarievennota maatschappelijke accommodaties
· Doelenboom mantelzorg
· Omzien naar elkaar, Uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg en beschermd wonen Duin- en Bollenstreek 2018-2020
· Algemene subsidieverordening 2017
· Verordening Maatschappelijke Ondersteuning 2020
· Verordening Jeugdhulp 2015
· Verordeningen Participatiewet
· Gemeenschappelijke Regeling ISD Bollenstreek
· Gemeenschappelijke Regeling Kust-, Duin- en Bollenstreek (MareGroep)
· Gemeenschappelijke Regeling Regionale Dienst Openbare Gezondheid Hollands Midden GGD)
· Gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland
· Programmaplan Jeugdhulpaanbod vanaf 2021 Duin & Bollenstreek
· Regionaal Inkoopplan Jeugdhulp

Kunst en Cultuur
· Beleidskompas Bibliotheek Bollenstreek 2020-2023
· Beleidsnota kunst en cultuur Leren en meedoen! 2010-2012
· Kunst in de buitenruimte van Teylingen 2016
· Voorzieningennota voor sociaal-maatschappelijke en culturele organisaties: het Toetsingskader.

2.1.11 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema 1. Vitaliteit						
Sportaccommodaties	-2.367	-2.402	-2.942	-3.160	-3.203	-3.299
Sportbeleid en activering	-330	-309	-362	-362	-362	-362
Volksgezondheid	-2.819	-2.446	-2.449	-2.392	-2.392	-2.392
Totaal 1. Vitaliteit	**-5.516**	**-5.157**	**-5.753**	**-5.914**	**-5.957**	**-6.053**
Thema 2. Talentontwikkeling						
Media	-827	-822	-822	-822	-822	-822
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-306	-464	-406	-406	-405	-405
Musea	-64	-63	-52	-52	-52	-52
Cultureel erfgoed	-211	-269	-243	-207	-207	-207
Openbaar basisonderwijs	-227	-201	-231	-231	-231	-231
Samenkracht en burgerparticipatie	-255	-246	-256	-256	-256	-256
Onderwijshuisvesting	-1.894	-1.871	-1.930	-2.123	-2.086	-2.074
Totaal 2. Talentontwikkeling	**-3.784**	**-3.936**	**-3.940**	**-4.097**	**-4.059**	**-4.047**
Thema 3. Zorg voor elkaar						
Samenkracht en burgerparticipatie	-1.027	-1.233	-1.418	-1.418	-1.418	-1.418
Totaal 3. Zorg voor elkaar	**-1.027**	**-1.233**	**-1.418**	**-1.418**	**-1.418**	**-1.418**
Thema 4. Werk en inkomen						
Inkomensregelingen	-8.485	-7.666	-8.078	-8.078	-8.078	-8.078
Arbeidsparticipatie	-395	-434	-446	-623	-688	-710
Begeleide participatie	-2.467	-2.576	-2.593	-2.497	-2.404	-2.379
Totaal 4. Werk en inkomen	**-11.347**	**-10.676**	**-11.117**	**-11.198**	**-11.170**	**-11.167**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien						
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.250	-1.681	-1.090	-1.090	-1.090	-1.090
Wijkteams	-2.051	-2.129	-2.119	-2.120	-2.120	-2.120
Maatwerkdienstverlening 18-	-7.811	-6.719	-7.680	-6.801	-6.616	-6.616
Samenkracht en burgerparticipatie	-550	-520	-539	-539	-539	-539
Geëscaleerde zorg 18-	-574	-683	-764	-736	-709	-684
Onderwijshuisvesting	-7	-7	-7	-7	-7	-7

Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**-12.243**	**-11.739**	**-12.199**	**-11.293**	**-11.081**	**-11.056**
Thema 6. Thuiswonen						
Samenkracht en burgerparticipatie	-368	-623	-1.539	-1.539	-1.539	-1.539
Totaal 6. Thuiswonen	**-368**	**-623**	**-1.539**	**-1.539**	**-1.539**	**-1.539**
Thema 7. Hulp bij meedoen						
Samenkracht en burgerparticipatie	-1.075	-2.170	-1.527	-1.522	-1.517	-1.517
Maatwerkdienstverlening 18+	-6.760	-7.241	-7.290	-7.290	-7.290	-7.290
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-509	-538	-540	-540	-540	-540
Wijkteams	-616	-683	-532	-532	-532	-532
Geëscaleerde zorg 18+	-28	-29	-31	-31	-31	-31
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**-8.988**	**-10.661**	**-9.920**	**-9.915**	**-9.910**	**-9.910**
Totaal lasten	**-43.273**	**-44.025**	**-45.886**	**-45.374**	**-45.134**	**-45.190**
Baten	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema 1. Vitaliteit						
Sportaccommodaties	305	212	218	218	218	218
Sportbeleid en activering	45	0	0	0	0	0
Volksgezondheid	154	25	25	25	25	25
Totaal 1. Vitaliteit	**504**	**237**	**243**	**243**	**243**	**243**
Thema 2. Talentontwikkeling						
Media	24	25	25	25	25	25
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	105	157	170	170	170	170
Musea	169	167	172	172	172	172
Cultureel erfgoed	28	0	41	41	41	41
Openbaar basisonderwijs	0	2	2	2	2	2
Samenkracht en burgerparticipatie	42	45	87	87	87	87
Onderwijshuisvesting	69	45	14	14	14	14
Totaal 2. Talentontwikkeling	**437**	**441**	**511**	**511**	**511**	**511**
Thema 3. Zorg voor elkaar						
Samenkracht en burgerparticipatie	0	27	28	28	28	28
Totaal 3. Zorg voor elkaar		**27**	**28**	**28**	**28**	**28**
Thema 4. Werk en inkomen						
Inkomensregelingen	7.096	6.323	5.978	5.978	5.978	5.978

Totaal 4. Werk en inkomen	**7.096**	**6.323**	**5.978**	**5.978**	**5.978**	**5.978**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien						
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	236	665	164	164	164	164
Wijkteams	5	3	3	3	3	3
Maatwerkdienstverlening 18-	0	-30	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	44	38	55	55	55	55
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**285**	**676**	**222**	**222**	**222**	**222**
Thema 6. Thuiswonen						
Samenkracht en burgerparticipatie	233	428	1.374	1.374	1.374	1.374
Totaal 6. Thuiswonen	**233**	**428**	**1.374**	**1.374**	**1.374**	**1.374**
Thema 7. Hulp bij meedoen						
Samenkracht en burgerparticipatie	51	307	446	446	446	446
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**51**	**307**	**446**	**446**	**446**	**446**
Totaal baten	**8.606**	**8.439**	**8.802**	**8.802**	**8.802**	**8.802**
Reserves	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Toevoegingen reserves	-96	-15	-15	-15	-15	-15
Onttrekkingen reserves	818	1.471	537	537	537	537
Totaal reserves	**722**	**1.456**	**522**	**522**	**522**	**522**
Saldo na resultaatbestemming	**722**	**1.456**	**522**	**522**	**522**	**522**
Saldo van baten en lasten	**-33.949**	**-34.133**	**-36.564**	**-36.052**	**-35.812**	**-35.868**

2.2 Programma 2. Leefomgeving

Trends en ontwikkelingen

Schaarse ruimte
Het zoeken naar ruimte voor wonen, werken, recreëren en verblijven geeft een continue spanning. En daarbij maakt de energie- en warmtetransitie ook aanspraak op de schaarse ruimte. Het is een uitdaging om de concurrerende ruimtevragen integraal af te wegen en waar mogelijk multifunctioneel gebruik te maken van ruimte. De volgende ontwikkelingen leiden tot extra ruimtevraag:

Woningmarkt
Op de woningmarkt is sprake van grote krapte. Zowel de koop- als de huurmarkt zijn overspannen. Vraag en aanbod zijn ook vorig jaar verder uit elkaar gegroeid. De koopprijzen stijgen nog steeds en de wachttijden voor huurwoningen worden langer. Tegelijkertijd verandert de woningvraag. Er zijn steeds meer één- en tweepersoonshuishoudens en een deel daarvan wil anders wonen dan in de traditionele eengezinswoning. Dit komt onder andere door de individualisering en het langer zelfstandig blijven wonen van ouderen. De uitstroom uit de maatschappelijke opvang en beschermd wonen draagt ook bij aan deze ontwikkeling. De vraag naar flexibele en tijdelijke woonruimte neemt toe, onder andere voor spoedzoekers, zoals vluchtelingen. De vraag naar arbeidsmigranten/internationale werknemers voor de arbeidsintensieve bollenteelt en werkgelegenheid in de regio leidt tot een vraag naar (kwalitatieve) huisvesting.

Veiligheid
Het thema veiligheid krijgt een steeds prominentere en omvangrijkere rol op de gemeentelijke agenda. Daarbij groeit de verantwoordelijkheid en de onderwerpen die eronder vallen, zoals de bestrijding van georganiseerde misdaad, de veiligheid op straat, in de directe woonomgeving, bij de aanpak van cybercrime, toezicht en handhaving en inzet op crisissen (covid, Oekraïne, vluchtelingen). Dit vraagt om integrale ketenoverstijgende samenwerking, waarbij de gemeente vanuit veiligheid een regierol heeft.

Ondermijning
Weerbaarheid tegen ondermijning van de democratische rechtsorde is een belangrijk thema, zowel landelijk als lokaal. Duidelijk is dat de wereld om ons heen in hoog tempo verandert en de problematiek steeds complexer wordt. Dit vraagt om een andere, integrale manier van werken en het aanbrengen van focus.

Recreatie (in het groen)
Met de toenemende verstedelijking neemt de behoefte aan recreatiegebieden en groen toe. Inwoners hebben behoefte aan voldoende groene gebieden van goede kwaliteit voor bewegen, recreëren, natuur en rust.

Infrastructuur en mobiliteit
De toenemende verstedelijking leidt tot zwaardere belasting van de bestaande infrastructuur en vervoersvormen. Dat betekent knelpunten in de capaciteit, veiligheid en leefbaarheid. Robuuste en duurzamere vormen van ontsluiting en mobiliteit vragen om extra ruimte.

Krimp en schaalvergroting
De komende jaren zet de krimp in het aantal bedrijven in de bollensector door. Dat resulteert in verdergaande schaalvergroting en specialisatie binnen de sector, met aandacht voor duurzaam bodembeheer.

Duurzame energie en klimaatadaptatie

Voor de omschakeling van fossiele naar duurzame energiebronnen is veel ruimte nodig, zowel boven de grond (o.a. zonneweides en/of windturbines) als ondergronds (warmtesystemen). Ook voor het klimaatbestendig inrichten van wijken is extra ruimte nodig (o.a. waterberging, meer groen in woonwijken en biodiversiteit).

Klimaat

Het klimaat verandert wereldwijd. De gemiddelde temperatuur en zeespiegel stijgen en de seizoenen worden verstoord. Bovendien nemen de weersextremen toe, zoals langere periodes van droogte, hitte en hevige regenbuien. Om te zorgen dat ook voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we samen optrekken om de klimaatverandering tegen te gaan.

CO2-reductie

In het Klimaatakkoord is de doelstelling neergelegd om de nationale broeikasgasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Er zijn landelijk concrete maatregelen opgenomen om deze doelstelling te behalen.

Biodiversiteit

De mens kan niet zonder flora en fauna, en wel om de simpele reden dat het ecosysteem ons verscheidene diensten verleent. Het voorziet ons van tastbare zaken als voedsel, medicijnen en bouwmaterialen. Het biedt ons ook recreatiemogelijkheden, het speelt een rol in ons geluk en bovenal voorzien planten ons van zuurstof. Daarnaast speelt flora en fauna een belangrijke rol bij de huidige uitdagingen die op ons afkomen waaronder een veranderend klimaat. Met het oog op de toekomst is een duurzaam flora- en faunabeleid urgenter dan ooit en zal de huidige trend moeten keren.

Voor de komende jaren betekent dit dat we allerlei duurzame veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving zoals het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie. Teylingen wil een duurzame gemeente zijn. Dit vergt actieve betrokkenheid van maatschappelijke organisaties, ondernemers en inwoners.

Meer integraal werken

De komst van de Omgevingswet betekent voor de overheid een verandering in het denken over een veilige en gezonde (fysieke) leefomgeving. Een belangrijk verschil tussen de Omgevingswet en de 'oude manier van werken' is dat niet langer allerlei sectoraal beleid op elkaar wordt gestapeld (zoals parkeernormen, structuurvisies, detailhandelsbeleid en woonbeleid) maar dat wordt uitgegaan van een integrale beleidscyclus en integrale gebiedsontwikkeling. In deze gebiedsontwikkelingen worden zaken zoals gezondheid, klimaatadaptatie, erfgoed, landschap, mobiliteit, biodiversiteit en veiligheid betrokken bij de afweging om zo integraal naar ontwikkelingen te kijken.

2.2.1 Openbare orde en veiligheid

Veiligheidsbeleid

Wij willen dat Teylingen een veilige plaats is om te wonen, te leven en te werken. Dat bereiken wij door de sociale en fysieke veiligheid te verbeteren en onze wettelijke verplichte veiligheidstaken uit te voeren. Samenwerking met inwoners, ondernemers en ketenpartners is en blijft daarin essentieel. Door samenwerking komen wij tot duurzame oplossingen. Wij willen weten wat er speelt, wij gaan met elkaar in gesprek en kiezen samen voor een aanpak. Waarbij ieder een eigen rol vervult. De gemeente voert hierin regie met het Integraal Veiligheidsbeleid (IVB) 2020-2023 en het Handhavingsbeleid 2020-2023. Het IVB en het Handhavingsbeleid bevatten de kaders, strategische uitgangspunten, prioriteiten en de hoofdlijnen van de aanpak. Deze vertalen wij in een jaarlijks uitvoeringsplan met concrete maatregelen. Dit plan voeren wij uit samen met onze partners, inwoners en ondernemers. In 2023 wordt, in samenwerking met veiligheidspartners, inwoners, ondernemers en de gemeenteraad, een nieuw Integraal veiligheidsbeleid voor de duur van vier jaar (2024-2027) opgesteld.

Samenwerking

Wij zien intensieve samenwerking met en tussen ketenpartners als de sleutel om huidige en nieuwe vormen van onveiligheid tegen te gaan én de veiligheid voor onze inwoners te bestendigen en te vergroten. Voor veel veiligheidsvraagstukken geldt dat deze niet meer alleen met de traditionele veiligheidspartners, zoals politie en brandweer, benaderd kunnen worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de lang lopende casussen woonoverlast en personen met verward gedrag. Hierbij trekken we samen op met de woningbouwvereniging Stek, GGZ Rivierduinen en de politie. Decentralisaties - de overgang van maatschappelijke zorg van de centrumgemeenten naar de regiogemeenten - en bezuinigingen in de zorg leiden soms tot (woon)overlast en gevaarlijke situaties. Door de zorg en de veiligheidsketen in een vroeg stadium met elkaar te verbinden, kunnen we deze problematiek effectief aanpakken. Zowel beleidsmatig bijvoorbeeld bij de inzet van bestuurlijke maatregelen als op casuïstiek niveau.

Het is noodzakelijk dat de regionale samenwerking tussen het sociaal domein, het zorgdomein en het veiligheidsdomein geborgd blijft. Onder ander via de samenwerking in het Zorg en Veiligheidshuis. In specifieke gevallen vraagt de complexiteit van de casus om specifieke regionale behandeling. Denk hierbij aan casussen die detentie, radicalisering en zedendelicten betreffen waarbij goed contact met regionale partijen zoals justitie, reclassering en jeugdbescherming essentieel is.

Jeugd en Veiligheid

De integrale aanpak van jeugdoverlast door middel van de Zorg- en Veiligheidstafel werkt goed en ketenpartners hebben in 2021 ingestemd met het voorzetten van de tafel voor de komende jaren. Daarnaast investeren we ook gezamenlijk met de ketenpartners in groepsaanpak, specifiek op bepaalde onderwerpen. Zodat we snel kunnen inspelen op de actuele 'vraag' van de jeugd. We intensiveren de samenwerking tussen de ketenpartners en we versterken de verbindende rol van de gemeente. Samenwerking en een integrale aanpak gelden niet alleen voor de externe partners, maar ook voor de interne organisatie. Het komend jaar wordt de intensieve samenwerking tussen veiligheid en het sociaal domein doorgezet. Met een gezamenlijke aanpak kunnen we vaker en beter inzetten op preventie.

Aanpak van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit

Georganiseerde, ondermijnende criminaliteit, zoals drugslaboratoria, hennepkwekerijen, mensenhandel, witwaspraktijken en vastgoedfraude, is op het eerste gezicht niet zichtbaar. Ook in de gemeente Teylingen is sprake van criminele, ondermijnende activiteiten en misstanden. Vanaf november 2018 werken we daarom intensief en integraal samen met partners als politie, het Openbaar Ministerie en de Belastingdienst. Met als doel georganiseerde, ondermijnende criminaliteit aan te pakken. En om deze zoveel mogelijk te voorkomen. De ontwikkeling en versterking van de lokale aanpak van ondermijning staat centraal. Belangrijke onderdelen van de aanpak zijn het werken aan een weerbare samenleving en organisatie. Daarnaast zijn informatiegestuurd werken en preventie

belangrijk. We zoomen hierbij specifiek in op vastgoed, malafide bedrijven en bedrijventerreinen. De afgelopen periode hebben we geïnvesteerd in het verbeteren van het zicht op ondermijning, de weerbaarheid van de gemeentelijke organisatie en het integraal aanpakken van casuïstiek. De samenwerkingsstructuren zijn ontwikkeld en de eerste resultaten van die versterking zijn zichtbaar geworden. Doel is te komen tot een weerbare samenleving!

Toezicht & handhaving

De politiecapaciteit op straat zal de komende jaren onder druk blijven staan door nieuwe taken, andere taken (horizontale fraude) en de grote personele uitstroom van pensioengerechtigden. Het aantal wijkagenten voor de gemeente Teylingen is binnen het politie basisteam HLT op sterkte. Er is een goede samenwerking tussen de politie en de boa's, daar waar het kan wordt samen of aanvullend aan elkaar samen opgetrokken.

Met toezicht en handhaving op het gebied van bouwen en wonen gaan we verrommeling van het landschap tegen en stimuleren we ruimtelijke duurzaamheid. Panden en gronden moeten overeenkomstig de bestemming gebruikt worden en worden gebouwd conform de vergunning. De kwaliteit van deze werkzaamheden is vastgelegd in de VTH-verordening (vergunningverlening, toezicht en handhaving).

Voor de periode 2019-2022 doen wij mee aan het project Handhaving Buitengebied (ISG). Dit project zal qua afronding nog doorlopen in 2023

Mediation

Naast het handhaven van regels zoeken we ook samen met betrokken partijen naar oplossingen. Dit doen we onder meer door het inzetten van mediation. In 2022 zijn wij daarom aangesloten bij buurtbemiddeling.

Brandweer

De gemeente Teylingen investeert actief in het verder versterken van de verbinding en samenwerking met de Veiligheidsregio Hollands-Midden. Dit gebeurt op lokaal niveau in de vorm van het ondersteunen van wervingsacties voor nieuwe vrijwilligers, korte lijnen tussen de ploegchef en team Openbare Orde en Veiligheid. Op bestuurlijk niveau is er elk kwartaal een overleg met de directie van de Veiligheidsregio.

Wat willen we bereiken?

Doel: Prettig leven door minder hinder en overlast

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Teylingen blijft zich (in (boven)regionaal verband) inzetten voor de inwoners om hinder en overlast door vliegverkeer terug te dringen. Uitwerking 2023 (e.v.): Per 2022 bestaat de bestuurlijke kolom met BRS (Bestuurlijke Regiegroep Schiphol; 56 gemeenten/4 provincies) en het Interbestuurlijk overleg (Minister I&W, delegatie BRS). Daarnaast staat de Maatschappelijke kolom met Maatschappelijke Raad Schiphol i.o. (vaste deelnemers) en bewoners/verenigingen/groeperingen. Tussen beide kolommen wil het ministerie I&W participatie uitvoeren door bijvoorbeeld een klankbordgroep onderzoek te laten doen. Vanuit deze overleggen en het Cluster Zuidwest continueren wij onze inzet om hinder en overlast ten gevolge van vliegverkeer te beperken en geven wij een krachtig geluid vanuit dit gebied richting de luchtvaartsector en de minister. Ons doel is meer hinderbeperkende maatregelen te laten nemen.

A2	Vanuit het uitgangspunt meten is weten zien we kansen (Smart City) voor bijvoorbeeld het in kaart brengen van fijnstof en verkeersstromen. Uitwerking 2023 (e.v.): In 2021 zijn we van start gegaan met het traject Datagedreven sturen. In 2020 is hiertoe het Programmaplan Datagedreven sturing tot stand gekomen en door de raad goedgekeurd. Mogelijkheden voor genoemde informatie(technologie) kunnen vanuit dit traject verder geïnventariseerd worden.
A3	Als het gaat om burenoverlast en aantasting van het woongenot, richten wij ons in eerste instantie op het empoweren van mensen om zelf en met elkaar oplossingen te bedenken. Als dat niet meer lukt en er sprake is van ernstige aantasting van het woongenot, zijn wij er om te helpen (bijvoorbeeld via mediation). Uitwerking 2023 (e.v.): In 2023 investeren wij verder in de inzet van professionele buurtbemiddeling.
A4	We inventariseren de mogelijkheden en relevantie voor specifieke bronmetingen van de luchtkwaliteit en indien mogelijk bekijken we of er (aanvullende) lokale maatregelen zijn die we kunnen nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Uitwerking 2023 (e.v.): Deze actie wordt jaarlijks uitgevoerd.

Wat willen we bereiken?

Doel: Veilig Teylingen door samenwerking en handhaving

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	In participatie met inwoners en gebaseerd op de strategische verkenning hebben wij het Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 opgesteld. Vanuit dit beleid werken we met jaarplannen: de Veiligheidsjaarplannen. In het veiligheidsbeleid wordt nauw samengewerkt met het sociaal domein, zowel beleidsmatig als vanuit casuïstiek. Uitwerking 2023 (e.v.): Wij blijven uitvoering geven aan de veiligheidsjaarplannen. Tegelijk gaan wij in 2023, samen met inwoners, ondernemers en gemeenteraad, aan de slag met het opstellen van het nieuwe Integraal Veiligheidsbeleid 2024-2027.
B2	Actualiseren APV Uitwerking 2023 (e.v.): Gewijzigde en nieuwe wetgeving, jurisprudentie en maatschappelijke ontwikkelingen maken dat het wenselijk is de Algemene Plaatselijke Verordening periodiek te actualiseren.
B3	We stellen jaarlijkse handhavingsuitvoeringsprogramma's op waarin, naast de reguliere werkzaamheden zoals geprioriteerd in het handhavingsbeleid, ook de projecten als Arbeidsmigranten, handhaving Buitengebied, en het nieuwe uitstallingenbeleid beschreven worden. Uitwerking 2023(e.v.): Wij blijven uitvoering geven aan het handhavingsuitvoeringsprogramma. Tegelijk gaan wij

Wat willen we bereiken?

Doel: Het signaleren, voorkomen en aanpakken van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Speerpunten 2023: Aanpak van hennepteelt en drugshandel, het sluiten van maatschappelijke coalities, focus op sleutelpersonen en het, voorkomen van jonge aanwas.
C2	Signaleren: o.a. preventief toezicht en integrale controles, (door)ontwikkelen datagedreven werken en blijvend investeren in awareness d.m.v. trainingen en (publieks)campagnes.
C3	Voorkomen: verder bouwen aan een weerbare organisatie en -samenleving, d.m.v. een preventieve aanpak (arbeidsuitbuiting en jonge criminele aanwas,, KVO) en barrières opwerpen in beleid (zoals APV en BIBOB-beleid).
C4	Verder werken aan kwalitatieve huisvesting van arbeidsmigranten met aandacht voor informatiepositie, controles veiligheid (in samenwerking met brandweer) en eventuele handhaving bij strijdig gebruik.
C5	Aanpakken: gerichte aanpak van casuïstiek, branche- en gebiedsgerichte aanpak, aanpak van hennepteelt en drugshandel en uitvoeren van integrale projecten (o.a. RIEC/LSI).

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM)	Politie Openbaar Ministerie Zorgpartners Brandweer Welzijnskwartier Woningcorporatie Stek Omgevingsdienst West-Holland (ODWH)

2.2.2 Verkeer en vervoer

We hechten belang aan leefbare en levendige wijken en een goede bereikbaarheid, daarom hebben we een nieuw en actueel mobiliteitsplan voor Teylingen opgesteld dat in de loop van 2022 wordt vastgesteld.
Aan de basis van dit Mobiliteitsplan Teylingen ligt de eerder vastgestelde Mobiliteitsvisie, waarin de ambities voor ons mobiliteitsbeleid zijn vastgelegd:

1. Prettig wonen en bewegen voor iedereen
2. Goede bereikbaarheid voor een ondernemend Teylingen
3. Duurzame mobiliteit voor een duurzame toekomst

Deze ambities zijn op hun beurt weer vertaald in doelstellingen en in totaal 18 maatregelen gericht op het verbeteren van de verkeersveiligheid, het stimuleren van duurzame mobiliteit, en het verbeteren van de bereikbaarheid.

Bij het verbeteren van verkeersveiligheid gaat het om het structureel aandacht besteden aan verkeersveiligheid door tweejaarlijkse ongevallenrapportages en een op basis daarvan vastgesteld werkprogramma. Bijzondere aandacht daarbij gaat uit naar veilige schoolomgevingen en verkeerseducatie op scholen. Omdat het gedrag een minstens zo belangrijke rol speelt als de fysieke inrichting, zetten we ook in op gedragscampagnes.
Het stimuleren van duurzame mobiliteit richt zich op het versterken van voetgangers- en fietsverbindingen en het verduurzamen van het gemotoriseerde verkeer.

Voor het verbeteren van de bereikbaarheid hebben we onze partners hard nodig, zowel voor het treffen van samenhangende maatregelen als voor een effectieve lobby voor investeringen in onze regio door onder andere provincies, vervoersbedrijven en het Rijk. Voor het verbeteren van de bereikbaarheid van de noordelijke Duin- en Bollenstreek werken we samen met de provincie en de gemeenten Hillegom, Lisse, en Noordwijk aan een pakket van maatregelen.

Met verschillende regionale samenwerkingspartners wordt op verschillende tafels en in verschillende projecten en processen geschakeld. Het is van belang dat de gemeente daarin goed vertegenwoordigd is en actieve, deskundige en strategische inbreng heeft, en dat de raad en de stakeholders hierin goed meegenomen worden.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Continue verbetering en monitoring van auto-, fiets- en OV-bereikbaarheid.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Vaststellen en uitvoeren van het uitvoeringsprogramma mobiliteit als een onderdeel van het Mobiliteitsplan dat wordt ingepast in de beleidscyclus van de Omgevingswet. In het uitvoeringsprogramma worden maatregelen voorgesteld voor 2022 en verder.
A2	Actualiseren van de verkeers- en parkeertellingen in het najaar van 2022 (tweejaarlijkse jaarlijkse actualisatie).
A3	Het opstellen van een actueel en gedragen parkeerbeleid

Wat willen wij bereiken?

Doel: Continue verbetering en monitoring van verkeersveiligheid en vermindering ongevallen langzaam verkeer.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	Op basis van een tweejaarlijkse ongevallenrapportage stellen we een werkplan op om met prioriteit de ongevallenlocaties proactief aan te pakken
B2	Samen met scholen werken we aan de inrichting van veilige schoolomgevingen
B3	We continueren onze inzet op gedragscampagnes
B4	Om de verkeersveiligheid voor voetgangers te vergroten hebben we specifiek oog voor het verbeteren van verkeersveiligheid op voetgangersoversteekplaatsen (zebrapaden)
B5	Verbeteren verkeersveiligheid spoorwegovergang Voorhout

Wat willen wij bereiken?

Doel: Continue verduurzaming en monitoring van de verduurzaming van mobiliteit.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Structurele aandacht voor de positie van de voetganger door het bieden van voldoende ruimte, veilige oversteekmogelijkheden en veilige en leuke looproutes, ook buiten de bebouwde kom
C2	Structurele aandacht voor de positie van fietsers, door het bieden van voldoende ruimte en het verder uitbreiden en verbeteren van het bestaande fietsnetwerk
C3	Verbeteren van de OV-verbindingen door de realisatie van HOV-routes, het verbeteren van overstapmogelijkheden op de stations en het uitbreiden van de fietsparkeercapaciteit bij de stations.
C4	Het verder vergroten van de oplaadmogelijkheden voor elektrische voertuigen door het uitbreiden van de laadinfrastructuur.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Betere ontsluiting van de Greenport Duin- en Bollenstreek.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	Wij zorgen dat de gemeentelijke belangen goed ingebracht worden in de verschillende processen en projecten die spelen rondom het verbeteren van de bereikbaarheid van de noordelijke Duin- en Bollenstreek, zodat er tot een evenwichtig maatregelenpakket voor de korte en middellange termijn besloten kan worden en de uitvoering voorbereid kan worden. We kijken hierbij ook naar de mogelijkheid van cofinanciering vanuit het Rijk via de versnellingsopgave Woningbouw.
D2	Actief uitvoering geven aan de Regionale Strategie Mobiliteit.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners

Holland Rijnland	Regiogemeenten Burgers, bedrijfsleven en belanghebbenden Provincies Noord en Zuid-Holland VVN / Fietsersbond / Politie Openbaar vervoerbedrijven

2.2.3 Wonen

Er is een grote vraag naar woningen in Teylingen. Veel inwoners zoeken momenteel een passende woning. In de koopsector is de behoefte groot, net zoals in de sociale- en middeldure huursector. Ouderen blijven langer zelfstandig wonen, hierdoor is de vraag naar (senioren)appartementen groot. Kortom: veel inwoners van Teylingen zoeken momenteel een passende woning. Tegelijkertijd is het aanbod van woningen en de ruimte voor nieuwbouw beperkt.
Volgens de provinciale woningbehoefteraming (WBR2021) is de toegestane groei van de woningvoorraad in de regio (Hillegom, Lisse, Noordwijk en Teylingen) 6.650 woningen tot 2030. Een stevig deel hiervan moet Teylingen realiseren. De voorraadgroei bestaat uit 'harde' en 'zachte' woningbouwplannen. Voor een deel zetten we hiervoor gemeentelijke grondposities in. De komende periode werken we aan de realisatie van nieuwe woningen, transformatie, verduurzaming, doorstroming en diversiteit in het woningaanbod.
In het woonprogramma 2020-2024: 'Naar een evenwichtiger woningmarkt' geven we via drie ambities extra aandacht aan senioren, starters, spoedzoekers en arbeidsmigranten. Deze ambities zijn: ruimte bieden aan een gevarieerde woningvraag, woonwijken en woningen klaar voor de toekomst en lang zelfstandig wonen als onderdeel van de gemeenschap.

De koers op het gebied van wonen hangt onlosmakelijk samen met het sociaal domein en de ruimtelijk ordening. De Nationale Woon- en Bouwagenda is daarbij van invloed op de gemeentelijke taken en mogelijkheden. Het doel van de Nationale Woon- en Bouwagenda is het bevorderen van de beschikbaarheid, betaalbaarheid en kwaliteit van woningen. We actualiseren het Woonprogramma en we trekken samen op met partners (zoals ontwikkelaars en woningcorporatie Stek) en inwoners. De focus voor de komende periode ligt op versnelling van de woningbouwproductie, actualisatie van het (woon-)instrumentarium en uitvoering en actualisatie van het woonprogramma. We faciliteren partijen in het zo snel mogelijk doorlopen van procedures en maken afspraken over de voortgang. De gemeente ziet voor zichzelf een regisserende rol: betrokken partners met elkaar verbinden en hen inspireren, bijvoorbeeld in de opgave rondom wonen met zorg.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte (kwantitatief en kwalitatief).

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Jaarlijks voeren we het meerjarige woningbouwprogramma Teylingen uit en monitoren dit om tijdig te kunnen bijsturen.
A2	Jaarlijks stemmen we de programmering en fasering van de woningbouwproductie regionaal af, om in de regio het gewenste woningbouwprogramma te realiseren.
A3	We zetten in op een mix van woningen voor – waar mogelijk Teylingse – starters, gezinnen en senioren, zodat de doorstroming verder op gang wordt gebracht middels een verhuisketen. Daarbij hebben we oog voor andere doelgroepen zoals spoedzoekers.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Beschikken over actueel woonbeleid in samenwerking met betrokken partners.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We voeren het woonprogramma 2020-2024 'Evenwicht op de woningmarkt' uit. Het woonprogramma sluit aan op de omgevingsvisie en geeft inzicht in de ambities, doelstellingen en prioriteiten.

B2	We actualiseren de Regionale Woonagenda en het Woonprogramma 2020-2024 in lijn met de nationale Woon- en Bouwagenda, de programma's en actielijnen om in te spelen op de ontwikkelingen op de woningmarkt. De actualisatie van het Woonprogramma sluit aan bij de beleidscyclus van de op te stellen omgevingsvisie.
B3	We gaan actief in gesprek met onze partners en sluiten met Stek en de Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek meerjarige prestatieafspraken over betaalbaarheid, voldoende woningen voor diverse doelgroepen, duurzame woningen, wonen met zorg en de huisvesting van bijzondere doelgroepen. We voeren deze uit en monitoren ze.
B4	We implementeren nieuwe taken volgend uit de nationale Woon- en Bouwagenda en regionale woondeals. De rijksoverheid maakt via de provincie prestatieafspraken met gemeenten om te komen tot een gemeentelijke inzet.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Een passend woningaanbod voor alle doelgroepen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	In nieuwbouw, binnen de bestaande woningvoorraad en door het bevorderen van doorstroming faciliteren we voor iedereen een passende, duurzame en betaalbare woning in veilige en leefbare wijken.
C2	We gaan op zoek naar, en staan open voor, flexibele woonconcepten en geclusterde woonvormen, zodat ouderen langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen.
C3	We actualiseren in 2023 de regionale huisvestingsverordening Holland Rijnland zodat er een transparant verdeelsysteem is dat inspeelt op de huidige sociale woningmarkt.
C4	In 2023 krijgen we inzicht in de huisvestingsopgave voor arbeidsmigranten/internationale werknemers zodat we beter kunnen sturen op de huisvesting van deze doelgroep.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Een toekomstbestendige woningvoorraad op basis van de lokale energiestrategie.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	Jaarlijks zetten we in op verduurzaming van de bestaande woningvoorraad en realisatie van duurzame nieuwbouw volgens het uitvoeringsprogramma 'Duurzaamheid', zodat de woonvoorraad toekomstbestendig wordt.
D2	Jaarlijks verstrekken we duurzaamheidsleningen waarmee tegen gunstige voorwaarden energiebesparende maatregelen in en aan de woning gefinancierd kunnen worden.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Woningcorporatie Stek Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek Huurders Holland Rijnland Zorgaanbieders

2.2.4 Implementatie Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet biedt kansen. De wet gaat uit van meer decentraal werken, waardoor ruimte ontstaat voor lokale afwegingen. Voor ons betekent de wet een integrale afweging en open houding ten opzichte van initiatiefnemers en participatie. We stellen hiervoor duidelijke kaders op en organiseren pilots die ons voorbereiden op de nieuwe wet en de nieuwe manier van werken. Invoering van de Omgevingswet is waarschijnlijk uitgesteld naar 1 januari 2023, zodat we ruimte hebben om de implementatie nog beter te voor te bereiden.

We sturen op een integrale visie, waarbij de fysieke leefomgeving én het sociaal domein steeds meer in samenhang worden bekeken en gaan door met het maken van één omgevingsplan.

De ontwikkelingen onder het programma Implementatie Omgevingswet dienen om aan de minimale wettelijke vereisten te kunnen voldoen die voortvloeien uit de Omgevingswet (zoals het versnelde traject vergunningverlening vanaf 1 juli 2022).

Het Programma Implementatie Omgevingswet heeft een integraal karakter en draagt bij aan de implementatie van het dienstverleningsconcept, participatie en digitalisering. Voor 2022 is incidenteel werkbudget begroot voor het voortzetten van de invoering.

Aan de hand van een landelijk ontwikkeld financieel dialoogmodel hebben we een analyse gemaakt om de structurele kosten van de Omgevingswet in beeld te brengen. Hieruit blijkt dat het eerder door het Rijk ingenomen standpunt niet realistisch is. De invoering en uitwerking van de Omgevingswet kan niet kostenneutraal verlopen. Hierover zijn we reeds in overleg met het Rijk en in 2022 zullen we met een uitwerking komen hoe we deze kosten denken te mitigeren.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Via de instrumenten van de Omgevingswet werken we aan een veiligere en gezondere fysieke leefomgeving, waarbij duurzaamheid voorop staat.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Opstellen van een omgevingsvisie in een participatief proces, waarbij vraagstukken, opgaven en ambities voor de gezonde en veilige fysieke leefomgeving geïntegreerd worden afgewogen en vastgelegd. De centrumvisie wordt meegenomen.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Optimale dienstverlening. Daar waar nodige een traject van cultuurverandering bij bestuurders en ambtenaren.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	Voortzetten organisatie van bijeenkomsten en proeftuinen voor ambtenaren, bestuurders, samenwerkingspartners en initiatiefnemers om de nieuwe manier van werken structureel te borgen.
B2	Verder doorontwikkelen van en werken met serviceformules uitgaande van één-loket-gedachte(zie programma 4 Dienstverlening).
B3	Kaders ontwikkelen hoe we (overheids-) participatie onder de Omgevingswet gaan vormgeven (zie programma 4 Participatie).
B4	Uitvoeren van het strategisch communicatieplan.

B5	Aanpassen competentieprofielen medewerkers.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Een digitale ontsluiting van gegevens en infrastructuur, die aansluit op het landelijke Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) passend bij de invoering van de Omgevingswet.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Kennisuitwisseling en samenwerking met partners.
C2	Pilots met aansluiting op landelijke digitale stelsel Omgevingswet.
C3	Noodzakelijke IT-architectuur (applicaties en gegevens) realiseren om nieuwe processen te ondersteunen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Omgevingsdienst West-Holland RDOG Hollands Midden (GGD Hollands Midden) Veiligheidsregio Hollands Midden	Ministerie van Binnenlandse zaken VNG Omgevingswet Livinglab Zuid Holland (Hogeschool Leiden) Provincie Zuid-Holland Hoogheemraadschap van Rijnland Omliggende gemeenten Inwoners en initiatiefnemers

2.2.5 Gebiedsontwikkeling

Gebiedsontwikkeling richt zich op het (her)ontwikkelen van een locatie tot een nieuw gebied met een zo hoog mogelijke kwaliteit op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie, groen en recreëren. Daarbij is er voldoende ruimte om tot ontwikkeling en bloei te komen, waarbij de verschillende belangen elkaar tegelijkertijd versterken.

De gemeente heeft in haar structuurvisie en centrumvisie ambities vastgesteld voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving. Daarnaast spelen er actuele ontwikkelingen buiten de invloedssfeer van het gemeentelijk bestuur die een direct effect hebben op de haalbaarheid van plannen en initiatieven. Hierdoor wordt gebiedsontwikkeling steeds gecompliceerder. Dit vraagt om flexibiliteit en wendbaarheid om de hoogst haalbare (omgevings)kwaliteit te realiseren.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Integrale duurzame gebiedsontwikkeling in lijn met de structuurvisie 'Duurzaam Bloeiend 2030' en de centrumvisie.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	In de geest van de Omgevingswet stimuleren en faciliteren van initiatieven en plannen die bijdragen aan de ambities en opgaven van de Structuurvisie en Centrumvisie. De Structuurvisie wordt herijkt in het proces van de omgevingsvisie.
A2	Invullen van eigen grondposities, zoals Langeveld, Nieuw Boekhorst, Bloementuin en Stationslocatie Voorhout. Duurzaamheid en/of betaalbaarheid staan hierbij voorop.
A3	We zetten in op een kader voor duurzame gebiedsontwikkeling (DGO) bij gesprekken en onderhandelingen met initiatiefnemers, projectontwikkelaars en bedrijven. Met het DGO streven we naar de hoogst mogelijke ambities voor duurzame gebiedsontwikkelingen. Daarbij staan de thema's energietransitie, warmtetransitie, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie, natuur en milieu, gezondheid en veiligheid en circulaire economie centraal.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelingmaatschappij B.V.	Woningbouwcorporaties Projectontwikkelaars Bedrijven Particuliere initiatiefnemers

2.2.6 Openbare ruimte en duurzaamheid

We willen de (leef)omgeving voor inwoners en bedrijven aangenaam en bruikbaar maken en houden. Een prettige, groene leefomgeving heeft een positieve invloed op ons welbevinden en nodigt uit tot bewegen, sporten en ontmoeten. Wij bereiden Teylingen voor op klimaatveranderingen. De inrichting van de buitenruimte speelt hierbij een cruciale rol.

Klimaat en biodiversiteit

Het klimaat verandert wereldwijd. De gemiddelde temperatuur en zeespiegel stijgen en de seizoenen worden verstoord. Bovendien nemen de weersextremen toe, zoals langere periodes van droogte, hitte en hevige regenbuien. Om te zorgen dat voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we samen optrekken om de klimaatverandering tegen te gaan.

De mens kan niet zonder flora en fauna, en wel om de simpele reden dat het ecosysteem ons verscheidene diensten verleent – voedsel, grondstoffen voor medicijnen en bouwmaterialen. Daarnaast biedt het ons recreatie, speelt het een rol in onze gelukbeleving en bovenal voorzien planten ons van zuurstof. Daarnaast speelt fauna een belangrijke rol bij de huidige uitdagingen die op ons afkomen door het veranderende klimaat, zoals hiervoor beschreven. Ondanks de waarde van de verschillende ecosystemen wordt er wereldwijd een beleid gevoerd waarbij planten en dieren vaak het onderspit delven. Het gevolg is een afnemende biodiversiteit, met mogelijk desastreuze gevolgen. Met het oog op de toekomst is een duurzaam flora- en faunabeleid urgenter dan ooit: we moeten de huidige trend keren.

Voor de komende jaren betekent dit dat we allerlei duurzame veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving. Denk hierbij aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie. Deze ontwikkelingen vragen om actieve betrokkenheid van vele organisaties, bedrijven en inwoners.

Energietransitie: van beleid naar uitvoering

Eind 2021/begin 2022 heeft de raad de Lokale Energiestrategie en de Transitievisie Warmte vastgesteld. Vanuit deze heldere visie en strategie werken we door naar het uitvoeringsplan. Het uitvoeringsplan wordt een wegwijzer voor op de route die we al met elkaar zijn ingeslagen. In haar regierol heeft de gemeente een belangrijke taak in het faciliteren van deze transitie. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties werken we aan het behalen van onze doelen. Ondertussen verandert de (energie)wereld snel. We blikken dus niet al te ver vooruit, maar beginnen met wat we nu weten en kunnen. Dit doen we in het vertrouwen dat we daarmee een goed onderbouwde stap zetten naar het behalen van onze doelstellingen. Tegelijkertijd zijn we ons ervan bewust dat de werkelijkheid ons in zal halen. We timmeren daarom niet alles dicht en houden ruimte voor ontwikkelingen en innovaties. Het integrale uitvoeringsplan Energietransitie 2022 -2026 is een goed begin om de energietransitie stevig te verankeren in ons denken en doen, zowel bij inwoners en ondernemers als bij de ambtelijke organisatie en het politieke bestuur.

Budgettering:

We spannen ons in om subsidies en andere vormen van cofinanciering te regelen voor het bereiken van onze duurzame doelstellingen. Om acties op te pakken uit Uitvoeringsprogramma Duurzame Ontwikkelingen Teylingen 2020-2024 wordt een (jaarlijks) werkbudget onttrokken uit de daartoe bestemde reserve. Deze reserve is aanvankelijk opgezet voor de periode 2018-2022. Het continueren van de bestemmingsreserve tot en met 2024 is gewenst. Daarbij houden we er rekening mee dat het onderwerp duurzaamheid continu in beweging is. De begroting van het Uitvoeringsplan Energietransitie 2022-2024 is afgestemd op de huidige, beschikbare gelden; € 250.000 per jaar. De verwachting is dat de bijdrage van het Rijk zal toenemen, waaronder nieuwe subsidieregelingen van Rijk en/of provincie.

Regionale programma's groen en recreatie

Binnen de Duin- en Bollenstreek wordt een nieuw uitvoeringsprogramma Groen en Recreatie ontwikkeld. In dit programma worden projecten op het gebied van groen en recreatie opgenomen. Nationaal Park Hollandse Duinen ligt in de Duin- en Bollenstreek, wat koppelkansen biedt op het gebied van marketing en toeristische ontwikkelingen. Binnen Holland Rijnland wordt gewerkt aan het Regionaal Groenprogramma Holland Rijnland. In 2023 ronden we lopende projecten af en indien er een nieuw programma is vastgesteld worden nieuwe projecten opgestart. Ook hierbij geldt dat ambities en projecten die hieruit voortkomen mogelijk een verhoging van de beheer- en onderhoudskosten met zich meebrengen.

Circulaire economie

Teylingen stimuleert een circulaire economie. Dit houdt in dat de gehele keten van grondstoffenstromen niet, of zo min mogelijk, omgezet wordt naar afval. Dat begint dus al bij productie en loopt door tot afvalinzameling. Op grond van de Wet milieubeheer is de gemeente verplicht om de inzameling van afval te verzorgen. Op basis van de evaluatie van het afvalbeleidsplan optimaliseren we de afvalinzameling en -verwerking. Daarnaast voeren we samen met een eigen servicedienst van HLTsamen het dagelijks beheer en onderhoud uit van de openbare ruimte.

Inrichting, beheer en ouderhoud

We willen de (leef)omgeving voor inwoners en bedrijven aangenaam en bruikbaar maken en houden. Een prettige, groene leefomgeving heeft een positieve invloed op ons welbevinden en nodigt uit tot bewegen, sporten en ontmoeten. Wij bereiden Teylingen voor op klimaatveranderingen en ontwikkelen een toekomstbestendig actieplan. De inrichting, het beheer en onderhoud van de buitenruimte spelen hierbij een cruciale rol.

Wat willen we bereiken?

Doel: Samen zorgen voor een schone, gezonde, veilige en toekomstbestendige woon- en leefomgeving voor alle gebruikers.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We gaan verder met het integreren van alle opgaven in het actualiseren en uitvoeren van beleid, projecten, beheer en uitvoeringsprogramma's.
A2	In 2023 gaan we verder met het optimaliseren van assetmanagement (kapitaalgoederen) als basisprincipe voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen. Dit houdt in: • Optimaliseren en harmoniseren van de data van onze kapitaalgoederen. • Opleidingen assetmanagement. • Optimaliseren en harmoniseren van de werk- en beleidsprocessen.
A3	We voeren het beleid c.q. uitvoeringsprogramma 'Spelen, Sport en Bewegen in de buitenruimte' uit.
A4	We zorgen voor gerichte communicatie aan de inwoners over hun eigen invloed op de leefomgeving (bijvoorbeeld over de trias energetica, milieuvervuiling, geluidsoverlast en vergroening ten behoeve van waterberging).
A5	We leveren een bijdrage aan een (mogelijk) nieuw gebiedsprogramma voor de Duin- en Bollenstreek aan de hand van de visie 'Rijke Groenblauwe Leefomgeving' van de provincie Zuid-Holland.
A6	We actualiseren het beleidsplan Civiele kunstwerken (bruggen en viaducten). Daarbij verkennen we de opties in materiaalgebruik: zo milieuvriendelijk mogelijk, met als uitgangspunt circulariteit, duurzame productie en productengebruik en lage CO2

	voetafdruk.
A7	We zetten het vervangingsplan led door. Hierbij zetten we in op het gebruik van slimme openbare verlichting.

Wat willen we bereiken?

Doel: Versterken van de biodiversiteit

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We voeren het Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit uit. Dit wordt in 2022 vastgesteld door de raad. Vervolgens voeren we de nulmeting uit. Daarna starten we met het Leefgebied Dorp. Daarin wordt ook de relatie gelegd met klimaatadaptatie.
B2	Bij de (her)inrichting en het beheer van woonwijken en bermen langs verbindingswegen zullen groen en natuurvriendelijke oevers anders worden uitgevoerd en passen we het maaibeleid aan. De streekeigenheid wordt versterkt door het toepassen van inheemse bomen, struiken en planten die passen bij de natuurlijke omstandigheden; bijvoorbeeld herinrichting van straten. Beschoeiing wordt waar mogelijk vervangen door natuurlijke oever. Grasbermen worden langzamerhand vervangen door bloemrijke bermen en er zal meer gevarieerd gaan worden met de maaifrequentie en aanwezige beplanting en gewassen. Uitwerking 2023 (e.v.): Bij (her)inrichting van woonwijken en het uitvoeren van maaibeheer kijken we standaard naar kansen voor biodiversiteit. Waar mogelijk voeren we die ook uit.
B3	We voeren het beheerplan Groen uit. We integreren de volgende onderdelen: • Vitaliteit en gezondheid van inwoners door doelstellingen op te nemen voor het verminderen van o.a. hittestress. • Het inzetten van groen om de gevolgen van klimaatverandering te verminderen (klimaatadaptatie). • Droogtebestendige groeiplaatsen met bijbehorende bomen– en plantensoorten • Maatregelen voor toename in biodiversiteit.
B4	We zetten de samenwerking met verschillende partijen op gebied van biodiversiteit en klimaatadaptatie door. Hierbij voeren we campagnes uit en sluiten we aan op verschillende netwerken, zoals: NK Tegelwippen De Groene Uitdaging Bijenlinten Nationaal Park Hollandse Duinen Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit Opgedane kennis passen we toe en zijn gericht op het vergroenen van de woonomgeving, zoals daken en tuinen.

Wat willen we bereiken?

Doel: Teylingen is circulair.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Afvalcommunicatie en -voorlichting: op basis van het afvalbeleidsplan geven we voorlichting om bewustzijn te creëren over een duurzame omgang met afval. Dit stimuleert inwoners tot goede afvalscheiding (schone afvalstromen) en hergebruik.
C2	We ondersteunen educatieprojecten en initiëren voorlichtingscampagnes op het gebied van (zwerf)afval en hondenpoep. Uitwerking 2023 (e.v.): Naar behoefte faciliteren we o.a. scholen en (afval)ambassadeurs en denken we actief mee. Deze lijn trekken we in 2023 door.
C3	We onderzoeken de mogelijkheden om met ondernemers afspraken te maken over een "Afvalbeleid voor ondernemers". Specifiek voor de ondernemers in het winkelgebied.
C4	We actualiseren het beheer- en onderhoudsplan Ondergrondse containers, en voeren het investeringsplan uit vanaf 2023.
C5	We gaan het VAB-terrein herinrichten.
C6	We borgen en waar nodig passen we het nieuwe grondstoffenbeleid (VANG = Van Afval Naar Grondstof) aan. Met specifieke aandacht voor de ontwikkelingen van de milieudoelen van VANG 2025 waaronder 30 kg restafval per persoon.
C7	We werken aan het integreren van circulariteit in onze aanbestedingstrajecten. Hierin verwerken we als uitgangspunt het principe 'Maatschappelijk verantwoord inkopen'.

Wat willen wij bereiken?

Doel: 159 terajoule (TJ): 38% duurzame elektriciteit opwekken in 2030

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
D1	Stimuleren van de ontwikkeling van zonnepanelen op daken. In het uitvoeringsplan nemen we concrete projecten op om invulling te geven aan deze activiteit.
D2	Nader onderzoek doen naar het duurzaam opwekken van elektriciteit in Teylingen. In het uitvoeringsplan energietransitie staan concrete projecten om invulling te geven aan deze activiteit.
D3	Opstellen en uitvoeren van nieuw uitvoeringsplan Duurzame Ontwikkelingen Teylingen 2022-2026 op basis van: Fysieke duurzaamheid, Economische duurzaamheid en Sociale duurzaamheid (people, planet, profit). Uitgangspunt bij dit nieuwe plan is dat deelonderwerpen, waar mogelijk integraal onderdeel blijven van reguliere taken, domeinen en teams. Deelname aan bijeenkomsten in Holland Rijnland van RES 1.0 naar RES 2.0, die in 2023 wordt vastgesteld.

Wat willen wij bereiken?

Doel: 10% energiebesparing in 2025 en 15% energiebesparing in 2030, in de gebouwde omgeving ten opzichte van 2014

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
E1	Inwoners en ondernemers duidelijkheid geven over de warmtetransitie, bewust maken en stimuleren om in actie te komen. In het uitvoeringsplan energietransitie nemen we concrete projecten op om invulling te geven aan deze activiteit.
E2	Voor 2030 inzichtelijk hebben hoe kansrijk en wenselijk een warmtenet is in Teylingen. In het uitvoeringsplan nemen we concrete projecten op om invulling te geven aan deze activiteit.
E3	Inzichtelijk maken waar inwoners ook na 2050 gebruik kunnen maken van het gasnet en waar we op termijn streven naar warmteoplossing zonder gasnet. In het uitvoeringsplan nemen we concrete projecten op om invulling te geven aan deze activiteit.
E4	Komende jaren slim in kunnen spelen op de nieuwste inzichten, innovaties en technieken.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

Doel: Het stimuleren van een circulaire economie.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
F1	We stellen in 2022-2023 een beleidsplan Circulaire Economie (CE) op voor Teylingen. Dat ronden we af met een raadsbesluit.
F2	In lijn met het goedgekeurde beleidsplan CE volgt een uitvoeringsprogramma. We integreren daarin activiteiten die nu al lopen voor een circulaire economie zoals Circulair AmbachtsCentrum Bollenstreek (CACB), uitvoeren van het nieuwe inkoopbeleid, ontwikkeling afvalbeleid en uitvoering gericht op VANG-doelstellingen en het stimuleren van een circulaire economie via partner Circulair West.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Omgevingsdienst West-Holland (ODWH) VAB Stichting RIJK Holland Rijnland Omgevingsdienst West-Holland Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek Veiligheidsregio Hollands Midden Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. Werkvoorziening Kust, Duin- en Bollenstreek - MareGroep	Inwoners Zwerfafvalambassadeurs Maatschappelijke instellingen Hoogheemraadschap van Rijnland Provincie Zuid-Holland Buurgemeenten Bedrijven

2.2.7 Verbonden partijen
Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

2.2.8 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Gemiddelde WOZ waarde	per 1.000 euro	€ 348	€ 371	€ 363	€ 425	2021: € 290	CBS
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	11,1	5,1	20,4	8,1	2021: 8,7	Basis-registratie adressen en gebouwen
Demografische druk	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%)	73,6%	73,6 %	73,6 %	74,0%	2021: 70,1 %	CBS
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 647	€ 594	€594	€ 594	2021: € 733	COELO
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 716	€ 614	nb	invullen	2021: € 810	COELO

Toelichting indicator Gemiddelde WOZ-waarde
De gemiddelde WOZ waarde van woningen.

Toelichting indicator Nieuwgebouwde woningen
Het aantal nieuwgebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen zoals transformaties.

Toelichting indicator Demografische druk
De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar.

Toelichting indicator Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden
Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan gemeentelijke woonlasten.

Toelichting indicator Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden
Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan gemeentelijke woonlasten.

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Huishoudelijk restafval	Hoeveelheid restafval per inwoner in kilo's	166 kg	128 kg	120	105	2020: 170	CBS
Hernieuwbare elektriciteit	Percentage elektriciteit opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa	11,7	nb	nb	15	2019: 26,9 %	RWS

Toelichting indicator Omvang huishoudelijk restafval
Niet gescheiden ingezameld restafval dat te groot of te zwaar is om op dezelfde wijze als het huishoudelijk restafval te worden aangeboden.

Toelichting indicator Hernieuwbare elektriciteit
Het % hernieuwbare energie, ook wel duurzame of groene energie genoemd. Dit is energie afkomstig van natuurlijke bronnen die constant worden aangevuld zoals wind, waterkracht, zon, bodem, buitenluchtwarmte en biomassa.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	160	100	200	200	2021: 80	Bureau Halt
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,9	0,6	0,7	0,7	2021: 1,8	CBS
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2,3	1,13	3	3	2021: 4,3	CBS
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	2,1	1	2	2	2021: 1,3	CBS
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	5,9	4,4	3,5	3,5	2021: 6,1	CBS

Toelichting indicator Verwijzingen Halt
Het aantal verwijzingen Halt per 10.000 jongeren. Jongeren van 12 tot 18 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straf. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie (en dus zonder opbouw van een 'strafblad').

Toelichting indicator Winkeldiefstallen
Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.

Toelichting indicator Geweldsmisdrijven

Het aantal geweldsmisdrijven. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).

Toelichting indicator Diefstallen uit woning
Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.

Toelichting indicator Vernieling en beschadiging (in de openbare ruimte)
Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag. Voorbeelden van misdrijven tegen de openbare orde en tegen het openbaar gezag zijn opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging, godslastering, discriminatie en het doen van een valse aangifte. Omdat het delict mensenhandel vaak onder dezelfde feitcode geregistreerd wordt als het delict mensensmokkel worden deze twee delicten samengeteld en weergegeven bij de gewelds- en seksuele misdrijven.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

2.2.9 Kaderstellende stukken

- Wijkgericht werken
- Wet veiligheidsregio's
- Regionaal Crisisplan
- Integraal veiligheidsbeleid
- Algemene Plaatselijke Verordening Teylingen
- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan
- Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Holland Rijnland
- Geactualiseerde wegenstructuur Voorhout 2020
- Gemeentelijk Verkeers-en Vervoersplan Teylingen (GVVP) 2010-2020
- Provinciale Visie op Ruimte en Mobiliteit
- Beleid Laadinfrastructuur
- Regionale Woonagenda Holland Rijnland
- Woonvisie Teylingen
- Zorgpact Teylingen
- Prestatieafspraken Wonen Teylingen
- Regionale Omgevingsagenda, 2021 Holland Rijnland
- Regionale Energiestrategie (RES) Holland Rijnland 2021
- Regionale Strategie Mobiliteit (RSM) Holland Rijnland 2021
- Regionale Structuurvisie Holland Rijnland
- Begroting Teylingen – Begroting Omgevingsdienst West-Holland
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek
- Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- Verordening Erfgoedcommissie Teylingen
- Centrumvisie Teylingen
- Speelplaatsenbeheerplan 2014-2018
- Uitvoeringsprogramma Zwerfafval
- Integraal Afval Waterketen Plan
- Uitvoeringsprogramma groen Bollenstreek 2014 - 2018 Holland Rijnland
- Gebiedsprogrammma groen Bollenstreek 2016-2020 Holland Rijnland
- Provinciaal fietspadenplan
- Beleidsplan De Waarde van Groen
- Erfgoedwet 2016
- Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland
- Afgesproken ambities met Omgevingsdienst West-Holland in het werkplan
- Plan en uitvoeringsprogramma Duurzame Ontwikkeling Teylingen 2020-2024
- Regionale Energie Strategie Holland Rijnland
- Lokale Energie Strategie
- Transitie Visie Warmte
- Nationaal Energieakkoord (2013)
- Klimaatakkoord van Parijs (2015)
- Energieakkoord Holland Rijnland (2017)
- Nationale Klimaatakkoord (2018)
- Convenant Aardgasvrij (2018)
- Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
- Rijksbrede programma Circulaire Economie
- Deltaplan Biodiversiteit
- Sustainable Development Goals VN

- Wijkgericht werken
- Wet veiligheidsregio's
- Regionaal Crisisplan

- Integraal veiligheidsbeleid
- Algemene Plaatselijke Verordening Teylingen
- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan
- Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Holland Rijnland
- Geactualiseerde wegenstructuur Voorhout 2020
- Gemeentelijk Verkeers-en Vervoersplan Teylingen (GVVP) 2010-2020
- Provinciale Visie op Ruimte en Mobiliteit
- Beleid Laadinfrastructuur
- Regionale Woonagenda Holland Rijnland
- Woonvisie Teylingen
- Zorgpact Teylingen
- Prestatieafspraken Wonen Teylingen
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek
- Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- Regionale Omgevingsagenda, 2021 Holland Rijnland
- Regionale Energiestrategie (RES) Holland Rijnland 2021
- Regionale Strategie Mobiliteit (RSM) Holland Rijnland 2021
- Regionale Structuurvisie Holland Rijnland
- Begroting Teylingen – Begroting Omgevingsdienst West-Holland
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek
- Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- Verordening Erfgoedcommissie Teylingen
- Centrumvisie Teylingen
- Speelplaatsenbeheerplan 2014-2018
- Uitvoeringsprogramma Zwerfafval
- Integraal Afval Waterketen Plan
- Uitvoeringsprogramma groen Bollenstreek 2014 - 2018 Holland Rijnland
- Gebiedsprogrammma groen Bollenstreek 2016-2020 Holland Rijnland
- Provinciaal fietspadenplan
- Beleidsplan De Waarde van Groen
- Erfgoedwet 2016
- Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland
- Afgesproken ambities met Omgevingsdienst West-Holland in het werkplan

2.2.10 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Gebiedsontwikkeling						
Ruimtelijke ordening	-1.912	-1.015	-907	-907	-907	-907
Totaal Gebiedsontwikkeling	**-1.912**	**-1.015**	**-907**	**-907**	**-907**	**-907**
Thema Openbare orde en veiligheid						
Crisisbeheersing en brandweer	-2.240	-2.373	-2.463	-2.463	-2.447	-2.446
Openbare orde en veiligheid	-1.123	-1.299	-1.342	-1.342	-1.342	-1.342
Totaal Openbare orde en veiligheid	**-3.363**	**-3.672**	**-3.805**	**-3.805**	**-3.789**	**-3.788**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Milieubeheer	-1.806	-1.819	-1.661	-1.699	-1.717	-1.740
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-3.057	-3.103	-3.115	-3.164	-3.196	-3.233
Afval	-3.235	-2.932	-4.062	-4.335	-4.371	-4.397
Riolering	-2.011	-2.100	-2.159	-2.211	-2.260	-2.309
Begraafplaatsen en crematoria	-4	-6	-6	-6	-6	-6
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**-10.113**	**-9.960**	**-11.003**	**-11.415**	**-11.550**	**-11.685**
Thema Verkeer en vervoer						
Verkeer en vervoer	-3.993	-4.029	-5.455	-5.900	-5.829	-5.886
Parkeren	-239	-247	-275	-275	-275	-275
Recreatieve havens	-500	-348	-349	-349	-349	-349
Totaal Verkeer en vervoer	**-4.732**	**-4.624**	**-6.079**	**-6.524**	**-6.453**	**-6.510**
Thema Wonen						
Wonen en bouwen	-1.539	-1.567	-1.368	-1.367	-1.367	-1.367
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-5.239	-5.845	-38	-38	-38	-38
Totaal Wonen	**-6.778**	**-7.412**	**-1.406**	**-1.405**	**-1.405**	**-1.405**
Totaal lasten	**-26.898**	**-26.683**	**-23.200**	**-24.056**	**-24.104**	**-24.295**
Baten	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Gebiedsontwikkeling						
Ruimtelijke ordening	1.075	65	65	65	65	65
Totaal Gebiedsontwikkeling	**1.075**	**65**	**65**	**65**	**65**	**65**
Thema Openbare orde en veiligheid						

Crisisbeheersing en brandweer	412	243	68	68	68	68
Openbare orde en veiligheid	17	38	57	57	57	57
Totaal Openbare orde en veiligheid	**429**	**281**	**125**	**125**	**125**	**125**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Milieubeheer	265	113	0	0	0	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	31	82	67	67	67	67
Afval	4.867	4.166	6.062	6.377	6.393	6.395
Riolering	3.027	3.162	3.394	3.453	3.508	3.570
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**8.190**	**7.523**	**9.523**	**9.897**	**9.968**	**10.032**
Thema Verkeer en vervoer						
Verkeer en vervoer	863	160	223	223	223	223
Parkeren	9	5	5	5	5	5
Recreatieve havens	239	97	98	98	98	98
Totaal Verkeer en vervoer	**1.111**	**262**	**326**	**326**	**326**	**326**
Thema Wonen						
Wonen en bouwen	1.328	744	536	536	536	536
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.046	7.241	1.431	0	0	0
Totaal Wonen	**6.374**	**7.985**	**1.967**	**536**	**536**	**536**
Totaal baten	**17.179**	**16.116**	**12.006**	**10.949**	**11.020**	**11.084**
Reserves	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Toevoegingen reserves	-579	-2.251	-1.690	0	0	0
Onttrekkingen reserves	1.482	2.191	1.034	1.399	915	915
Totaal reserves	**903**	**-60**	**-656**	**1.399**	**915**	**915**
Saldo na resultaatbestemming	**903**	**-60**	**-656**	**1.399**	**915**	**915**
Saldo van baten en lasten	**-8.813**	**-10.629**	**-11.852**	**-11.710**	**-12.173**	**-12.301**

2.3 Programma 3. Bedrijvigheid

Trends en ontwikkelingen

Regionale Economie

Voor de Duin -en Bollenstreek is gebiedsgericht werken noodzakelijk om een integrale ontwikkeling van de economie te realiseren. In de strategische Uitvoeringsagenda ruimte Duin- en Bollenstreek wordt gesproken over het vinden van de balans tussen economie, duurzaamheid, toerisme/recreatie, wonen en leefbaarheid. Als deze met elkaar in balans zijn, zorgen deze voor de bijzondere en prettige leefomgeving binnen en buiten de regio.
Het blijkt dat de regio (waaronder Teylingen) onder het gemiddelde scoort op het aantal arbeidsplaatsen. Daarnaast speelt ook dat de scores op opleidingsniveau, vergrijzing, ondernemerschap en verhuismobiliteit niet positief uitpakken in verhouding tot het merendeel van de andere Nederlandse gemeenten. Om economische krimp op den duur te voorkomen is samenwerking tussen de triple helix partijen nodig. Daarnaast moet aansluiting gezocht worden bij de omliggende regio's, om in de strijd om kennis en talent overeind te kunnen blijven als regio en onze gemeente daarbinnen. Dit is een beeld dat herkenbaar is in de hele Duin- en Bollenstreek waardoor het noodzakelijk is om gezamenlijk (strategische) stappen te zetten.

Bollensector

De komende jaren zet de schaalvergroting, in combinatie met de krimp van het aantal bedrijven, in de bollensector door. Veel bedrijven gaan steeds meer specialiseren. Daarnaast zet de focus op duurzaam bodembeheer de komende jaren door. Door meer wisseling van gewassen ontstaat meer vraag naar areaal dat geschikt is voor bloembollen. Deze ontwikkelingen leggen een (nog) grotere druk op het ruimtegebruik in de streek. Met de oprichting van Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) is in 2009 gestart met het optimaal inrichten van de beschikbare ruimte in de streek. Desondanks zien we de afgelopen jaren een trend dat telers meer en meer hectares in andere regio's opzoeken voor hun teelt. Om de economische positie van de Greenport te versterken, is in 2019 de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek opgericht. Binnen deze stichting werken onderwijs, overheid en ondernemers samen. De sector ziet de Bollenstreek nog altijd als haar bakermat vanwege de aanwezigheid van kennispartners (KAVB, BKD, Hobaho e.a.), toeleveranciers, de band met Keukenhof en de nabijheid van kennisinstituten (Leiden, Delft, Amsterdam) en onderwijsinstellingen (Wellant, Hogeschool Leiden, Hogeschool Inholland). Afhankelijk van de evaluatie van de ISG wordt bekeken hoe verdere invulling gegeven wordt aan de ontwikkelingen binnen de Greenport. De opgave naar een duurzame Greenport en hernieuwbare energie maakt onderdeel uit van de doorontwikkeling van de Greenport.

Lokale economie

De lokale economie in het algemeen en de detailhandel in het bijzonder, staan onder druk. Structurele ontwikkelingen, zoals de opkomst van online winkelen en andere behoeften bij klanten zorgen ervoor dat het beleven van het centrum veranderd is van koopgericht gedrag naar een beleving waar men elkaar ontmoet. Deze factoren beïnvloeden de opbouw van het centrum. Verdere internationalisering van productieprocessen, hebben gevolgen voor de bedrijventerreinen. We zien dat in de afgelopen jaren terug in een vermindering van het aantal winkels en leegstaande panden op bedrijventerreinen. Ten aanzien van de bedrijventerreinen zien we recent weer meer vraag ontstaan, waarbij de kwaliteit van de bedrijventerreinen een punt van aandacht is. Daarbij is transformatie een van de oplossingsrichtingen.

Recreatie en toerisme

De samenleving vraagt in toenemende mate om goede recreatiegebieden. Mensen hebben de behoefte om dicht bij huis te recreëren. De noodzaak groeit om deze vraag in regionaal verband op te pakken en om onze doelen ten aanzien van recreatie en toerisme te kunnen bereiken. We werken hieraan in de Duin- en Bollenstreek, Hollands Utrechts Plassenberaad en in Holland Rijnland. Door natuur te combineren met extensieve recreatie kunnen natuurgebieden worden versterkt en

behouden blijven voor de toekomst. De ontwikkelingen in de agrarische en recreatieve sector hebben invloed op de invulling van het buitengebied en bieden kansen voor (uitbreiding van) recreatieve activiteiten.

2.3.1 Lokale economie

Ruimte voor ondernemerschap staat voorop. Wij zien onze rol vooral in het creëren van goede randvoorwaarden om te ondernemen en duurzame ontwikkelingen te faciliteren. Dit houdt niet op bij onze gemeentegrenzen. Wij zetten dan ook in op integrale samenwerking met partners uit de triple helix, daarmee versterken en stimuleren we de samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven – en kennisinstellingen. Goede randvoorwaarden voor ondernemers creëren we met het leggen van relaties tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met aandacht voor de fysieke en digitale infrastructuur en met het stimuleren van duurzaam handelen.

Centrumontwikkeling

De centrumvisie is een belangrijke basis voor de ontwikkeling van onze drie dorpscentra; Warmond, Voorhout en Sassenheim. In die visie op de drie dorpscentra van Teylingen, zijn de problemen, kansen en uitdagingen die in de centra spelen en die nog op de dorpscentra afkomen integraal afgewogen. Samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties is nagedacht over de toekomst van de dorpen. Het water in Warmond, het horeca-aanbod van Voorhout, de verschillende soorten winkels in Sassenheim; het zijn positieve punten die we afgelopen jaar hoorden over onze drie centrumgebieden. Nu de centrumvisie en detailhandelsvisie zijn vastgesteld, werken we aan concrete oplossingen en verbeteringen

Bedrijventerreinen

Op regionaal niveau is een nieuwe bedrijventerreinenstrategie opgesteld. Deze strategie geeft meer inzicht in de behoeften en wensen ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling van bedrijventerreinen in de regio en de gemeente. We gebruiken deze strategie bij het doorontwikkelen van onze bedrijventerreinen. We maken de diverse maatschappelijke transities (energie, circulair, mobiliteitsvragen, milieu) onderdeel van onze toekomstige aanpak en samenwerking met bedrijfsleven.

Ruïne van Teylingen als parel

De ruïne van Teylingen is een icoon van onze gemeente. Ons streven is om de ruïne, de Westerbeekschuur en de omliggende terreinen aantrekkelijk te maken, zodat de inwoners van Teylingen, de regiorecreant en de nationale toerist kunnen genieten van deze bijzonder plek uit de Nederlandse geschiedenis. Om de ambitie verder in te kleuren, inventariseert de gemeente welke partij(en) op basis van de vastgestelde strategie de locatie kan ontwikkelen tot een aantrekkelijke, recreatieve plek.

Wat willen we bereiken?

Doel: Bevorderen van toerisme in alle maanden van het jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Het opstellen van een nieuw regionaal uitvoeringsprogramma Groen en Recreatie. Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.
A2	Behoud door benutten van ons erfgoed heeft onze aandacht. Het ontwikkelen van de ruïne van Teylingen is hiervan een voorbeeld. We willen hier jaarrond toeristisch en cultureel aanbod realiseren. Dit biedt tegelijkertijd mogelijkheden om onze identiteit als Bollenstreek te bestendigen. We gaan door met de uitvoering van de vastgestelde strategie voor de ontwikkeling van de ruïne van Teylingen. Zodra de partner welke het terrein gaat ontwikkelen bekend is, leggen we afspraken vast.
A3	Uitvoering geven aan het regionaal groenprogramma (RIF) van Holland Rijnland.
A4	Voor ambities en projecten op het gebied van recreatie en promotie werken we samen

	binnen de werkgroep 'Kansen voor Warmond'.
A5	We inventariseren kansen om binnen het HUP op te pakken. Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Vitale en aantrekkelijke centra

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We geven uitvoering aan het uitvoeringsprogramma van de centrumvisie voor de drie kernen Voorhout, Sassenheim en Warmond.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Voldoende en duurzame bedrijventerreinen.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Toekomstbestendig maken van bestaande bedrijventerreinen op basis van de regionale bedrijventerreinenstrategie.
C2	Ontwikkelen nieuwe bedrijfslocaties op basis van de regionale bedrijventerreinenstrategie.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) Holland Rijnland	Business Platform Teylingen Economic Board DBS (EBDB) Stichting Greenport DBS Provincie Zuid-Holland

2.3.2 Regionale economie

Onze ambitie is de regionale economische structuur te versterken zonder dat het ten koste gaat van de woonaantrekkelijkheid. Vanaf 2017 wordt gewerkt met een regionale uitvoeringsagenda. In 2021 is de Economische Agenda geëvalueerd. Hierin komt naar voren dat de agenda ten eerste gericht moet worden op de regionale vraagstukken, zoals het verbeteren van de bovengenoemde structuurknelpunten: aantrekken van kennis, behouden en aantrekken van jong talent, stimuleren van ondernemerschap. Daarnaast moet de uitvoeringsagenda ook meer strategisch worden door aansluiting te zoeken bij provinciale en landelijke thema's zoals duurzaamheid, digitalisering en circulaire economie. Aan de hand van die evaluatie is een nieuwe uitvoeringsagenda opgesteld. Als (mede-) financier zijn we als gemeente kaderstellend. Duurzaamheid/circulaire economie is daarbij een belangrijk kader.
Om overeind te kunnen blijven in de strijd om kennis en talent, zal de Duin- en Bollenstreek meer aansluiting moeten zoeken met de economisch sterke regio's om haar heen, zoals de metropoolregio Amsterdam, regio 071 rond Leiden en de metropoolregio Den Haag/Rotterdam.

De bloembollenteelt en -handel hebben onze regio gemaakt tot wat we zijn: de Bollenstreek. Wereldwijd beroemd en bekend door de bollenvelden en Keukenhof. Economie en toerisme binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Met diverse inspanningen proberen we onze streek nog mooier en leefbaarder te maken. Onder andere is hiervoor de Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek in 2019 opgericht.

Binnen de strategische agenda Duin- en Bollenstreek en de regionale omgevingsagenda Holland Rijnland zijn de ruimtelijke randvoorwaarden neergelegd voor het vernieuwen en vergroten van de lokale en regionale economie. En er is een uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek opgesteld. Daarin zijn de volgende economische opgaven benoemd:

- Economische Agenda (verdere ontwikkeling van de samenwerking tussen de marketingpartners).
- Nieuw programma groen; vervolg huidige gebiedsprogramma doorontwikkelen met aanvullend meer invulling op het gebied van toerisme en recreatie.
- Regiobrand Duin & Bollenstreek; ontwikkelen, verhaal van de bollenstreek naar buiten.
- Stakeholders analyse; ontwikkelen van arrangementdenken.
- Onderzoeken van het verbreden van kuuroordfaciliteiten naar de gehele Duin- en Bollenstreek, inclusief functionerende arbeidsmarkt.
- We verbinden onze kennisintensieve sectoren.
- Evaluatie ISG en opstellen Programma Duurzame Greenport en Hernieuwbare Energie.

Wat willen wij bereiken?

Doel: Versterken economische positie van de Duin- en Bollenstreek.

Wat gaan wij daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Binnen het kader van een nog te ontwikkelen, meer strategische, regionale economische agenda, de Duin- en Bollenstreek activiteiten (laten) ondersteunen binnen de triple helix. Deze zijn in lijn met de aanbevelingen van het raadsbesluit Evaluatie economische samenwerking Duin- en Bollenstreek. Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.
A2	Ondersteunen van de activiteiten van de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek binnen de bestaande activiteiten.
A3	Het ontwikkelen van een regiobrand Duin- en Bollenstreek. Hiervoor moet de samenwerking tussen marketing partijen en de regiopartners worden versterkt (waar het gaat om de promotie van de aantrekkelijkheid van de streek voor recreatie en toerisme).
A4	Uitvoeren uitvoeringsagenda van de strategische agenda Duin- en Bollenstreek.

A5	Verkennen van strategische samenwerking met omliggende gemeenten (ook buiten de Duin- en Bollenstreek). Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.
A6	Aan de slag met de uitvoeringsagenda verblijfsrecreatie. Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.
A7	In de Duin- en Bollenstreek verkennen we of en hoe de verschillende kernen elkaar kunnen versterken, en maken er - waar mogelijk - uitvoeringsafspraken over. We verbinden onze kennisintensieve sectoren. Uitvoering van de activiteit is afhankelijk van beschikbare capaciteit en/of financiële middelen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Economic Board Duin- en Bollenstreek Omliggende gemeenten Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek Provincie Zuid-Holland Provincie Noord-Holland Metropoolregio Amsterdam

2.3.3 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

2.3.4 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	NL	Bron
Functiemenging	Index die verhoudingswaarde aangeeft tussen banen en woningen	50,7 %	50,4%	51,%	51%	2021: 53,3 %	LISA
Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	146,4	154,5	150	150	2021: 165,1	LISA

Toelichting indicator Functievermenging

De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

Toelichting indicator Vestigingen (van bedrijven)

Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:
https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

2.3.5 Kaderstellende stukken

Lokale economie

- Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda
- Economisch Beleidsplan
- Centrumvisie
- Detailhandelsvisie Teylingen
- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek
- Visie op recreatie en toerisme

Regionale economie

- Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda 'Samen Succesvol'
- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek
- Visie op recreatie en toerisme

Lokale economie

- Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda
- Economisch Beleidsplan
- Centrumvisie
- Detailhandelsvisie Teylingen
- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek
- Visie op recreatie en toerisme

Regionale economie

- Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda 'Samen Succesvol'
- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek
- Visie op recreatie en toerisme

2.3.6 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Lokale economie						
Economische promotie	-189	-346	-334	-294	-269	-269
Totaal Lokale economie	**-189**	**-346**	**-334**	**-294**	**-269**	**-269**
Thema Regionale economie						
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-114	-160	-129	-129	-129	-129
Economische ontwikkelingen	-1.839	-1.649	-1.086	-1.316	-726	-726
Economische havens en waterwegen	-26	-26	-28	-28	-28	-28
Totaal Regionale economie	**-1.979**	**-1.835**	**-1.243**	**-1.473**	**-883**	**-883**
Totaal lasten	**-2.168**	**-2.181**	**-1.577**	**-1.767**	**-1.152**	**-1.152**
Baten	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Lokale economie						
Economische promotie	298	273	157	157	157	157
Totaal Lokale economie	**298**	**273**	**157**	**157**	**157**	**157**
Thema Regionale economie						
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	73	85	42	42	42	42
Economische ontwikkelingen	221	130	146	146	146	146
Totaal Regionale economie	**294**	**215**	**188**	**188**	**188**	**188**
Totaal baten	**592**	**488**	**345**	**345**	**345**	**345**
Reserves	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	779	802	106	106	0	0
Totaal reserves	**779**	**802**	**106**	**106**	**0**	**0**
Saldo na resultaatbestemming	**779**	**802**	**106**	**106**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten	**-796**	**-893**	**-1.125**	**-1.315**	**-807**	**-807**

2.4 Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Trends en ontwikkelingen

Onze samenleving is onderhevig aan een grote dynamiek; continue verandering en ontwikkeling vraagt van de gemeentelijke organisatie dat zij meebeweegt en voortdurend polst welke eisen dit stelt aan de gemeente en het bestuur. Voor Hillegom, Lisse en Teylingen is het belangrijk dat iedereen ertoe doet en kan meedoen in deze dynamische samenleving. De gemeente, inwoners, bedrijven en organisaties zetten zich hiervoor gezamenlijk in. In de komende jaren zal de werkorganisatie HLTsamen een doorontwikkeling inzetten om de zes doelstellingen uit de in 2022 vastgestelde organisatievisie te verwezenlijken, in samenspel met het bestuur. Flexibiliteit en wendbaarheid wordt ook gevraagd vanuit de samenleving. Dit omdat er zich regelmatig onverwachte situaties voordoen, zoals corona en noodopvang van vluchtelingen, die ondersteuning of de regie vragen van gemeenten.

Participatie en communicatie

Inwoners hebben steeds meer wensen en stellen ook eisen aan de overheid. Ze verwachten kwaliteit van beleid, willen betrokken zijn bij de totstandkoming ervan en nemen soms zelf het initiatief. Deze ontwikkelingen vragen van de gemeente meer en meer om 'van buiten naar binnen' te werken en gezamenlijk op te trekken. Dienstverlening, communicatie en participatie raken zo steeds meer met elkaar vervlochten. Dit vraagt om proactieve communicatie in twee richtingen en een effectieve inzet van communicatiekanalen. De dialoog met onze partners (burgers, bedrijven, verenigingen en instellingen) draagt bij aan een gelijkwaardige samenwerking tussen gemeente en samenleving. Meer ruimte voor burgerinitiatief gaat gepaard met een terughoudende opstelling van de gemeente en een nieuwe verhouding tussen gemeente en inwoners.

Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) moet ervoor gaan zorgen dat overheidsinformatie i) beter vindbaar en uitwisselbaar is, ii) eenvoudig en goed wordt ontsloten en iii) goed wordt gearchiveerd. Aan de hand van een inventarisatie krijgen we inzicht in de uitgangssituatie en in wat er nodig is om aan de Woo te voldoen. Naar verwachting is hiervoor het budget van de rijksoverheid toereikend. Daarmee maken we in 2022 een begin met de basis en volgen we de wettelijke fasering van de Woo. We trekken hierin op met de regiogemeenten. Bij ruimere middelen en mogelijkheden kunnen we onze ambities naar boven bijstellen.

Datagedreven sturen en monitoren

Het Programma Datagedreven Sturing (DgS) is gestart op 1 juli 2020 en kent een looptijd van drie jaar. Het opbouwen van de benodigde expertise en hulpmiddelen om de programmadoelen te realiseren, is nagenoeg afgerond. Er zijn diverse DgS-informatieproducten opgeleverd en er is een goedgevulde ontwikkelagenda.

In 2022 beschikt HLTsamen over de expertise en voorzieningen om zelf informatieproducten te creëren, waar daar eerder externe partijen voor werden ingeschakeld. Vanaf dat moment is het ontwikkelen van DgS-informatieproducten een standaarddienst geworden van team Informatisering & Automatisering (I&A). Onder het huidige programma kan I&A deze DgS-diensten nog aanbieden tot 1 juli 2023; dit in verband met de incidenteel beschikbaar gestelde middelen.

In deze nieuwe collegeperiode kunnen de nieuwe besturen hun ambitieniveaus op het gebied van DgS gezamenlijk bepalen. Dat zou zich kunnen beperken tot het in stand houden van het dan bereikte DgS-volwassenheidsniveau. Maar het is ook denkbaar dat op bepaalde beleidsterreinen (binnen de grenzen van de privacy en ethiek) meer wordt ingezet op zaken als kunstmatige intelligentie, voorspellende algoritmen of smart city-toepassingen.

Arbeidsmarkt
In 2022 verbrak de arbeidsmarktkrapte in Nederland record na record. Ook het aantal vacatures binnen de gemeentelijke sector lag nog steeds op een hoog niveau. Direct gevolg hiervan was dat HLTsamen steeds vaker moeite had om openstaande functies in te vullen. De komende jaren zal er strategisch personeelsbeleid worden ontwikkeld, met maatregelen om kwalitatief goed personeel te behouden en te werven in deze krappe arbeidsmarkt. Dit ook ter compensatie van de relatief grote groep medewerkers die de pensioengerechtigde leeftijd gaat bereiken. Dit is noodzakelijk om ons hoge niveau van dienstverlening blijvend te kunnen garanderen.

Duurzaam sluitende begroting
De komende jaren zal rekening gehouden moeten worden met afnemende inkomsten en bijdragen vanuit de rijksoverheid. Tegelijkertijd ontstaan er nieuwe taken uit veranderende wetgeving of door andere ontwikkelingen in onze samenleving. Een duurzaam sluitende begroting vraagt om grip op geld en een bestuurlijke afweging om in een tijd van beperking van financiële middelen de juiste keuzes en afwegingen te maken.

Informatiebeveiliging
In de volle breedte is informatieveiligheid een thema dat continu aandacht vraagt van onze organisatie. De technische ontwikkelingen gaan razendsnel. Daardoor groeit de uitdaging om criminelen een stap voor te blijven. Het is cruciaal voor de continuïteit van onze dienstverlening om dit onderwerp blijvend prioriteit te geven.

2.4.1 Dienstverlening

'Anderen service op maat laten ervaren' is wat wij willen. Hieronder verstaan we:

> *De service die past bij het vraagstuk, het product of samenwerking die gevraagd wordt, of dit nu een concreet product betreft of een multidisciplinair (beleids-) vraagstuk. In het contact zijn wij toegankelijk, komt de relatie eerst, daarna het proces en dan de inhoud. We communiceren voor iedereen begrijpelijk, weten wat er speelt, laten zien wat we doen en waarom, en zorgen dat onze interactie past bij de rol die wij en de vraagsteller hebben.*

Opdrachtgevers, inwoners, ondernemers, instellingen en partners ervaren geen last van de interne organisatie. Vanuit ieder kanaal komt hetzelfde antwoord. We organiseren voor iedere zaak één aanspreekpunt.

Opdrachtgevers, inwoners, ondernemers, instellingen en partners verwachten steeds meer dat een gemeente betrouwbaar, begripvol, transparant en helder is. Een gemeente die communiceert in begrijpelijke taal en de menselijke maat niet vergeet. Daarbij ervaart men in de private sector dat snel en 'on demand' inspelen op behoeften mogelijk is en steeds vaker digitaal wordt vormgegeven. Dit verwachten zij ook van hun gemeente.

Deze maatschappelijke ontwikkelingen vertalen we in HLTsamen naar het concept 'Service op Maat'; ongeacht het vraagstuk leveren wij Service op Maat (SOM). 'Digitaal, tenzij…' en maatwerk / persoonlijk contact waar dat nodig of gewenst is.

De volgende doelen volgen hieruit:

1. *Passende service; klantgericht en met plezier*

We richten ons op (het overtreffen van) de verwachtingen van inwoners en ondernemers binnen de kaders van de organisatie (organisatievisie, werkconcept, etc.). Vanuit onze kernwaarden vraagt dit om de juiste vaardigheden en het passende gedrag om dit te bereiken. De relatie die wij aangaan met onze inwoners en ondernemers staat centraal. Met behulp van een goede (centrale) intake van de vraag en serviceformules kunnen wij passende dienstverleningsconcepten in de volle breedte van de organisatie vormgeven volgens 'de één-loket-gedachte'. Service op eenvoudige en complexe vragen. Ingeregeld vanuit leanprocessen en klantreizen. Van standaardproducten tot en met maatwerk.

2. *Omnichannel dienstverlening; toegankelijk en begrijpelijk*

Bij omnichannel richt de organisatie zich niet langer op het managen van de verschillende kanalen afzonderlijk (vanuit verschillende teams), maar verschuift het accent naar het samenspel van alle kanalen (newsroom, post, inbox, webcare, Fixi, telefonie, receptie, MijnOverheid, omgevingsloket, contactfunctionarissen). Door deze kanalen bij elkaar te brengen, slimmer in te richten en goed op elkaar af te stemmen, realiseren we betere, naadloze, inclusieve klantinteracties; ook met het oog op de nabije toekomst. En voor iedere interactie geldt: het meest geschikte kanaal en begrijpelijke taal.

3. *Continu verbeteren*

Het continu verbeteren van de dienstverlening bereiken we door casussen met de belanghebbenden te bespreken, klanttevredenheid te meten, prestaties van medewerkers te meten en de behoeften van inwoners en ondernemers te peilen.

Samenwerkingspartners

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Inwoners, ondernemers, maatschappelijke instellingen en verenigingen

2.4.2 Regionale samenwerking

Om voorliggende strategische opgaven zoals de energietransitie, de bereikbaarheid van onze streek en economische uitdagingen het hoofd te bieden, is samenwerking noodzakelijk met onze buurgemeenten, gemeenschappelijke regelingen (onder andere Holland Rijnland), de provincies Noord- en Zuid-Hollland en een verscheidenheid aan maatschappelijke partners. In samenwerking kunnen we deze opgaven zo integraal mogelijk aanpakken. Ook worden steeds meer thema's regionaal vastgesteld. Het is daarvoor van evident belang stevig in te zetten op onze strategische positie en onze invloed op het speelveld te vergroten. Ook is een belangrijk doel van regionale samenwerking om - waar mogelijk - de kosten te verlagen.

Meer en meer samenwerking

De afgelopen jaren zijn grote stappen gezet om de samenwerking met bovengenoemde partijen naar een hoger niveau te tillen. Voorbeelden van toenemende (regionale) samenwerking: de bestuurlijke vaststelling van de gezamenlijke uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek, de samenwerking in verschillende thematische bestuurlijke overleggen Duin- en Bollenstreek (onder andere duurzaamheid, mobiliteit, wonen, ruimte en economie) en regulier overleg met de provincie Zuid-Holland in het kader van gebiedsgericht werken en het plan noordelijke ontsluiting Duin- en Bollenstreek.
In de volgende periode zullen wij deze samenwerkingsverbanden versterken en indien waardevol verder uitbreiden (zowel inhoudelijk als qua werkgebied, bijvoorbeeld meer samenwerking met Haarlemmermeer). Veel gemeentelijke taken en ambities kunnen we op eigen kracht realiseren, maar in meerdere gevallen is samenwerking noodzakelijk en slimmer. Samenwerking draagt bij aan een stevige (regionale) positie van en voor onze gemeente. Bovendien zijn wij met regionale samenwerking beter in staat invulling te geven aan onze maatschappelijke opgaven en onze doelen te bereiken.

Gezamenlijke thema's

In 2022 is onder de vlag 'wat ertoe doet' ambtelijk en bestuurlijk gewerkt aan een intensivering van de samenwerking tussen de Duin- en Bollenstreekgemeenten. Enerzijds met de bedoeling om de bestuurlijke druk in onze regio te verminderen, anderzijds om ons aan elkaar te verbinden in een gemeenschappelijke uitvoeringsagenda (met name op de gezamenlijke thema's waarvoor uitvoering op niveau Duin- en Bollenstreek het meest effectief is).
In het eerste kwartaal van 2023 gaan wij met u, als gemeenteraad, in gesprek over de samenwerking in Duin- en Bollenstreekverband, inclusief de daaraan gekoppelde uitvoeringsagenda.
De verdere intensivering van de samenwerking op Duin- en Bollenstreekniveau heeft geen directe financiële consequenties. Bij het gezamenlijk optrekken in de uitvoeringsagenda is het uitgangspunt dat bestaande beschikbare middelen worden ingebracht in het gezamenlijke uitvoeringskader. Specifieke regionale investeringen kunnen wel om een gemeentelijke bijdrage vragen, maar dit zijn zaken die dan lokaal komen te vervallen.

Wat willen we bereiken?

Doel: Verstevigen van de positie van Teylingen als samenwerkingspartner binnen en buiten de regio.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	Onderhouden van, investeren in en behouden van een stevige bestuurlijke samenwerkingsrelatie met onze bestuurlijke partners in de Duin- en Bollenstreek, de gemeente Haarlemmermeer, Holland Rijnland, de MRA en MRDG en externe maatschappelijk partners.
A2	Strategische (bestuurlijke) posities innemen en strategische samenwerkingsverbanden aangaan met bestuurlijke en maatschappelijk partners. Zo kan Teylingen haar positie en invloed versterken.

A3	Verder ontwikkelen van het gebiedsgericht werken, samen met de provincie en (regio)gemeenten.

Wat willen we bereiken?

Doel: Versterken belangenbehartiging en versterken van invloed van Teylingen binnen Holland Rijnland en Kennemerland op een aantal beleidsterreinen zoals bij verkeer en vervoer.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	In 2023 blijft onze gemeente doorlopend betrokken bij belangrijke dossiers op de tafels van Holland Rijnland, provincie Zuid-Holland en Duin- en Bollenstreek zoals het mobiliteitsdossier, wonen, de energietransitie, ruimte, recreatie & toerisme en economie. Door de toegenomen samenwerking tussen de HLT-gemeenten en onze partners binnen de Duin- en Bollenstreek zijn wij beter in staat om onze ambities te realiseren.
B2	Aangaan van een brede samenwerking met bestuurlijke en maatschappelijke partners binnen de Duin- en Bollenstreek en Zuid-Kennemerland. Dit om de belangen van onze gemeente binnen de regio's te borgen.

Wat willen we bereiken?

Doel: Benutten van onze 'scharnierfunctie' tussen de grootte stedelijke gebieden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
C1	Het ambtelijk en bestuurlijk brede netwerk opbouwen en verder ontwikkelen om zo kansen en mogelijkheden van onze scharnierfunctie nader te onderzoeken.

Samenwerkingspartners

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland/Kennemerland	Haarlemmermeer Schiphol Provincie Zuid-Holland Gemeenten Zuid-Kennemerland Metropoolregio Amsterdam Metropoolregio Rotterdam Den Haag

2.4.3 Participatie

Participatie is niet meer weg te denken uit het openbaar bestuur. Inmiddels hebben we dan ook al veel participatie-ervaring opgedaan. Dat participatie normaal wordt gevonden, is een voorbeeld van het grote leereffect in de afgelopen jaren. Met het wetsvoorstel 'Versterking participatie op decentraal niveau' wil het kabinet de verplichte inspraakverordening verbreden tot een participatieverordening. Het kabinet beoogt met de wet niet alleen om inwoners invloed te geven op de voorbereiding van gemeentelijk beleid, maar ook op de uitvoering en evaluatie van beleid.

Wat willen we bereiken?

Doel: Iedere inwoner mag ons uitdagen

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We stemmen gezamenlijk verantwoordelijkheden af bij het oppakken en uitvoeren van initiatieven; hierbij spelen goed luisteren naar elkaar en gezamenlijk komen tot oplossingen een belangrijke rol. "Elke inwoner mag en kan meedenken" is onze ambitie. Dit biedt ruimte voor het aandragen van initiatieven vanuit inwoners, ondernemers en verenigingen. Deze initiatieven worden opgepakt als onderdeel van het participatieproces en worden zoveel mogelijk binnen het reguliere werk opgepakt.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners denken vóóraf mee over beleid

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
B1	We stemmen rollen en verantwoordelijkheden tussen college, raad, organisatie en inwoners af in het kader van participatie en we schenken hierbij specifiek aandacht aan verwachtingsmanagement. We koppelen de inhoudelijke onderbouwing van gemaakte keuzes en het doorlopen van het participatietraject terug aan initiatiefnemers. Vanuit het programma participatie wordt er verder gewerkt aan het samenstellen van een participatiebeleid. Hierin wordt beschreven hoe en wanneer inwoners kunnen meedenken bij het samenstellen van gemeentelijk beleid en hoe zij initiatieven kunnen aandragen. Samen met de raad gaan we verder aan de slag om vanuit de kracht van ieders rol en de opgave goede stappen te zetten in participatie. Binnen het participatiebeleid komt dit alles samen. Daarnaast wordt er omgevingsgericht gewerkt. In elke fase van beleidsontwikkeling zoeken wij actief naar wat inwoners belangrijk vinden. Dit doen we door de inwoners (ondernemers en organisaties) op te zoeken, te stimuleren om mee te denken en te laten weten welk effect de inbreng op het resultaat heeft gehad. Zo blijven wij aansluiten op de samenleving.

B2	De ontwikkelopgave participatie is de afgelopen periode voor de organisatie in beeld gebracht en daarvoor is een traject uitgestippeld. Dit heeft geleid tot een programma participatie waarbinnen meerdere projecten een rol spelen. Participatie onder de Omgevingswet wordt in 2022 afgerond en geeft antwoord op de vraag wie, wanneer en op welke wijze we de omgeving moeten betrekken bij aanpassingen in de fysieke leefomgeving. Dit geldt voor zowel initiatiefnemers van buiten de gemeente, als de gemeente zelf als initiatiefnemer. Waarschijnlijk wordt de Omgevingswet begin 2023 van kracht. Dan zullen er duidelijke afspraken en tools beschikbaar zijn rondom participatie. Het project digitale participatie dat in 2021 is ingezet wordt in 2022/2023 verder uitgerold en beheerd. Sinds 2020 wordt er op het digitale vlak geëxperimenteerd met verschillende mogelijkheden om inwoners te kunnen laten participeren. Het streven is te komen tot hybride werkvormen (zowel digitaal als fysiek) zodat een zo groot mogelijke doelgroep benaderd en bevraagd kan worden. De raad wordt nauw betrokken bij deze stappen. Ook wordt er vanuit het programma participatie in 2022 en 2023 verder gewerkt aan de opstelling van een breed participatiebeleid. Het beleid bestaat uit een (bestuurlijke) visie en methodes (het hoe). In 2022/2023 zal er verder in gesprek worden gegaan met college, raad en belanghebbenden over de invulling van het participatiebeleid.
B3	De kindergemeenteraad blijft behouden. Uitwerking 2022 (e.v.): De griffie organiseert de kindergemeenteraad conform afspraken.

2.4.4 Communicatie

Om een dienstverlenende en laagdrempelige gemeente te zijn, communiceren wij in begrijpelijke taal en zorgen wij ervoor dat onze website voor iedereen toegankelijk is. Wij weten wat er speelt in de samenleving en wij brengen trends en ontwikkelingen actief onder de aandacht van raad, college en ambtenaren. Wij zorgen ervoor dat onze communicatie informatief en uitnodigend is, zodat inwoners, bedrijven en instellingen weten wat wij doen en hoe zij hun mening kunnen laten horen. Wij ontwikkelen passende communicatiemiddelen om speciale doelgroepen te bereiken. Onze communicatie is tijdig, aansprekend en afgestemd op de doelgroep.

Wat willen we bereiken?

Doel: Aansprekende en toegankelijke communicatie met alle doelgroepen

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteitsomschrijving
A1	We passen ons communicatiebeleid aan op de nieuwe ontwikkelingen en trends in de samenleving. Wij kiezen voor focus op thema's en projecten die veel effect hebben op de samenleving. Wij zetten daarbij bestaande en nieuwe innovatieve middelen in. Via de newsroom halen wij de samenleving binnen, duiden wij sentimenten en trends en richten wij onze communicatiemiddelen en –focus in op de behoefte van de samenleving. Wij communiceren helder over de verschillende rollen van de gemeente en ontwikkelen hiervoor passende communicatiemiddelen.
A2	Wij stellen bestuur en organisatie in staat om de gewenste doelgroepen proactief te betrekken bij vraagstukken. Wij zetten innovatieve communicatiemiddelen als swipocratie, maptionnaire en het digipanel in om de meningen en sentimenten in de samenleving te peilen. Wij communiceren in begrijpelijke taal vanuit de afspraken in het Taalpact en Direct Duidelijk.
A3	We dragen zorg voor actieve interactie tussen de inwoners, ondernemers, verenigingen en de gemeente over ideeën en (mogelijke) initiatieven in de samenleving. Wij stimuleren collega's om actief op locatie in contact te komen met inwoners, ondernemers en verenigingen en ontwikkelen daarvoor bijpassende communicatiemiddelen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
HLTsamen	Digipanel

2.4.5 Verbonden partijen
Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

2.4.6 Beleids- en prestatie-indicatoren
Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	*
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners					*
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen					*
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 36	€ 39	NB	NB	*
Overhead	% van totale lasten	3,2%	1,6%	NB	NB	*

* Eigen gegevens

Toelichting indicator Formatie
Het gaat hier om de toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van de organisatie op peildatum 1 januari. Uitgangspunt is het vastgestelde formatieplan, dus niet de werkelijke bezetting. Het gaat om formatieplaatsen, ongeacht of die worden ingevuld door iemand met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaand in de vorm van een vacature. 1 fte is gelijk aan een 36-urige werkweek.

Toelichting indicator Bezetting
Het gaat hier om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is, dus niet om de toegestane formatieve bezetting uit het formatieplan. Terugkijkend naar een begrotingsjaar wordt de werkelijke bezetting berekend. Conform de definitie van Vensters voor Bedrijfsvoering is uitgegaan van de gemiddelde bezetting in dat begrotingsjaar (door het gemiddelde te nemen van de werkelijke bezetting op 1 januari en op 31 december).

Toelichting indicator Externe inhuur
Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.

Toelichting indicator Apparaatskosten
Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken. Apparaatskosten zijn dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur.

Toelichting indicator Overhead
De overheadkosten betreffen alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Prestatie-indicatoren

Naam Indicator	Eenheid	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Bron
Kwalitatief goede uitvoering Wet WOZ: Het percentage bezwaren tegen WOZ-beschikking naar maximaal 3% in 2015	In %	woningen: 1,5 % niet-woningen: 2,5 %	woningen: 2,5 % niet-woningen: 3,9 %	3%	3 %	De Waarderingskamer
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven: Klanttevredenheid meten middels GovMetric (gemiddeld cijfer bezoek gemeentehuis)	Tussen de 1 en 10	*	*	8,5	8,5	Klanttevredenheids-monitor GovMetric****
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven: Klanttevredenheid (gemeentelijke dienstverlening)	Tussen de 1 en 10	7,1	***	7,1	7,1	***

* In 2019 heeft Teylingen niet meegedaan aan het onderzoek van Waarstaatjegemeente.
** In verband met de coronapandemie en het voornemen om dit op een andere manier te meten, zijn in 2020 de GovMetric zuilen uit de gemeentekantoren weggehaald. Er zijn daarom geen jaarcijfers van 2020.
*** Waarstaatjegemeente.nl (cijfer directe dienstverlening).
**** We zijn voornemens om de klanttevredenheid op een andere wijze te onderzoeken. Dit wordt eind 2021 /begin 2022 nader onderzocht.

2.4.7 Kaderstellende stukken

Regionale samenwerking

- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Dienstverlening

- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Participatie

- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Communicatie

- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Regionale samenwerking

- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Dienstverlening
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Participatie
- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

Communicatie
- Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022
- Kadernota 2020-2023
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Beleidsnota verbonden partijen 2018
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur

2.4.8 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Dienstverlening						
Beheer overige gebouwen en gronden	-627	-445	-507	-506	-504	-504
Burgerzaken	-1.043	-1.115	-1.116	-1.116	-1.116	-1.116
Totaal Dienstverlening	**-1.670**	**-1.560**	**-1.623**	**-1.622**	**-1.620**	**-1.620**
Thema Regionale samenwerking						
Bestuur	-1.889	-2.197	-2.196	-2.196	-2.196	-2.206
Totaal Regionale samenwerking	**-1.889**	**-2.197**	**-2.196**	**-2.196**	**-2.196**	**-2.206**
Totaal lasten	**-3.559**	**-3.757**	**-3.819**	**-3.818**	**-3.816**	**-3.826**
Baten	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Dienstverlening						
Beheer overige gebouwen en gronden	530	872	617	358	358	358
Burgerzaken	478	640	481	481	481	481
Totaal Dienstverlening	**1.008**	**1.512**	**1.098**	**839**	**839**	**839**
Thema Regionale samenwerking						
Bestuur	64	58	58	58	58	58
Totaal Regionale samenwerking	**64**	**58**	**58**	**58**	**58**	**58**
Totaal baten	**1.072**	**1.570**	**1.156**	**897**	**897**	**897**
Reserves	**Rekening**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Toevoegingen reserves	-350	-750	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	224	208	104	0	0	0
Totaal reserves	**-126**	**-542**	**104**	**0**	**0**	**0**
Saldo na resultaatbestemming	**-126**	**-542**	**104**	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten	**-2.612**	**-2.728**	**-2.559**	**-2.921**	**-2.919**	**-2.929**

2.5 Algemene dekkingsmiddelen

Alle baten en lasten die samenhangen met de programma's worden direct op het desbetreffende programma geboekt. De baten algemene middelen bestaan uit doeluitkeringen, specifieke rijksvergoedingen, huuropbrengsten en dergelijke. Dit onderdeel van de begroting volgt uit artikel 8 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen bestaat uit de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Algemene uitkering uit het gemeentefonds
- Dividenden
- Saldo financieringsfunctie
- Overige algemene dekkingsmiddelen

Verder heeft de gemeente diverse inkomsten waarvan de besteding niet gebonden is. Dit zijn de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen. Deze baten zijn niet aan een concreet programma toe te rekenen. Artikel 8 van het BBV schrijft voor dat, naast de begroting van baten en lasten per programma, ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien wordt opgenomen.

Lokale heffingen

Dit zijn gemeentelijke belastingen die geen directe relatie hebben met een bepaalde gemeentelijke taak, de besteding is niet geoormerkt. De onroerendezaakbelasting en de precariobelasting vallen hieronder. Dit geldt niet voor de rioolrechten, afvalstoffenheffing, leges, en marktgelden. Deze worden op de desbetreffende programma's verantwoord en zijn geoormerkt voor deze lasten. We verwijzen naar de paragraaf Lokale heffingen voor een uitgebreidere toelichting.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

In de begroting is rekening gehouden met de effecten van de meicirculaire 2022. Voor de berekening van de algemene uitkering 2023 is rekening gehouden met de verwachte stijging van het aantal inwoners en woningen in 2023. De decentralisaties zijn voor een deel opgenomen in de algemene uitkering, op termijn worden alle decentralisaties opgenomen in de berekeningen van de algemene uitkering.

Dividenden

We ontvangen dividend van Alliander en de Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG).

Bedragen x €1.000

Dividenden	Realisatie	Realisatie	Begroting	Begroting
	2020	**2021**	**2022**	**2023 e.v.**
Alliander	656	796	796	688
Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG)	73	85	85	85
Totaal dividend	**729**	**881**	**881**	**773**

Saldo financieringsfunctie

In de vernieuwde BBV zijn de regels over rentetoerekening gewijzigd. De notitie Rente van de Commissie BBV geeft in een stellige uitspraak aan, dat er niet méér rente mag worden toegerekend dan de werkelijke rentelasten. Er is geadviseerd geen rente meer toe te rekenen aan eigen vermogen (voorheen bespaarde rente). We berekenen in Teylingen over investeringen. Het renteresultaat in 2023 bedraagt € 0.

Mutatie reserves

Per programma is vermeld wat de mutaties op de reserves zijn. Een aantal mutaties is niet toe te wijzen aan een programma en wordt daarom hier verantwoord.

2.5.1 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Algemene middelen						
Overhead	-11.807	-12.674	-13.310	-13.130	-13.133	-13.128
Treasury	-517	-561	-561	-561	-561	-561
Overige baten en lasten	-71	605	580	529	470	358
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	-480	-480	-480	-480
OZB niet-woningen	-295	-251	-268	-268	-268	-268
OZB woningen	-295	-251	-268	-268	-268	-268
Belastingen overig	-7	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting	2	0	0	0	0	0
Totaal Algemene middelen	**-12.990**	**-13.132**	**-14.307**	**-14.178**	**-14.240**	**-14.347**
Totaal lasten	**-12.990**	**-13.132**	**-14.307**	**-14.178**	**-14.240**	**-14.347**

Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Thema Algemene middelen						
Overhead	84	137	139	139	139	139
Treasury	1.666	1.700	992	992	992	992
Parkeerbelasting	14	11	11	11	11	11
Overige baten en lasten	-130	-5	-5	-5	-5	-5
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	50.134	51.587	56.405	57.376	58.257	53.576
OZB niet-woningen	2.463	2.704	2.772	2.772	2.772	2.772
OZB woningen	3.981	5.567	5.976	6.022	6.072	6.129
Belastingen overig	3.232	120	100	100	100	100
Totaal Algemene middelen	**61.444**	**61.821**	**66.390**	**67.407**	**68.338**	**63.714**
Totaal baten	**61.444**	**61.821**	**66.390**	**67.407**	**68.338**	**63.714**

Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022 na wijziging	2023	2024	2025	2026
Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	242	148	148	148	148	148
Totaal reserves	**242**	**148**	**148**	**148**	**148**	**148**
Saldo na resultaatbestemming	**242**	**148**	**148**	**148**	**148**	**148**
Saldo van baten en lasten	**48.694**	**48.838**	**52.232**	**53.378**	**54.247**	**49.516**

2.5.2 Overhead

In het gewijzigde BBV is onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten het uitgangspunt. Daarom is er door de wetgever voor gekozen om de kosten van overhead op één taakveld te laten registreren en op één centrale plaats in de begroting te vermelden. Door deze systematiek gaan gemeenten op dezelfde wijze om met kostentoerekening, waardoor de vergelijking van kosten van producten/diensten volgens de wetgever ook zuiverder is. Om dit effect te versterken, is voor het eerst ook een uniforme definitie van overhead gegeven.

De centrale presentatie heeft als neveneffect dat het zicht op de integrale kostprijs in de programma's verloren gaat. Het opnemen van het totaalbedrag aan ondersteunende activiteiten zegt daarnaast weinig zonder de relatie met het primaire proces te leggen/kennen. In dat verband houden wij conform de financiële beheersverordening extra comptabel ook nog zicht op de integrale kostprijs, zodat we daarop kunnen sturen.

In 2023 bedraagt de totale overhead afgerond € 13.171.000,-. Dit is 15% van de totale begroting € 86.844.074,-.

De overhead bestaat uit:

Onderdeel (bedragen x €1.000)	Bedrag
Bijdrage HLTsamen (overhead-deel)	11.260
Huisvesting	450
Overige overhead	1.460
Totaal	**13.171**

2.5.3 Vennootschapsbelasting

Vanaf 1 januari 2016 zijn overheidsondernemingen verplicht om vennootschapsbelasting af te dragen over winstgevende activiteiten. Gemeenten zijn onder de nieuwe wet in principe belastingplichtig voor vennootschapsbelasting over alle werkzaamheden die als een ondernemingsactiviteit kunnen worden aangemerkt. Voor de gemeente Teylingen is de verwachting dat de verschuldigde vennootschapsbelasting over deze jaren nihil of zeer gering zal zijn.

3 Paragrafen

3.1 Paragraaf Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV, een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast wordt een overzicht op hoofdlijnen gepresenteerd van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen. Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid; de opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerende zaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen (RZB), forensenbelasting en precariobelasting. De gemeente Teylingen maakt geen gebruikt van de wettelijke mogelijkheden om hondenbelasting en toeristenbelasting (verblijfsbelasting) te heffen.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Teylingen worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, havengeld, leges en marktgeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2022 worden de belastingverordeningen 2023 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Ontwikkelingen/Actualiteiten

Belastinghervormingen

In het kader van de nieuwe financieringssystematiek voor het gemeentefonds vanaf 2026 wordt door de minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën gekeken naar de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied. De vervolgstappen om te komen tot belastinghervormingen en een groter eigen gemeentelijk belastinggebied worden afgewacht.

Financiële uitgangspunten

- Overeenkomstig de kadernota 2023 wordt voor belastingen en retributies rekening gehouden met een inflatiepercentage van 2,5%. Voor de heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt van 100% kostendekkendheid.
- Bij de berekening van de overhead wordt de maximaal toegestane opslag toegepast. De overhead bestaat uit de kosten voor piofach (personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en huisvesting). De direct toe te rekenen kosten worden verantwoord op de taakvelden.

Kostendekkendheid

Voor het bepalen van de kostendekkendheid mogen extra comptabel de volgende zaken worden meegerekend:

a. De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld en zijn gebaseerd op de geraamde lasten uit de begroting van HLTsamen. De overhead, de kosten voor leidinggevend personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en

huisvesting (piofach), zijn gerelateerd aan de totale lasten van de bedrijfsvoering (zie het onderdeel Overhead bij de Algemene dekkingsmiddelen).

b. De lasten in het prestatieveld zijn exclusief btw. Omdat het Btw–compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
c. Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het prestatieveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing afvalstoffenheffing en het rioolrecht. De kosten van straatreiniging worden mede gemaakt om het zwerfvuil te verminderen en om verstoppingen in het rioolstelsel te voorkomen.
d. Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
e. De kosten, gemaakt voor inning en invordering door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek mogen worden toegerekend aan de rechten.
f. De kapitaallasten worden zonder rente verantwoord op het betreffende taakveld. Het is geoorloofd (om bedrijfseconomische redenen) om rente toe te rekenen tot de rechten.

Overzicht lokale heffingen

In het volgende overzicht worden de opbrengsten van de lokale heffingen weergegeven.

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Rekening 2020	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Belastingen				
OZB	5.914	6.444	8.271	8.748
RZB	8	9	10	10
Forensenbelasting	139	149	128	151
Precariobelasting	3.074	3.181	90	90
	9.135	9.782	8.499	8.999
Rechten				
Marktgelden	23	22	37	25
Parkeerbelasting	10	14	11	11
Haven- en kadegelden	-7	9	22	23
Leges	409	571	725	569
Bouwleges	1.437	1.033	698	498
Leges OOV	101	17	38	57
Afvalstoffenheffing	4.063	3.958	3.495	5.962
Rioolrechten	2.954	3.020	3.162	3.394
	8.989	8.645	8.188	10.538
Totaal	**18.124**	**18.427**	**16.688**	**19.538**

Wet waardering onroerende zaken (WOZ)

De vastgestelde WOZ-waarde vormt de grondslag voor de onroerendezaakbelastingen (OZB), de Waterschapsomslag gebouwd (geheven bij woning- of bedrijfspandbezitters in het gebied van het waterschap) en het huurwaardeforfait voor de inkomstenbelasting. De WOZ-administratie is een basisregistratie. De waarden worden op grond van de WOZ jaarlijks herzien. De Waarderingskamer schat de marktontwikkeling voor woningen op een stijging van 13,5 procent. Voor niet-woningen wordt de waardeontwikkeling geschat op een stijging van 1 procent.

Onroerende zaakbelastingen

De tarieven van de OZB worden gebaseerd op de WOZ-waarde en de geraamde opbrengsten in de begroting. De aanslag OZB wordt berekend over de waardebepaling per 1 januari 2022. De marktontwikkeling wordt gevolgd door Belastingen Bollenstreek. Bij het bepalen van de tarieven wordt rekening gehouden met de ontwikkeling van de WOZ-waarde. De opbrengsten van de OZB voor zowel woningen als niet-woningen (eigenaren en gebruikers) zijn verhoogd met het inflatiepercentage van 2,5 procent.

De ontwikkeling van de onroerende zaakbelasting tarieven van de afgelopen jaren waren:

				% van de WOZ-waarde
% van de WOZ-waarde		**2020**	**2021**	**2022**
Woningen	Eigenaar	0,0823%	0,0880%	0,863%
Niet-woningen	Eigenaar	0,1527%	0,1738%	0,1754%
Niet-woningen	Gebruiker	0,1473%	0,1699%	0,1869%

Bij de vaststelling van de OZB-verordening, medio december, wordt de laatste prognose van de waarde per 1 januari 2022 bepaald om zodoende een juist percentage van de heffingsmaatstaf te kunnen vaststellen en de geraamde opbrengsten, inclusief de uitgangspunten, te garanderen.

Roerende zaakbelasting

Belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimte wordt geheven over roerende zaken. Woonboten worden in de heffing betrokken, de waarde van de objecten is de heffingsgrondslag. De tarieven en voorwaarden zijn gelijk aan die van de onroerende zaakbelastingen.

Forensenbelasting

Bij de heffing van forensenbelasting worden mensen belast die niet in de gemeente wonen, maar wel gebruik maken van allerlei voorzieningen. Bijvoorbeeld personen die een gemeubileerde (recreatie)woning ter beschikking hebben. De tarieven worden geïndexeerd met 2,5%.
De belasting bedraagt bij een heffingsmaatstaf (WOZ-waarde) van:

	2020	**2021**	**2022**	**2023**
a. minder dan € 10.000	€ 266,00	€ 293,00	€ 296,00	€ 303,00
b. € 10.000 tot € 25.000	€ 362,00	€ 400,00	€ 404,00	€ 414,00
c. € 25.000 tot € 100.000	€ 424,00	€ 468,00	€ 473,00	€ 484,00
d. € 100.000 of meer	€ 690,00	€ 761,00	€ 769,00	€ 788,00

Rioolheffing

De rioolheffing wordt geheven ter bestrijding van de kosten van de gemeentelijke watertaken (afvalwater, hemelwater en grondwater). Uitgangspunt is dat de opbrengst van de rioolheffing 100% dekkend is; het tarief is hierop aangepast.

De heffing bedraagt:

Woningen	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rioolheffing vastrecht	€ 156,00	€159,00	€ 162,00	€ 174,48
Variabel recht (bij verbruik boven 300 m3, per m3)	€ 1,10	€ 1,10	€ 1,10	€ 1,10

Het vernieuwde BBV schrijft voor dat er een duidelijk overzicht is van de kostendekkendheid. Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de rioolkosten.

		(Bedragen x € 1.000)
Berekening kostendekkendheid Riolering		
Taakveld	**Omschrijving**	
Riolering	Kosten van het prestatieveld	2.159
	Baten van het prestatieveld	0
	Netto kosten	2.159
	Toe te rekenen kosten	
a.	Overhead	335
b.	BTW	503
c.	Afvoeren veegafval	190
d.	Kwijtschelding	70
e.	Perceptiekosten	47
f.	Rente investeringen	90

	Totale kosten	3.394
	Opbrengsten heffingen	3.394
Kostendekkendheidspercentage		**100%**

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van openbare grond. De precariobelasting is verhoogd met het inflatiepercentage 2,5%.

Afvalstoffenheffing

Met ingang van 2021 is het Afval- en grondstoffenbeleid gemeente Teylingen 2020-2024, "De betere afvalscheider wordt beloond", van kracht. Als een minicontainer of ondergrondse container minder wordt aangeboden of geopend (vanaf 13 aanbiedingen of 30 openingen) wordt een korting verleend op het vaste bedrag.

In het beleidsplan “De betere afvalscheider wordt beloond” is opgenomen dat in 2023 de restafvalinzameling één keer in de drie weken wordt uitgevoerd in plaats van om de week. De kosten stijgen door inflatie en de nieuwe aanbestedingen in het taakveld. Daarnaast zijn de baten en lasten aangepast aan de huidige inzichten bij de afvalinzameling.

Woningen		**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Per perceel, per belastingjaar		€ 300,96	€ 249,96	€ 259,72	€ 367,56
Inzamelen grof huishoudelijk afval		€ 42,00	€ 42,00	€ 42,00	€ 42,00
Kortingsregeling					
Minicontainer	Verzamelcontainer				
0 tot en met 4 keer	0 tot en met 9 keer		-€ 60,00	-€ 60,00	-€ 60,00
5 tot en met 8 keer	10 tot en met 19 keer		-€ 40,08	-€ 40,08	-€ 40,08
9 tot en met 13 keer	20 tot en met 30 keer		-€ 20,04	-€ 20,04	-€ 20,04

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de afvalkosten.

		(Bedragen x € 1.000)
Berekening kostendekkendheid afval		
Taakveld	**Afval**	
	Kosten van prestatieveld, inclusief kortingsregeling	4.462
	Baten van prestatieveld	500
	Netto kosten	3.691
	Toe te rekenen kosten	
a.	Overhead	631
b.	Btw	923
c.	Afvoeren veegafval	190
d.	Kwijtschelding	90
e.	Perceptiekosten	143
f.	Rente	25
	Totale kosten	5.962
	Opbrengsten heffingen	5.962
Kostendekkendheidspercentage		**100%**

Leges

Voor 2023 worden de volgende inkomsten verwacht:

			Bedragen x € 1.000
Leges	**Rekening 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Leges burgerzaken	486	640	484
APV Leges	86	85	85
Leges Openbare Orde en Veiligheid	17	38	57
Bouwleges	1.033	698	498

Uitgangspunt voor de tariefstelling is dat de leges maximaal 100% kostendekkend zijn. Naar verwachting dalen de inkomsten voor de bouwleges door verminderde aanvragen omgevingsvergunningen.

Parkeerbelasting

Teylingen heft alleen parkeerbelasting over het gebruik van het vrachtwagenparkeerterrein. De tarieven worden geïndexeerd met 2,5%.

Marktgeld

Voor het innemen van een standplaats op de markten worden rechten geheven. Voor Sassenheim en Voorhout marktgeld, voor Warmond precariobelasting. In Warmond geldt de marktverordening niet vanwege de geringe omvang van de markt, waardoor er geen marktgeld kan worden geheven. In plaats hiervan wordt precariobelasting geheven voor het gebruik van gemeentegrond. De tarieven worden geïndexeerd met 2,5%.

Havengeld

Voor het gebruik van de gemeentelijke haven en aanlegsteigers aan de Kagerplassen wordt havengeld in rekening gebracht. Hiermee wordt het onderhoud en beheer van de steigers gedeeltelijk gefinancierd. Het huidige tarief van € 1,- per strekkende meter is eenvoudig te hanteren. De tarieven worden daarom niet geïndexeerd. Het verdient de voorkeur indexatie stapsgewijs te laten plaatsvinden op de momenten dat eenvoudig met muntgeld kan worden afgerekend.

Kwijtschelding

Voor mensen met een laag inkomen bestaat de mogelijkheid om gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van betaling van belasting te verzoeken.
Het beleid met betrekking tot kwijtschelding is grotendeels landelijk ontwikkeld en vastgelegd in de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. Er is gekozen voor de maximale norm van 100% van de genormeerde bijstandsuitkering. In de Regeling kwijtschelding Teylingen is bepaald dat kwijtschelding kan worden verleend voor OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgend jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend. Totaal is een bedrag van € 160.000 (Rioolrecht € 70.000 en Afvalstoffenheffing € 90.000) geraamd voor kwijtschelding.

Woonlasten regiogemeenten

In onderstaand overzicht staan de woonlasten van Teylingen en een aantal regio- en omliggende gemeenten van het afgelopen begrotingsjaar. De OZB is gebaseerd op de gemiddelde waarde van een woning per gemeente en een meerpersoonshuishouden.

Woonlasten Regio 2022

Gemeente	OZB woningen	OZB niet woningen	Reinigings-heffing	Rioolheffing	Woonlasten huurder (afval en riool)	Woonlasten eigenaar OZB riool en afval
Teylingen	0,0863%	0,3623%	€ 213	€ 162	€ 375	€ 782
Haarlemmermeer	0,0739%	0,5945%	€ 382	€ 138	€ 520	€ 851
Katwijk	0,0959%	0,5574%	€ 348	€ 137	€ 485	€ 884
Hillegom	0,1003%	0,3540%	€ 335	€ 244	€ 579	€ 988
Lisse	0,1098%	0,4856%	€ 408	€ 192	€ 600	€ 1.059
Noordwijk	0,1009%	0,3372%	€ 389	€ 192	€ 581	€ 1.097
Heemstede	0,0675%	0,4045%	€ 396	€ 247	€ 643	€ 1.142
Leiden	0,1164%	1,0826%	€ 424	€ 212	€ 636	€ 1.172
Oegstgeest	0,1022%	0,5365%	€ 437	€ 223	€ 660	€ 1.244
Bloemendaal	0,1035%	0,6342%	€ 435	€ 281	€ 716	€ 1.736
* Bron: Coelo (woonlasten 2022) Coelo hanteert een iets andere berekening dan Teylingen						

Tabel kengetallen woonlasten

Overeenkomstig regelgeving (BBV) is de verplichte tabel belastingcapaciteit opgenomen.

Woonlasten		Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
A	OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	327	321	329
A	Compensatieregeling OZB-RZB	-69		
B	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	159	159	174
C	Afvalstoffenheffing voor een gezin	278	278	368
D	Eventuele heffingskorting	-13		
E	Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	682	758	871
F	Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	810	810	839
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde v. jaar ervoor (E/F) x 100%		**84%**	**94%**	**104%**

3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf geeft inzicht in de actuele risico's en het vermogen om deze risico's op te kunnen vangen. De grondslag van deze paragraaf is vastgelegd in artikel 11 van het BBV.

Inleiding en achtergrond

Teylingen omschrijft een risico als een onzekere gebeurtenis die effect heeft op het kunnen behalen van een doelstelling. Een risico onderscheidt zich van een probleem omdat een probleem een zekerheid is. Risico's kunnen zowel intern als extern zijn.

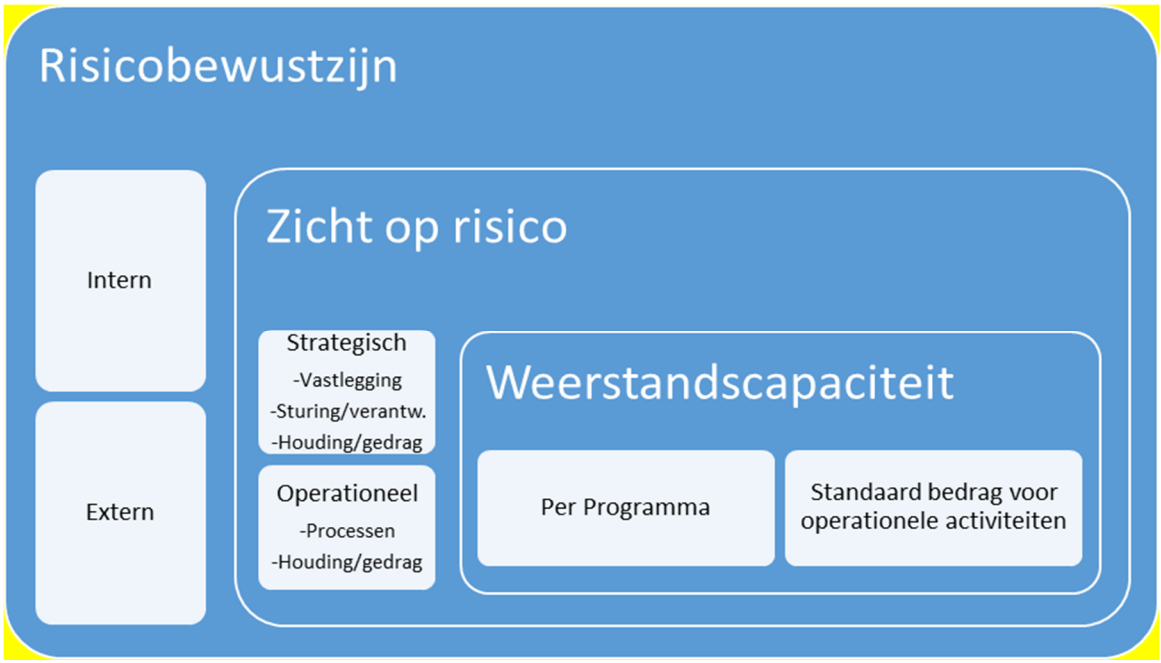
Door te sturen op risico's in relatie tot doelstellingen is Teylingen beter in staat om haar doelen te verwezenlijken met de beschikbare middelen. Bij het inschatten van risico's worden onderstaande vier vragen in acht genomen:

- Wat willen wij bereiken?
- Wat is daarbij onzeker (en voor wie)?
- Wat ga wij doen (en voor wie)?
- Hoeveel risico is aanvaardbaar*?

**Ten aanzien van de hoeveelheid aanvaardbaar risico is het voorlopige uitgangspunt gekozen dat de (netto) kans maal (netto) impact van de risico's per programma totaal niet groter mag zijn dan 5% van het programmabudget (gecorrigeerd voor uitgaven aan verbonden partijen), tenzij hier een door het college goedgekeurde onderbouwing aan ten grondslag ligt. Dit uitgangspunt zal formeel worden vastgesteld wanneer er voldoende ervaring is opgedaan met de herziene methodiek van risicoberekening. In het huidige begrotingsjaar is nog geen goedkeuring vereist.*

Het beperken van risico is geen doel op zich. Zonder risico's te nemen kan Teylingen geen invulling geven aan haar maatschappelijke missie. Volledige controle vereist immers een oneindig budget. De kern van bovengenoemde vier vragen is om een gedegen afweging te maken.

Het sturen op risico's in relatie tot doelstellingen is een ontwikkeling binnen Teylingen die zich de komende jaren verder zal uitbreiden. In het huidige begrotingsjaar ligt de nadruk op het inventariseren en beheren van de strategische risico's per programma. Hierbij wordt gekeken naar de nettorisico's. Dit zijn de risico's die overblijven na het inrichten van de beheersmaatregelen. De operationele risico's binnen het ambtelijk apparaat (HLTsamen) komen terug in de risico's van verbonden partijen. In de komende jaren zal een grotere nadruk worden gelegd op risicobewustzijn, op zowel strategisch als operationeel niveau. De huidige opzet ten aanzien van risicomanagement is weergegeven in onderstaande figuur.



Omvang risico en weerstandscapaciteit

De omvang van het risico is berekend door per programma inzichtelijk te maken wat de belangrijkste strategische risico's (zie inleiding en achtergrond) zijn, hoe groot de kans wordt ingeschat dat het risico zich door de jaren heen zal voordoen en hoe groot de impact (in euro) naar inschatting zal zijn wanneer dit risico plaatsvindt. De kans maal de impact is het risicobedrag dat wordt toegevoegd aan het benodigde weerstandsvermogen.

Bij het inschatten van kans en impact wordt rekening gehouden met de beheersmaatregelen die zijn getroffen (of worden getroffen) om het risico en/of de impact te verkleinen, bijvoorbeeld een verzekering om de schade na een brand te beperken. Op deze manier wordt het netto risicobedrag berekend.

De risico's zijn geïnventariseerd door de managers die sturen op beheersing van het risico en de daarmee verbonden doelstellingen. Bij het inschatten van kans en impact hebben zij kunnen kiezen tussen het gebruik van een standaard tabel voor kans en impact of het maken van een eigen beoordeling.

Op basis van bovengenoemde risico-inventarisatie is gebleken dat de omvang van het netto risico van Teylingen - € 3.749.000 bedraagt. Dit bedrag zal als ondergrens worden gehanteerd voor de omvang van de incidentele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit kan worden ingezet om niet geraamde (onvoorziene) lasten van substantiële aard mee te dekken. De structurele weerstandscapaciteit geeft de omvang aan van de maximale ruimte om de belastingen te verhogen om structurele lasten mee te dragen.

- Weerstandsvermogen

Weerstandscapaciteit	**Begr. 2023**	**Begr. 2024**	**Begr. 2025**	**Begr. 2026**
Totaal van de risico's	3.749	3.749	3.749	3.749
Weerstandscapaciteit				
Algemene reserve	62.039	61.933	61.933	61.933
Stille reserve	-	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit	7.192	7.192	7.192	7.192
Totaal van de weerstandscapaciteit	69.231	69.125	69.125	69.125
Ratio weerstandsvermogen	18	18	18	18

De ratio voor het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit. Voor Teylingen komt de ratio (afgerond) uit op 18 (69 miljoen euro/ 3,7 miljoen euro) en valt daarmee in niveau A. Op basis van de waarderingstabel van het Nederlands Adviesbureau voor risicomanagement is dit 'Uitstekend'.

Conclusies en Kengetallen

De risico's waarvan de impact incidenteel is, kunnen worden opgevangen binnen de incidentele weerstandscapaciteit. Hetzelfde geldt voor de risico's waarvan de impact structureel is.

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement.

Kengetallen	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Nettoschuldquote	31,3%	55,0%	37,2%	38,7%	42,5%	39,9%
Nettoschuldquote gecorr. voor verstr. leningen	-11,4%	17,4%	22,9%	24,7%	28,9%	26,0%
Solvabiliteitsratio	52,3%	54,1%	61,8%	62,2%	60,8%	63,5%
Grondexploitatie	2,4%	-0,5%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
Structurele exploitatieruimte	0,8%	0,4%	0,3%	1,7%	2,8%	-2,8%
Woonlasten Teylingen t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor	79,1%	90,5%	103,8%	n.b.	n.b.	n.b.

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van meer dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld. Teylingen zit daar aanzienlijk onder.

Nettoschuldquote		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
Vaste schulden	+	50.404	43.454	45.419	42.936	40.521	28.192
Nettovlottende schuld	+	7.325	4.717	2.106	2.787	3.456	5.663
Overlopende passiva	+	8.275	10.000	3.000	5.000	7.000	10.000
Fin. activa (uitsluitend art. 36, d, e, f)*	-	0	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	-	28.734	7.000	11.500	10.500	7.000	6.000
Liquide middelen	-	542	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Overlopende activa	-	8.867	3.000	5.000	5.000	5.000	3.000
Totaal		27.861	47.171	33.025	34.223	37.977	33.855
Totale baten, excl. mutaties reserves		88.912	85.801	88.698	88.399	89.401	84.841
Nettoschuldquote		31,3%	55,0%	37,2%	38,7%	42,5%	39,9%

* Betreft art. 36 BBV

d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote hieronder inclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Nettoschuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
Vaste schulden	+	50.404	43.454	45.419	42.936	40.521	28.192
Netto vlottende schuld	+	7.325	4.717	2.106	2.787	3.456	5.663
Overlopende passiva	+	8.275	10.000	3.000	5.000	7.000	10.000
Fin. activa (uitsluitend art.36, b,c,d,e,f)*	-	38.015	32.255	12.720	12.400	12.100	11.800
Uitzettingen < 1 jaar	-	28.734	7.000	11.500	10.500	7.000	6.000
Liquide middelen	-	542	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Overlopende activa	-	8.867	3.000	5.000	5.000	5.000	3.000
Totaal		-10.154	14.916	20.305	21.823	25.877	22.055
Totale baten, excl. mutaties reserves		88.912	85.801	88.698	88.399	89.401	84.841
Nettoschuldquote		-11,4%	17,4%	22,9%	24,7%	28,9%	26,0%

* Betreft art. 36 BBV

b. leningen aan:
   1. openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden;
   2. woningbouwcorporaties;
   3. deelnemingen;
   4. overige verbonden partijen;

c. overige langlopende leningen;
d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Solvabiliteitratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten. Voor de solvabiliteitsratio geldt: hoe hoger hoe beter.
De gemiddelde solvabiliteit van de Nederlandse gemeenten is momenteel ± 33%.

Solvabiliteitsratio	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Eigen vermogen	85.131	79.555	94.701	92.516	87.283	85.700
Balanstotaal	162.796	146.924	153.262	148.660	143.560	135.057
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	52,3%	54,1%	61,8%	62,2%	60,8%	63,5%

Grondexploitatie	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Totaal activa bouwgronden in exploitatie	2.099	-458	250	250	250	250
Totaal baten exclusief mutaties van reserves	88.912	85.801	88.698	88.399	89.401	84.841
Kengetal grondexploitatie	2,4%	-0,5%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%

	Structurele exploitatieruimte	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
A	Totale structurele lasten	87.258	84.126	87.962	88.404	88.445	88.800
B	Totale structurele baten	87.701	83.620	87.008	88.300	89.401	84.841
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	1.270	15	15	15	15	15
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	1.474	832	1.235	1.600	1.600	1.600
E	Totale baten (cf. art.17 lid c BBV) (dus excl. Mutaties reserves)	88.912	85.801	88.698	88.300	89.401	84.841
	Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/(E)x100%	**0,8%**	**0,4%**	**0,3%**	**1,7%**	**2,8%**	**-2,8%**

De uitwerking van het kengetal "Woonlasten Teylingen t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor"" staat vermeld in de paragraaf Lokale heffingen.

3.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente beheert een groot deel van de openbare ruimte. Hier vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken en recreëren. Daarbij maken we gebruik van kapitaalgoederen die in de openbare ruimte aanwezig zijn:

- infrastructuur (wegen, water, riolering, kunstwerken, openbare verlichting)
- voorzieningen (groen, sportfaciliteiten)
- gebouwen.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 12 uit het BBV, de belangrijkste kapitaalgoederen die de gemeente in eigendom en/of beheer heeft. De middelen die beschikbaar worden gesteld worden ingezet om het door de raad vastgestelde beleid uit te voeren.

Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie met elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Aangezien kapitaalgoederen een substantieel onderdeel van de begroting vormen, willen we zicht krijgen op het noodzakelijk onderhoud van deze kapitaalgoederen. In beleidsplannen maken we afspraken over de wijze waarop we onderhouden en hoe dit aansluit op de vastgelegde ambities op gemeentelijke opgaven zoals biodiversiteit en klimaatadaptatie en circulaire economie. De doelstellingen en activiteiten die gerelateerd zijn aan deze paragraaf staan in het programma "Leefomgeving; Openbare ruimte en duurzaamheid".

Welke ontwikkelingen spelen er?

- We werken aan een klimaatadaptieve leefomgeving:
    - In 2022 is de ambitie ‘actief’ vastgesteld t.a.v. de klimaatadaptatief. Dit zorgt ervoor dat klimaat nadrukkelijker een plek krijgt in de beheer- en onderhoudsplannen van de gemeente.
    - In 2022 wordt met het groenbeheerplan verder invulling gegeven aan de biodiversiteit en klimaatadaptatie.
    - Vanwege de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Daarnaast is in 2021 het Programma Water en Klimaatadaptatie (PWKA) vastgesteld en dat is nu in uitvoering.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk. Zo werken we aan opgaven zoals Smart City, waarbij we technologie inzetten om tot slimme oplossingen te komen op gebied van mobiliteit en energie- en klimaatopgaven. Ook werken we aan het gebruik van assetmanagement om slimme keuzes te maken op gebied van beheer, onderhoud en inrichting van de buitenruimte.
- In onze inkooptrajecten en afvalmanagement bouwen we naar een circulaire economie.
- We investeren in groen en biodiversiteit. In 2022 wordt het uitvoeringsprogramma biodiversiteit vastgesteld.

Wat willen we bereiken?

We willen onze kapitaalgoederen goed en duurzaam beheren. Goed onderhouden kapitaalgoederen dragen bij aan een positieve beleving van onze inwoners en aan draagvlak voor het realiseren van de uitvoeringsprogramma’s. Het niveau van onderhoud is vastgelegd in beleid. Om grote wisselingen in de exploitatie te voorkomen, werken we met onder andere met onderhoudsvoorzieningen. Daaraan voegen we jaarlijks een vast bedrag toe. De uitname kan per jaar verschillen. Met duurzaam beheer en onderhoud streven we naar een minimaal negatief effect op het milieu.

Wat gaan we daarvoor doen?

In de onderstaande tabellen staan de activiteiten voor het onderhoud van de kapitaalgoederen benoemd. Per discipline wordt aangeven wat we in een aangegeven tijdsbestek gaan doen.

Gemeentelijke gebouwen en objecten	
Naam Beleidsplan	Beheer gemeentelijke gebouwen Teylingen
Vastgesteld	2021
Looptijd	2021-2024
Actualisatie	2024
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Meerjaren Onderhouds Plan (MOP)
Looptijd	2021-2040
Actualisatie	2024
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening gemeentelijke gebouwen Teylingen

Voorziening gemeentelijke gebouwen Teylingen*				
(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025
Stand per 1 januari	2.560	2.940	3.204	2.154
Storting	450	450	450	450
Uitname	70	186	1.500	368
Stand per 31 december	2.940	3.204	2.154	2.236

Uitvoering in 2023
Kleinschalig en groot planmatig onderhoud aan diverse gebouwen.

Riolering

Naam Beleidsplan	Integraal waterketenplan
Vastgesteld	2022
Looptijd	2022-2026
Actualisatie	2026
Vastgesteld kwaliteitsniveau	n.v.t.
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	n.v.t.
Looptijd	n.v.t.
Actualisatie	n.v.t.
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening vervangingsreserve Riolering

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(€ 1.000)				
Bedragen t.l.v. exploitatie	601	601	601	601
Bedragen t.l.v. voorziening	1.948	2.243	1.038	1.000

Voorziening vervangingsreserve riolering				
(x € 1.000)	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	2.530	1.431	88	0

Storting	850	900	950	1.000
Uitname	1.948	2.243	1.038	1.000
Stand per 31 december	1.431	88	0	0

Uitvoering in 2023	
Teylingen	Rioolvervanging-renovatie op diverse locaties Uitvoeren vervangingsplanning elektromechanische installaties rioolgemalen, randvoorzieningen en drukrioleringsunits Maatregelen tegen wateroverlast kruising Lindenlaan/Platanenlaan Aanpassen drukriolering Boekhorsterweg Warmond Aansluiting ongerioleerde percelen en woonboten

Toelichting:
In het integraal waterketenplan staat het gemeentelijk beleid beschreven voor het stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. Met het oog op de bescherming van de volksgezondheid, het tegengaan van wateroverlast en de bescherming van het milieu, zijn hiervoor speciale voorzieningen nodig. Het waterketenplan is afgestemd op het riolerings-, zuiverings- en drinkwaterbeleid in de Bollenstreek en vormt de basis voor de integrale toetsing aan de geldende wet- en regelgeving in de regio. Daarnaast biedt het beleidskaders in de waterketen, wat leidt tot betere afstemming binnen de waterketen van drinkwaterproductie, -distributie en -levering, de riolering en de afvalwaterzuivering. Het plan is opgesteld door de Cluster Bollenstreek in samenwerking met de gemeenten Katwijk, Noordwijk en Lisse, het hoogheemraadschap van Rijnland en waterleidingbedrijf Dunea

Het is voor de gemeente van belang een goede integrale beleidsafweging te maken op het gebied van de rioleringszorg, de bodem- en waterkwaliteit en de gemeentelijke infrastructuur. Het afvalwaterketenplan helpt hierbij. Daarnaast heeft de gemeente de zorgplicht voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater, de doelmatige inzameling en verwerking van afvloeiend hemelwater, en het treffen van maatregelen om nadelige gevolgen van de grondwaterstand te voorkomen of te beperken. Op basis van de financiële consequenties van het plan stellen we de hoogte van de rioolheffing vast.

Groen

Naam Beleidsplan	Beleidsplan Groen (De waarde van Groen)
Vastgesteld	2016
Looptijd	2016-2020
Actualisatie	Actualisatie wordt opgenomen in de omgevingsvisie
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Groenbeheerplan Teylingen 2022-2031
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2031
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(€ 1.000)				
Bedrag vanuit exploitatie	1.283	1.283	1.283	1.283

Uitvoering in 2023

Vervangingen worden vanaf 2023 planmatig opgepakt, waarbij vooraf het complete groenareaal wordt geschouwd en de input geeft voor de planning. Naast jaarlijkse vervanging zal ook de komende jaren de uitgestelde vervanging geleidelijk worden ingelopen. Bij het opstellen van de vervangingsplanning vindt afstemming plaats tussen de verschillende disciplines; wegen, riool, groen, openbare verlichting etc. Deze afstemming is gericht op het efficiënt inzetten van alle budgetten en het beperken van de overlast voor de omgeving. Het resultaat is een integrale aanpak van de werkzaamheden.

Toelichting:
In 2022 is gestart met het opstellen van een omgevingsvisie voor de gemeente Teylingen, waardoor het beleidsplan groen komt te vervallen en het groenbeleid in de omgevingsvisie zal worden opgenomen.

Groen speelt een belangrijke rol bij de aanpak van klimaatverandering. Als gemeente ligt er een landelijke opgave om aan te geven hoe om te gaan met zaken als droogte, wateroverlast en hittestress. Groen is een belangrijk onderdeel van de oplossing. Bij vervanging van groen en bomen zal maximaal op omgaan met klimaatverandering worden ingezet. Vervanging is het uitgelezen moment om het assortiment en de groeiplaatsen duurzamer te maken. Voorbeeld hiervan is het aaneensluiten van groenvakken en deze zo in te richten dat het regenwater in groenvakken kan stromen en daar langzaam wegzakt. Dit ontlast het riool en helpt grondwaterstandverlaging te voorkomen.

Bomen

Naam Beleidsplan	Bomenbeleidsplan
Vastgesteld	2014
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2025
Vastgesteld kwaliteitsniveau	
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Opgenomen in het groenbeheerplan Teylingen 2022-2031
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2031
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(€ 1.000)				
Investeringsbedragen	400	500	500	500

Uitvoering in 2023

Onderhoud:
Jaarlijks wordt een derde deel van de bomen beoordeeld, waarna zo nodig maatregelen worden genomen als het snoeien en incidenteel vervangen van bomen. In 2023 wordt Voorhout beoordeeld.

Vervanging bomen:
Voor het vervangen van bomen staan de volgende locaties ingepland: Bloemenschans Voorhout en Prins Clausstraat Sassenheim.

Ziekten en Plagen:
Prioriteit ligt op de bestrijding van de eikenprocessierups en essentaksterfte.
Sinds een aantal jaar is de eikenprocessierups in Teylingen aanwezig en het aantal bomen waar nesten van de rups worden waargenomen groeit elk jaar. Bestrijding vindt plaats door het wegzuigen van de nesten uit de bomen.

Om de rups tegen te gaan hangen wij ook – als natuurlijke bestrijding - mezen- nestkasten op, op locaties waar het jaar daarvoor de eikenprocessierupsen zijn waargenomen. Op de lange termijn streven wij naar een natuurlijke balans. Dit doen we door, naast nestkasten op te hangen, bermen ecologisch te maaien en in te zaaien om zodoende het aantal plantensoorten in een gebied weer te laten toenemen. Hierdoor worden natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups aangetrokken; deze dragen bij aan het herstellen van de natuurlijke balans. Ten slotte streven wij naar meer diversiteit in het bomenbestand.

In 2022 is de eikenprocessierups stabiel gebleven. Of dit al het gevolg is van de preventieve maatregelen die genomen zijn, zal de komende jaren moeten blijken.

Toelichting:
Het bomenbeleidsplan is eind 2020 geëvalueerd en heeft geleid tot een aantal wijzigingen die in het plan zijn verwerkt. In 2025 zal het beleidsplan opnieuw worden geëvalueerd.

In het uitvoeringsplan van het bomenbeleidsplan zijn onder andere de volgende acties opgenomen:

Meer bomen
Het college werkt meerdere scenario's uit voor substantieel meer bomen en groen in wijken, buurten, langs doorgaande wegen en bedrijfsterreinen om hitte-stress te verminderen en legt deze scenario's inclusief de benodigde structurele financiering aan de raad voor.

Stimuleren boombeheer door derden
Samen met de afdeling communicatie en de wijkregisseur worden projecten opgestart om het beheer door inwoners, instanties, bedrijven en scholen te stimuleren. Bijvoorbeeld het onderhoud van boomspiegels door omwonenden en de adoptie vaneen boom door een bedrijf, instantie of school. Hiervoor worden ook spelregels opgesteld.

Ondersteunen initiatieven
Initiatieven op het gebied van bomen worden ondersteund. Bijvoorbeeld bij de aanleg van 'plukbossen' of groene schoolpleinen. Dit kan door het geven van advies en het beschikbaar stellen van ruimte en/of bomen.

Wegen

Naam Beleidsplan	Beleidsplan wegen 2022-2026
Vastgesteld	2022
Looptijd	2022-2026
Actualisatie	2026
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis en basis+
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Meerjarenplanning groot onderhoud wegen

Looptijd	2 jaar
Actualisatie	Jaarlijks
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x € 1.000)				
Investeringsbedragen	268	268	268	268
Bedragen klein onderhoud	152	152	152	152
Bedragen groot onderhoud	959	959	959	959

Uitvoering in 2023	
Teylingen	Klein onderhoud elementen en asfalt op diverse locaties
Teylingen	Onderhoud belijningen
Teylingen	Groot onderhoud elementen en asfalt op diverse locaties

Toelichting:
Het beleidsplan Wegen omvat het gemeentelijk wegenbeleid. Het doel ervan is het leggen van een bestuurlijke, beheersmatige en financiële basis voor het wegbeheer in de komende vijf jaar met een doorkijk naar de daaropvolgende jaren.

In het beleidsplan worden de beleidskaders omschreven en uitgewerkt tot beleidsdoelstellingen en strategieën. In het beleidsplan Wegen worden de te hanteren kwaliteitsniveaus voor de wegen aangegeven. In het plan wordt voor alle wegtypes voldaan aan het basiskwaliteitsniveau voor de thema's veiligheid, comfort en aanzien. Bij dit niveau wordt het wegennet voor de weggebruiker op een verantwoorde wijze in stand gehouden. De kwaliteit van de fietspaden en looproutes rond seniorencomplexen is daarbij belangrijk en hier is het kwaliteitsniveau dan ook opgehoogd naar basis+.

Speelplaatsen

Naam Beleidsplan	Beleidsplan speelplaatsen
Vastgesteld	2015
Looptijd	2015 - 2025
Actualisatie	2025
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Vervangingsplan spelen
Looptijd	Wordt jaarlijks herzien door de beheerder op basis van inspectiegegevens
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	193	231	203	243
Exploitatiebedragen	46	46	46	46

Uitvoering in 2022
Herinrichten van speelplaatsen op basis van het vervangingsplan spelen
Hoofdinspectie uit laten voeren
Actualiseren van de online plattegrond met speelplaatsen
Uitvoeren van groot onderhoud
Uitvoeren onderhoud kunstgras

OPMERKING: de prijzen voor het herinrichten van speelplekken zijn in 2022 met 20% gestegen. We zijn € 29.000,- duurder uit bij het herinrichten van 3 speelplekken. De speelplek aan de Vooruitgangsdreef is behoorlijk groot, waardoor meer budget nodig is bij de herinrichting van deze drie speelplekken.

Straatmeubilair, bebording en bewegwijzering

Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-
Looptijd	-
Actualisatie	2022 - 2023
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	2022 - 2023
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Er wordt op dit moment gewerkt aan een uitvoeringsprogramma straatmeubilair. Een planning voor het aanbieden aan het college en de raad is in de maak.
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	0	0	0	0
Bedragen t.l.v. exploitatie	37	37	37	37

Uitvoering in 2022 (omschrijving activiteit)
- Plaatsen en repareren van hekwerken op verschillende plekken.

Openbare verlichting

Naam Beleidsplan	Beleidsplan Openbare Verlichting 2019-2023
Vastgesteld	2019
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Alle verlichting in 2030 vervangen door led
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Beheerplan Openbare verlichting 2019-2023
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	627	627	627	344
Bedragen t.l.v. exploitatie	195	195	195	195

bedragen conform Raadsvoorstel beleidsplan
De exploitatiekosten bestaan uit onderhoudskosten (€ 170.000,-) en advieskosten (€ 25.000,-).

Uitvoering in 2023	
Teylingen	Op basis van het beleidsplan wordt ieder jaar een deel van de verlichting vervangen door led-verlichting met als doel om in 2030 t.o.v. 2013 50% energie te besparen. In 2030 is dan alles led-verlichting. In 2023 zal in Teylingen het beleidsplan openbare verlichting worden geactualiseerd.

Civiele kunstwerken

Naam Beleidsplan	Beheerbeleidsplan civiele kunstwerken 2019-2023
Vastgesteld	2019
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Beheerbeleidsplan civiele kunstwerken 2019-2023
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening / reserve	Voorziening onderhoud civiele kunstwerken

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	665	461	1.929	471
Bedragen t.l.v. exploitatie	22	22	22	22
Bedragen t.l.v. voorziening	121	393	286	25

Voorziening Kunstwerken				
(x € 1.000)	2023	2024	2025	2026
Stand per 1 januari	429	528	355	289
Storting	220	220	220	220
Uitname	121	393	286	25
Stand per 31 december	528	355	289	484

Uitvoering in 2023	
Sassenheim	Geen vervangingsinvesteringen.
Voorhout	Investering: vervanging 5 fietsbruggen (Vo01, Vo07. Vo12, Vo21, Vo31)
Warmond	Investering: vervanging 1 fietsbrug (Wa09) Investering: vervanging fietsbrug (WA 17) komen te vervallen omdat beheer door gemeente Oegstgeest is overgenomen.

Toelichting:

In 2019 is het nieuwe Beheerbeleidsplan Civiele Kunstwerken 2019-2023 vastgesteld. Dit bevat de kaders voor de borging van het juiste onderhoudsniveau en inzicht geeft in de benodigde financiële middelen om het beheer van de civiele kunstwerken de komende jaren te kunnen uitvoeren. Dit Beheerbeleidsplan wordt in 2023 geactualiseerd.

Baggeren

Naam Beleidsplan	Baggerbeheerplan gemeente Teylingen 2015-2024
Vastgesteld	2014
Looptijd	2015-2024
Actualisatie	2024
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Voldoen aan de dwarsprofielen die zijn opgenomen in de legger (diepte en talud onder water)
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Baggerbeheerplan gemeente Teylingen 2015-2024
Looptijd	2015-2024
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening waterwegen

Onderwerp	2023	2024	2025	2026
(x 1000 euro)				
Bedragen t.l.v. exploitatie	242	242	242	242
Bedragen t.l.v. groot onderhoud	75	75	75	75

3.4 Paragraaf Financiering

Inleiding
De financieringsfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beleid valt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido). Centraal in deze wet staan transparantie en risicobeheersing. Om inzicht te geven in de manier waarop de gemeente dit doet en een beeld te geven van de stand van zaken, gaan we in deze paragraaf in op de ontwikkelingen rond de gemeentelijke financiering, het te voeren beleid op dit gebied en de risico's die we daarbij lopen.

Algemeen
Het door de raad in 2012 vastgestelde "Treasurystatuut Gemeente Teylingen 2012" vormt het kader voor beleid en uitvoering van de treasuryfunctie. Afhankelijk van de hoogte en de verwachte duur van een liquiditeitstekort of liquiditeitsoverschot, wordt vermogen tijdelijk of langdurig aangetrokken of uitgezet. Het uitgangspunt bij het aantrekken van vermogen is dat de kasgeldlimiet optimaal benut wordt en zoveel mogelijk kort vermogen wordt aangetrokken. Benadrukt wordt dat de treasuryfunctie uitsluitend de publieke taak dient en dat een prudent beleid wordt gevoerd binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido).

Welke ontwikkelingen spelen er?
Renteontwikkelingen

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de herfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. Naar verwachting zal dit percentage in kleine stappen vanaf augustus 2022 weer worden verhoogd. Momenteel (augustus 2022) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken driemaands kasgeldleningen 0,07%. Het tarief voor negatieve saldi op de rekening-courant (rood staan) is 2,45%. De vergoedingen bij het schatkistbankieren staan op 0,00%.
De kapitaalmarktrente voor aan te trekken leningen voor looptijden van 5 en 10 jaar zonder renteherziening bedraagt momenteel resp. 1,64% en 2,03%. De verwachting is dat deze rentetarieven licht zullen stijgen.

Gemeentelijke ontwikkelingen

Naar verwachting kan in 2023 de liquiditeit worden gewaarborgd met goedkoop kort geld (looptijd korter dan een jaar). In 2022 is de hybride lening van € 25.200.000 aan de BNG vrijgevallen. De gelden zijn gestald bij de Schatkist. In 2026 moet de in 2021 afgesloten lening van € 10.000.000 (-0,401%) worden afgelost. De resterende 15 miljoen euro zal wellicht kunnen worden uitgezet bij Lisse en Hillegom als kortlopende kasgeldleningen. Uiteindelijk zullen de gelden worden ingezet ter financiering van de gemeentelijke investeringen.

Liquiditeitsprognoses
Wekelijks stellen we liquiditeitsprognoses voor de korte termijn op om tijdig in te spelen op schommelingen in de liquiditeit. Jaarlijks stellen we één à twee liquiditeitsprognoses op met een horizon van 4 jaar.

Garantiestelling leningen en verstrekken van leningen
Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de 'publieke taak' alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend een garantie voor de betaling van rente en aflossing.

Risicobeheer
Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het Financieringsstatuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet Fido geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.
De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar.
De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot hogere lasten.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2023 de financieringsbehoefte tot een bedrag van 7,7 miljoen euro te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij (in het algemeen) een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.
Gelet op de te verwachten relatief lage rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

Kasgeldlimiet	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Begrotingstotaal lasten	90.510.000	89.208.000	88.460.000	88.824.000
Max. toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal lasten)	7.693.350	7.582.680	7.519.100	7.550.040
Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	2.411.500	1.446.500	2.121.500	3.559.500
Ruimte onder kasgeldlimiet	5.281.850	6.136.180	5.397.600	3.990.540

Renterisiconorm		Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
1	Renteherziening op langlopende schuld o/g	0	0	0	0	0
2	Te betalen aflossingen	2.473.764	2.478.307	2.482.996	2.415.232	12.329.473
3	Renterisico (1 en 2)	2.473.764	2.478.307	2.482.996	2.415.232	12.329.473
4	Renterisiconorm	17.582.508	18.102.000	17.841.600	17.692.000	17.764.800
5a	Ruimte onder risiconorm	15.108.744	15.623.693	15.358.604	15.276.768	5.435.327
5b	Overschrijding risiconorm					
4a	Begrotingstotaal lasten	87.912.541	90.510.000	89.208.000	88.460.000	88.824.000
4	Renterisiconorm 20% van begrotingstotaal	17.582.508	18.102.000	17.841.600	17.692.000	17.764.800

De verwachting is dat we voor de komende jaren onder de renterisiconorm blijven.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2023 houden we boekhoudkundig rekening met een financieringsbehoefte van 3,7 miljoen. Dit is een globale berekening van het verschil tussen het totaal van de vaste activa en voorraden grond enerzijds en de vaste financieringsmiddelen anderzijds (reserves, voorzieningen, langlopende leningen). Het werkelijke liquiditeitstekort per 1 januari 2022 zal vermoedelijk lager uitkomen ten gevolge van crediteurensaldi, vertraging van investeringen en vooruit ontvangen bedragen.

Financieringsbehoefte	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	1-1-2023	1-1-2024	31-12-2024	1-1-2026
1 Reserves en voorzieningen	88.753	102.737	97.937	92.583
2 Langlopende leningen	43.454	45.419	42.936	40.521
3 Totaal vaste financieringsmiddelen	132.207	148.156	140.873	133.104
4 Boekw. Inv., incl. voorraden grond	135.924	135.762	132.160	130.560
Financieringstekort/overschot (3 – 4)	-3.717	12.394	8.713	2.544

Verstrekte leningen

Ons beleid is leningen en garanties alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd uit hoofde van de 'publieke taak'. Wij gaan hier terughoudend mee om, waarbij garantieverlening de voorkeur heeft.

Verstrekte leningen per einde dienstjaar	rek. 2021	begr. 2022	begr. 2023
Leningen aan woningbouwcorporaties			
STEK	19.002	17.372	15.741
STEK (voorheen Vooruitgang)	1.952.784	1.806.296	1.655.041
	1.971.786	1.823.668	1.670.782
Leningen aan deelnemingen			
Lening aan BNG Bank	25.200.000	0	0
	25.200.000	0	0
Leningen aan overige verbonden partijen			
Alliander	3.492.465	3.492.465	3.492.465
	3.492.465	3.492.465	3.492.465
Overige verstrekte langlopende leningen u/g			
Starters- en duurzaamheidsleningen	6.601.502	6.681.502	6.761.502
Leningen aan verenigingen en instellingen	748.753	704.239	658.591
	7.350.254	7.385.741	7.420.092
Totaal verstrekte leningen	38.014.506	12.701.874	12.583.340

Rentemethodiek

In het BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarrekening naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan deze verplichting.

Renteomslag		1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026
Restant korte financiering		500	500	500	500
Restant lange financiering		47.897.800	45.419.493	42.936.497	40.521.265
Totaal externe financiering		47.898.300	45.419.993	42.936.997	40.521.765
Gewogen gemiddeld rentepercentage externe financiering		0,9%	0,8%	0,7%	0,7%
a1. De externe rentelasten over de korte financiering	+	5.000	5.000	5.000	5.000
a2. De externe rentelasten over de lange financiering	+	397.670	337.012	276.963	250.737
b. De externe rentebaten	-	-243.390	-230.000	-220.000	-210.000
Totaal door te rekenen externe rente		159.280	112.012	61.963	45.737
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-	0	0	0	0
c2. De rentelasten van projectfinanciering	-	0	0	0	0
c3. De rentebaten van doorverstrekte leningen (projectfinanciering)	+	0	0	0	0
Saldo door te rekenen externe rente (indien positief)		159.280	112.012	61.963	45.737
d1. Rente over eigen vermogen	+	0	0	0	0
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	+	0	0	0	0
Totaal rente op taakveld treasury		159.280	112.012	61.963	45.737
De aan taakvelden toe te rekenen rente (indien positief)		159.280	112.012	61.963	45.737
e. De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente via renteomslag	-	0	0	0	0
Verschil toegerekende rente		159.280	112.012	61.963	45.737
f. Renteresultaat op het taakveld treasury		159.280	112.012	61.963	45.737
Boekwaarde activa, excl. verstrekte leningen		114.459.774	122.791.970	119.510.533	118.209.601
Omslagrenteberekening		0,1%	0,1%	0,1%	0,0%
Afronden naar		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

EMU-saldo en de Wet HOF

De Wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU-saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid is voor iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel) vastgesteld. Voor Teylingen bedraagt deze ± 3,5 miljoen euro. Er zijn aan eventuele overschrijdingen nog geen sancties verbonden.

	EMU saldo prognose (x € 1.000)					
			2023	2024	2025	2026
1	Exploitatiesaldo voor toevoeging aan (+) cq onttrekking uit reserves (-)	-/+	123	-1.212	537	-4.386
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+	6.407	6.079	6.119	6.291
3	Bruto dotaties aan de voorzieningen ten laste van de exploitatie	+	1.585	1.635	1.685	1.735
4	Uitgaven aan investeringen in (im) materiële vaste activa	-	14.774	2.798	4.818	1.088
5	De in mindering op 4 gebrachte bijdragen van Rijk, Provincie, EU en ov.	+	-	-	-	-
6a	Verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	+	-	-	-	-
6b	Boekwinst op desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	-	-	-	-	-
7	Uitgaven aan aankoop van grond en uitgaven van bouwrijp maken	-	2.263	-	-	-
8a	Verkoopopbrengsten van grond	+	-	-	-	-
8b	Boekwinst op grondverkopen	-	-	-	-	-
9	Betalingen ten laste van voorzieningen	-	2.368	4.249	1.805	1.534
10	Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen	-	-	-	-	-
	Geraamd EMU-saldo		-11.290	-545	1.718	1.018

3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling HLTsamen

De bedrijfsvoering van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLTsamen. HLTsamen is een ambtelijke werkorganisatie, de gemeenten zijn bestuurlijk zelfstandig.
HLTsamen werkt hard aan het toekomstbestendig maken van de werkorganisatie. De dynamiek in de omgeving waarin wij werken is sterk toegenomen. Daarbij neemt de complexiteit van de opgaven die ons voorliggen steeds verder toe. Dit vergt een andere manier van organiseren en een hernieuwde blik op de toekomst. Deze hebben wij vastgelegd in de visie HLTsamen 2025:

Wij zijn een samenlevingsgerichte organisatie voor onze drie gemeenten.

We werken in- en extern krachtig, inventief en verbindend samen aan complexe opgaven en behoeftes van opdrachtgevers, inwoners, ondernemers, instellingen en partners in (regio) Hillegom, Lisse en Teylingen.

De vraag en opgave stellen we centraal.

We benutten alle aanwezige talenten, kennis en ervaring om professioneel met plezier, trots en lef te kunnen werken, in een eigentijdse en veilige werk- en leeromgeving

Deze visie is de eerste stap geweest in de verdere doorontwikkeling van HLTsamen. Duidelijk is dat een nieuwe inrichting van onze interne organisatie noodzakelijk is om op een doelmatige wijze richting de visie te kunnen bewegen. Hiertoe heeft HLTsamen in 2022 de eerste stappen gezet. Er is een grof model van de nieuwe organisatie vastgesteld en deze zal verder worden verfijnd. Daarbij is er niet alleen aandacht voor de robuuste ontwikkeling van de organisatie als geheel, maar juist ook voor de zaken die we al direct beter kunnen doen.

Eind 2022 verwachten we meer inzicht in de financiële consequenties van de verdere ontwikkeling van HLTsamen.

Evaluatie HLT uitgesteld

In het Bedrijfsplan HLTsamen is opgenomen dat in 2021 een evaluatie HLTsamen wordt uitgevoerd. Op 1 juli 2021 heeft het bestuur van HLTsamen besloten deze evaluatie uit te stellen. In de 2e helft van 2022 wordt deze alsnog uitgevoerd.

De coronacrisis is vrijwel naadloos overgegaan in de crisis rond de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Dit heeft de werkdruk binnen HLTsamen nog verder verhoogd. Daarom is voorrang gegeven aan organisatiebrede activiteiten uit het concernplan 2022.

Doorontwikkeling P&C-cyclus

De huidige opzet van de planning-en-controle-cyclus legt een groot beslag op de ambtelijke capaciteit. In samenspraak met het college en de raad, zal HLTsamen de P&C-cyclus verder ontwikkelen. Doel daarbij is vereenvoudiging van de opzet om daarmee de belasting op de ambtelijke organisatie te verlagen en tegelijkertijd de kwaliteit van de P&C-producten naar een hoger niveau te brengen.

Rechtmatigheidsverantwoording

In 2022 is een wetsvoorstel aangenomen inzake de rechtmatigheidsverantwoording. Nu verstrekken externe accountants een controleverklaring met een oordeel inzake getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van gemeenten. Met de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording wijzigt dit. De rechtmatigheidsverantwoording is de schriftelijke verklaring die het college van B&W vanaf begrotingsjaar 2023 afgeeft bij de jaarrekening. Middels de rechtmatigheidsverantwoording verklaart het college dat zij rechtmatig heeft gehandeld. Daarmee valt de rechtmatigheidsverantwoording

onder het getrouwheidsoordeel van de accountant. De accountant kijkt dus nog wel of de rechtmatigheidsverantwoording 'juist' is.
Dit rechtmatig handelen bestaat uit drie deelaspecten:

1. Het **voorwaardencriterium**: alle financiële beheershandelingen zijn verricht in overeenstemming met (externe en interne) wet- en regelgeving.
2. Het **begrotingscriterium**: Alle lasten in het begrotingsjaar vallen binnen de begroting (incl. wijzigingen) zoals door de gemeenteraad is goedgekeurd.
3. Het **misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) criterium**: het college heeft voldoende waarborgen genomen om te voorkomen dat, als gevolg van misbruik of oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving, ten onrechte overheidssubsidies of -uitkeringen zijn verleend of een te laag dan wel geen bedrag aan heffingen aan de gemeente is betaald.

De rechtmatigheidsverantwoording maakt onderdeel uit van de jaarrekening (dus niet het jaarverslag). Een nadere toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording zal komende jaren worden opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering. Op dit moment werkt de organisatie HLT aan de voorbereidingen om uitvoering te kunnen geven aan het wetsvoorstel.

Nadere informatie HLTsamen

Voor nadere informatie over HLTsamen verwijzen wij u naar de begroting HLTsamen.

3.6 Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners van de gemeente waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft en waarin zij daardoor medeverantwoordelijkheid draagt ('mede-eigenaarschap'). Van een financieel belang is sprake indien de gemeentemiddelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in het geval van faillissement van de verbonden partij en/of als de financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.
Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente (in de persoon van een wethouder, raadslid of ambtenaar) zeggenschap kan uitoefenen via een zetel in het bestuur of stemrecht.

Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (Gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, NV's en BV's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente in verband met dat mede-eigenaarschap loopt, geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheerssysteem (governance). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 15 uit het BBV, de algemene visie over het inschakelen van een verbonden partij, de ontwikkelingen die er spelen en de voorgeschreven lijst van verbonden partijen.

Uitgangspunt van de nota Verbonden Partijen, is dat tot oprichting van en deelneming in stichtingen, verenigingen et cetera, wordt besloten indien dat in het bijzonder aangewezen moet worden geacht voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang en voor zover de doelmatigheid daarmee wordt bevorderd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Op basis van o.a. de nota Verbonden Partijen van mei 2018 is besloten om de grip op verbonden partijen te versterken door te werken met:

- Governanceteams voor vier verbonden partijen met als deelnemers per verbonden partij 2 raadsleden (de zogenaamde raadsrapporteurs), de betrokken portefeuillehouder en de betrokken ambtenaren en griffie.
- De vier verbonden partijen zijn de werkorganisatie HLTsamen, Holland Rijnland, Omgevingsdienst West-Holland en de Intergemeentelijke Sociale Dienst Bollenstreek.
- Dit geldt vooralsnog voor de jaren 2019 en 2020. Voorstel is om na twee jaren de werking van de Governanceteams te evalueren.

In oktober 2020 is in het presidium onder andere de bemensing besproken. Ook werd de huidige werkwijze herbevestigd.

In het najaar 2022 staat een ontwikkelplan op de planning, om de sturing op gemeenschappelijke regelingen te verbeteren. De omvang van de bij de verbonden partijen belegde taken (en de daaraan gekoppelde budgetten) maken het essentieel de sturing en grip daarop te intensiveren. Wij zijn voornemens de Nota Verbonden partijen te actualiseren en het daarin opgenomen instrumentarium te vereenvoudigen. De nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen en de daarin opgenomen mogelijkheden te versterking van grip en sturing zullen eveneens worden betrokken bij de actualisering van de nota.

De nota is destijds opgesteld vanuit het perspectief een gereedschapskist te geven waarmee de raad de kaderstellende en controlerende rol vorm kan geven. Evaluatie van de nota leert ons dat het wenselijk en van toegevoegde waarde is om in de nota ook de taken, rollen en verantwoordelijkheden van ons college en de ambtelijke organisatie te schetsen en deze in beeld te brengen met

nadrukkelijke aandacht voor het opdrachtgever- en opdrachtnemerschap. We zijn in samenspraak met onze HLT-partners op zoek naar de wijze waarop we binnen de organisatie meer tijd en aandacht kunnen besteden aan een hoogwaardige, kwalitatieve invulling van het accounthouderschap op verbonden partijen.

Stand van zaken wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr)
Met ingang van 1 juli 2022 is een wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in werking getreden. Deze wijziging heeft als doel de democratische legitimatie van gemeenschappelijke regelingen en de kaderstellende en controlerende rol van gemeenteraden, provinciale staten en algemene besturen van waterschappen in relatie tot gemeenschappelijke regelingen te versterken. Om de kaderstellende en controlerende rol van de volksvertegenwoordiging beter in te kunnen vullen en de democratische legitimatie te verbeteren, wordt met deze wetswijziging een aantal aanpassingen en aanvullingen geïntroduceerd op de al bestaande wettelijke bevoegdheden en instrumenten.

De wijzigingen van de Wqr zijn onder te verdelen in drie categorieën:
1. De versterking van de positie van gemeenteraden bij besluitvorming in gemeenschappelijke regelingen.
2. De introductie van aanvullende controle-instrumenten voor gemeenteraden.
3. Het verbeteren van de positie van gemeenteraden met betrekking tot het functioneren van de regeling.

De meeste wijzigingen vragen om een vertaling voor elke gemeenschappelijke regeling. De gemeente heeft twee jaar de tijd om hierin te voorzien (uiterlijk 1 juli 2024).

Overzicht met verbonden partijen

De lijst van verbonden partijen bevat de informatie zoals aangegeven in artikel 15 van het BBV, waarbij de partijen zijn onderverdeeld in de vier categorieën: gemeenschappelijke regelingen; vennootschappen en coöperaties; stichtingen en verenigingen, en overige verbonden partijen. Daarbij vermeldt deze lijst de financiële informatie over de verbonden partijen en eventuele risico's voor de gemeente.

De paragraaf is niet gericht op het gemeentelijk 'mede-opdrachtgeverschap' dat zich richt op de prestaties van de verbonden partij, als bijdrage aan de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente. Die rol wordt vormgegeven vanuit de reguliere begrotingsprogramma's, net zoals dat gebeurt voor de andere samenwerkingspartners (niet zijnde verbonden partijen).

Het onderstaande overzicht bevat de geprognosticeerde cijfers 2022 voor zover deze bekend zijn op het moment van schrijven. In regionaal verband is afgesproken dat binnen de gemeenschappelijke regelingen, bij een gelijkblijvend takenpakket, de lasten met maximaal 1,4 % voor de loonkosten mogen worden geïndexeerd voor de materiële kosten een indexering van 1,1 % mag worden toegepast. Per verbonden partij wordt duidelijk gemaakt wat het belang is dat de gemeente heeft, maar ook welk openbaar belang.

Totaaloverzicht bijdragen aan verbonden partijen

Naam	Begroot 2022	Begroot 2023
Gemeenschappelijke regelingen		
HLTsamen	€ 19.716.886	€ 21.231.367
Holland Rijnland	€ 657.329	€ 935.431
Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek	€ 13.674.556	€ 16.568.000
Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / Provalu	€ 296.699	€ 3.229.522

Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hecht Hollands Midden	€ 1.943.000	€ 2.435.000
Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)	€ 2.028.113	€ 2.121.866
Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	€ 855.000	€ 946.000
Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)	€ 212.820	€ 283.920
Samenwerking Belastingen Bollenstreek	€ 516.010	€ 551.752
Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland		€ 7.640.569
Vennootschappen en coöperaties		
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)		
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)		
Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)		
Alliander N.V.		
Stichtingen en verenigingen		
Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)	€ 142.244	€ 141.908
4. Overige verbonden partijen		
Totaal	€ 40.042.657	€ 56.085.335

1. Gemeenschappelijke regelingen

HLTsamen			
Vestigingsplaats	Hillegom		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Daarmee biedt de werkorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zes leden van de drie gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen. Uit iedere gemeente zijn de burgemeester en een wethouder bestuurslid.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage volgens in het bedrijfsplan opgenomen verdeelsleutel.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van deze verdeelsleutel.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 500	€ 500
	Vreemd vermogen	€ 9.974	€ 7.391
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Uitvoering geven aan het bedrijfsplan zoals vastgesteld in de raden van de aangesloten gemeenten. Focus ligt op het gebied van kwaliteit, kostenreductie, kwetsbaarheid en de verbeterde strategische positie.		

Overige informatie	

Holland Rijnland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie aan de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 33 leden, waarvan drie leden afkomstig zijn uit de gemeente Teylingen. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit acht leden waarvan één lid afkomstig is uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 3.120	€ 3.120
	Vreemd vermogen	€ 11.889	€ 11.889
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijk gedragen ambities op de beleidsterreinen ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), regionale energie strategie, het sociaal domein en de strategische positionering van de regio.		
Overige informatie			

Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek			
Vestigingsplaats	Lisse		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit twee wethouders per deelnemende gemeente en het dagelijks bestuur uit één wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen		
	Vreemd vermogen		
	Resultaat		

Risico's	Een risico voor de gemeenten is enerzijds de bijdrage van de gemeenten in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einderegeling door de ISD, waar de gemeenten de financiële lasten van dragen. Er is er een overschot op de middelen BUIG als gevolg van de fusie van Noordwijk en Noordwijkerhout tot de gemeente Noordwijk.
Ontwikkelingen	De verwachte stijging van de uitgaven voor de Wmo, vooral bij de post Begeleiding. De invoering van het abonnementstarief voor de eigen bijdrage. De verwachte stijging van Participatiewet-uitgaven, vooral door de loonkostensubsidies. Voor 2020 wordt gewerkt met een kadernota.
Overige informatie	

Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / Provalu			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Provalu verzorgt de plaatsing van mensen met een WSW-indicatie. Provalu verzorgt de interne en externe gesubsidieerde arbeid door uitstromers.		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit één wethouder en het dagelijks bestuur uit één wethouder.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 4.596	€ 4.596
	Vreemd vermogen	€ 2.700	€ 2.574
	Resultaat		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Op 23 september 2021 zijn de MareGroep en Servicepunt Werk (SPW) geïntegreerd en verder gegaan onder de naam Provalu. Een nieuwe organisatie met een nieuwe naam en gestroomlijnd proces voor het best mogelijke resultaat en de beste uitstroom. Slimmer, beter en goed herkenbaar voor medewerker, klant en werkgever.		
Overige informatie			

Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hecht Hollands Midden	
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen

Doelstelling/publiek belang	De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (Hecht) Hollands Midden, met als uitvoerende eenheden de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Hollands Midden, bureau GHOR Hollands Midden en de Regionale Ambulancevoorziening (RAV) Hollands Midden, heeft ten doel de belangen te behartigen van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid en de ambulancezorg. Hecht Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.		
Bestuurlijk belang	Het Algemeen Bestuur bestaat uit de portefeuillehouders volksgezondheid van de achttien deelnemende gemeenten. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit zeven leden waarvan één afkomstig uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	De kosten van HECHT Hollands Midden worden gedragen door de deelnemende gemeenten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 9.098	€ 9.298
	Vreemd vermogen	€ 66.589	€ 72.689
	Resultaat		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Het proces om de rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer uit te splitsen, het vastleggen van een helder (en haalbaar) takenpakket en het introduceren van een solide financieringssystematiek wordt in 2020 afgerond. De belangrijkste thema's voor 2020 zijn: Preventie, waarbij vooral aandacht is voor roken, overmatig alcoholgebruik, (ernstig) overgewicht, depressie en diabetes. Daarnaast gezondheidsbescherming (infectieziekenbestrijding, antibioticaresistentie) en het stabiliseren van het terugbrengen van gezondheidsverschillen tussen laag- en hoogopgeleiden. De veranderende rol van de centrumgemeente, met taken op het gebied van de Maatschappelijke Zorg, de Wvggz en daaraan gerelateerd de ontwikkeling van een Zorg en Veiligheidshuis, heeft consequenties voor taken binnen de organisatie van Hecht HM. Tot slot neemt de Jeugd Gezondheidszorg (JGZ) een belangrijke plaats in, met name wat betreft de doorontwikkeling van Veilig Thuis.		
Overige informatie			

Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)	
Vestigingsplaats	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen
Doelstelling/publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.

Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling: de achttien burgemeesters uit de regio Hollands Midden vormen samen het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio Hollands Midden. Het Dagelijks Bestuur is samengesteld uit zes burgemeesters (geen van hen is afkomstig uit de gemeente Teylingen).		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 7.519	€ 6.833
	Vreemd vermogen	€ 34.497	€ 41.682
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Nieuw Regionaal Risicoprofiel VRHM 2023-2026, Beleidsplan 2020-2023 en Crisisplan: Eind 2022 wordt (na consultatie van de raden) het nieuwe Regionaal Risicoprofiel 2023-2026 VRHM vastgesteld. Het regionaal risicoprofiel heeft tot doel inzicht te krijgen in de risico's die binnen de veiligheidsregio bestaan. De inzichten uit het risicoprofiel helpen het veiligheidsbestuur met strategische beleidsvoering om de aanwezige risico's te voorkomen, te beperken en om de crisisorganisatie op specifieke en generieke risico's voor te bereiden. In 2023 zal dan ook (ook na consultatie van de raden) het nieuwe Regionaal Beleidsplan 2024-2027 vastgesteld worden door het bestuur van de veiligheidsregio. Dit strategisch beleidsplan geeft richting aan de inspanningen en beschrijft de te behalen prestaties. Het risicoprofiel en het strategisch beleidsplan vormen de basis en dienen ter input voor het op te stellen crisisplan (crisisbeheersingsorganisatie). In het crisisplan worden de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de hulpverleningsdiensten vastgelegd voor de bestrijding van rampen en crisis.		
Overige informatie			

Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	
Vestigingsplaats	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen
Doelstelling/publiek belang	Uitvoering van de VTH-A taken (Vergunningverlening, Toezicht & Handhaving en Advies) volgens de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming en Besluit Bodemkwaliteit.
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het AB en is afhankelijk van de gemeentebijdrage versus de totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit vijf leden (niet van de gemeente Teylingen). Het algemeen bestuur bestaat uit 26 leden waarvan twee bestuursleden afkomstig uit de gemeenten Teylingen.
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren.
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.

Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2023	31-12-2023
	Eigen vermogen	€ 1.318	€ 2.079
	Vreemd vermogen	€ 7.500	€ 7.500
	Resultaat		
Risico's	De installatie van het overlaadstation is verouderd en de huurovereenkomst loopt tot eind 2023. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek naar de toekomst van het VAB-terrein, zijn investeringen nodig om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval.		
Ontwikkelingen	Na de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de gemeente bevoegd gezag bodem. Deze bevoegdheid ligt nu bij de provincie. De ODWH voert bodemtaken uit namens de provincie. In 2023 gaan gemeente en provincie toewerken naar de overdracht van de bodemtaken. Ook wordt onderzocht (in overleg met de ODWH) welke taken en rollen er bij de ODWH worden neergelegd.		
Overige informatie			

Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	De VAB verzorgt voor de Duin en Bollenstreek (Hillegom, Lisse, Teylingen, Noordwijk en Katwijk) de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.		
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: één wethouder Dagelijks bestuur: één wethouder		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van een verdeelsleutel.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 31	€ 31
	Vreemd vermogen	€ 201	€ 18.239
	Resultaat		
Risico's	De installatie is verouderd en de huurovereenkomst van de stationslocatie met de NS loopt tot eind 2023. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zullen investeringen gedaan moeten worden om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval.		
Ontwikkelingen	Het contract voor het beheer van het overlaadstation is in 2019 na een Europese aanbesteding gegund aan de MeerlandenNV. Het nieuwe contract loop tot en met 2023.		
Overige informatie			

Samenwerking Belastingen Bollenstreek			
Vestigingsplaats	Noordwijk		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Belastingen Bollenstreek verricht voor de gemeenten Noordwijk, Lisse en Teylingen de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen: wet WOZ, aanslagoplegging, invordering, kwijtschelding en bezwaarschriften.		
Bestuurlijk belang	De portefeuillehouders Belastingen van de colleges van de deelnemers komen tenminste eenmaal per jaar in vergadering bijeen voor overleg en afstemming over deze gemeenschappelijke regeling.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage		
Financieel belang			
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
	Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
	Resultaat		€ 0
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen			
Overige informatie			

Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Het doel van de gemeenschappelijke regeling is het behartigen van de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van inkooptaken op taakonderdelen binnen het sociaal domein.		
Bestuurlijk belang	Op 1 januari 2023 gaat de Serviceorganisatie Zorg van start namens de twaalf deelnemende gemeenten. Alle jeugdhulp-wethouders van de deelnemende gemeenten nemen plaats in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling.		
Jaarlijkse bijdrage	Kostenverdeling gemeenten: naar rato gebruik jeugdzorg.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen		
	Vreemd vermogen		
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico’s waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Vanaf 1 januari 2023 gaat de Serviceorganisatie Zorg van start namens de twaalf deelnemende gemeenten.		

Overige informatie	

2. Vennootschappen en coöperaties

Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)			
Vestigingsplaats	Hillegom		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn vijf Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, bollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt om een integrale en bovenlokale aanpak.		
Bestuurlijk belang	Lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders: één wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Er is geen sprake van een jaarlijks bijdrage.		
Financieel belang	De gemeente heeft zich (evenals de andere vier deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 325	€ 325
	Vreemd vermogen	€ 15.321	€ 15.321
	Resultaat		
Risico's	Met inachtneming van de kapitaalinbreng van de gemeenten (€ 325.000), de 10 miljoen euro bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de 20 miljoen euro uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere twee deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen euro.		
Ontwikkelingen	In 2023 wordt uitvoering gegeven aan het Meerjarenprogramma 2022-2025.		
Overige informatie			

Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties
Doelstelling/publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.

Bestuurlijk belang	De gemeente is voor 0,62% aandeelhouder. De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit drie leden (geen leden afkomstig uit de gemeenten).		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 4.991.000	€ 4.991.000
	Vreemd vermogen	€ 132.518.000	€ 132.518.000
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	BNG Bank is betrokken partner voor een duurzamer Nederland. De bank ondersteunt overheidsbeleid door op basis van haar excellente kredietwaardigheid financiering tegen gunstige voorwaarden te verstrekken ten behoeve van gemeenten, woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen, projectfinanciering en andere instellingen met een maatschappelijk belang. Met een balans van EUR 140 miljard is BNG Bank de vierde bank van Nederland.		
Overige informatie			

Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)			
Vestigingsplaats	Zoetermeer		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit één lid (niet afkomstig uit de gemeente Teylingen).		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	De gemeente heeft 377.188 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV. Dunea keert geen dividend uit.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 245.594	€ 245.594
	Vreemd vermogen	€ 612.196	€ 612.196
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Dunea voert vaak innovatieve projecten uit om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en eisen, of om processen verder te optimaliseren zoals schone Maaswaterketen, uitbreiding waterzuivering, samenwerking waterketen en verbinding aan de Greenport.		

Overige informatie	

Alliander N.V.			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit drie leden (geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Teylingen).		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de N.V.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 4470	€ 4470
	Vreemd vermogen	€ 5730	€ 5730
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	De economische groei is een uitdaging en de overgang naar een duurzaam energiesysteem komt steeds meer op stoom. Alliander bevindt zich in een uitdagende periode om dit met alle stakeholders te realiseren. Samen slimme oplossingen bedenken zodat de energievoorziening betrouwbaar, betaalbaar en bereikbaar blijft voor iedereen.		
Overige informatie			

3. Stichtingen en verenigingen

Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)			
Vestigingsplaats	Heemstede		
Rechtsvorm	Stichtingen en verenigingen		
Doelstelling/publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Daarnaast wordt inkoop als strategisch en tactisch instrument ingezet ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.		
Bestuurlijk belang	Gemeentesecretaris in het Algemeen bestuur.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	***(Bedragen x € 1.000)***	**1-1-2023**	**31-12-2023**
	Eigen vermogen	€ 1084	€ 1084

	Vreemd vermogen	€ 897	€ 897
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden. Stichting RIJK heeft de risico's geïnventariseerd. Voor 2023 wordt rekening gehouden met een benodigde weerstandcapaciteit van € 903.500. De nota bandbreedte weerstandvermogen is vastgesteld met een bandbreedte voor ratio weerstandvermogen van 0,8 tot 1,2.		
Ontwikkelingen	Het maatschappelijk verantwoord inkopen is toegenomen in de werkzaamheden van Stichting RIJK. RIJK heeft, door de urgentie achter het Klimaatakkoord van Parijs (2015), haar werkmodel aangepast om deze versnelling binnen haar eigen organisatie te borgen. In elke aanbesteding die RIJK begeleidt bij de diverse gemeenten zijn deze beleidsthema's als vast onderdeel meegenomen.		
Overige informatie	https://www.stichtingrijk.nl/		

3.7 Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid bevindt zich op het snijvlak tussen omgevingsbeleid en financiën. Grondbeleid is daarbij geen doel op zich maar een essentieel middel om mede-uitvoering te geven aan gemeentelijke beleidsdoelen op het gebied van wonen, werken, duurzaamheid, energietransitie, klimaatadaptatie, welzijn, infrastructuur, recreatie, cultuur, milieu en natuur/landschapsontwikkeling. Het beleid moet passen binnen de financiële mogelijkheden en doelstellingen van de gemeente. Met grondbeleid wordt bepaald of en hoe instrumenten, zoals bijvoorbeeld onteigening of kostenverhaal, worden ingezet om de gestelde doelen te realiseren.

Naast de ontwikkelingen en de visie op grondbeleid zoomt de paragraaf grondbeleid in op de uitgangspunten en kaders waarbinnen het grondbeleid wordt uitgevoerd.

De gemeente Teylingen heeft als standpunt geen zuiver actief grondbeleid uit te oefenen. Echter ook niet per definitie een passief grondbeleid. Er is gekozen voor situationeel grondbeleid. Situationeel grondbeleid is flexibel grondbeleid. Dat houdt in dat het college per opgave of locatie kan afwegen welke vorm van grondbeleid (meer of minder actief) dient te worden ingezet om het maatschappelijke doel te bereiken.

Ontwikkelingen

De gemeente heeft een groot aantal ambities vervat in de Structuurvisie Teylingen 2030 die wordt opgevolgd door de nog vast te stellen Omgevingsvisie (voorzien 2023). De (beschreven) ambities geven richting aan het omgevingsbeleid dat de komende jaren gevoerd moet worden, en zijn/worden verder uitgewerkt in diverse uitvoeringsprogramma's. In de nabije toekomst zijn er in Teylingen (en de regio) majeure opgaven op het gebied van woningbouw, energietransitie, klimaatadaptatie, economie en mobiliteit. Grondbeleid is in financieel-economische zin dienstbaar aan het realiseren van doelstellingen op deze terreinen. De uitvoering van het grondbeleid, via de inzet van instrumenten van grondbeleid, wordt daar mede door bepaald.

Visie op grondbeleid

Teylingen voert een situationeel grondbeleid. De ruimtelijke opgaven vragen om een grondbeleid met mogelijkheden om sturing te geven en de regie te nemen door bijvoorbeeld zelf actief gronden te verwerven. Bij de te volgen strategie staan per project de maatschappelijke doelen en ruimtelijke ambities centraal. Dat betekent dat de keuze voor een meer actieve rol of een faciliterende benadering, per project of locatie is af te wegen.

Daar waar door de gemeente gewenste ontwikkelingen niet door de markt worden opgepakt, ligt een actievere overheidsopstelling meer voor de hand en komt de regie bij de gemeente te liggen. In een dergelijk geval wordt een grondexploitatie gevoerd.

UITGANGSPUNTEN EN KADERS (de belangrijkste)

- Besluit Begroting Verantwoording / Renteomslag
- Vennootschapsbelasting
- Notitie Grondbeleid
- Nota grondbeleid
- Financiële positie in relatie tot reserves en voorzieningen
- Grondbeleid en risico's

Besluit Begroting Verantwoording / Renteomslag

Om de transparantie en de vergelijkbaarheid te verbeteren en de administratieve lasten terug te dringen, is in het BBV met ingang van het begrotingsjaar 2017 een aantal wijzigingen doorgevoerd. Wijzigingen die effect hebben op de voorraad gronden zijn:

- De rentetoerekening wordt gebaseerd op werkelijke rente over het vreemd vermogen.
- Richttermijn voor een grondexploitatie wordt tien jaar. Voor langer durende grondexploitaties komt een aanvullende beheersmaatregel.
- Afschaffing van de categorie 'Niet in exploitatie genomen gronden'. De gronden vallen voortaan onder de materiële vaste activa.

Vanwege fiscale regelgeving en het BBV zijn de complexen Bloementuin en Hooghkamer (de gemeentelijke grondexploitatie) ingebracht in de categorie "Bouwgrond in exploitatie" (Bie) en is het complex Langeveld, omdat dit complex vooralsnog niet wordt ontwikkeld, ingebracht als materieel vast actief (MVA). Het project Hooghkamer is een gemengde activiteit, naast een Bie-activiteit wordt ook een faciliterende activiteit met exploitatieplan onderkend. Het faciliterend deel betreft te verhalen kosten op ontwikkelaars, gebaseerd op het exploitatieplan en wordt als een vordering binnen het project vastgelegd. Aan de te verhalen kosten wordt de rente op basis van het door de raad vastgesteld renteomslag-percentage toegerekend.

Vennootschapsbelasting (VPB)

Sinds 1 januari 2016 geldt voor gemeenten de VPB-plicht, indien handelingen beschouwd worden als ondernemersactiviteit. De winst die wordt gemaakt met het uitvoeren van (actief) grondbeleid (bouwgrond in exploitatie) is in beginsel belastbaar voor VPB. Jaarlijks dient herbeoordeling plaats te vinden. De projecten vallend onder 'Bouwgrond in exploitatie' worden sinds 2017 in de VPB-aangifte betrokken.

Notitie Grondbeleid in begroting en jaarstukken

Sinds de wijziging van het Besluit begroting en verantwoording (BBV) in 2016 heeft de commissie BBV diverse uitingen gedaan en een veelheid aan vragen beantwoord over grondexploitatie en grondbeleid en daarmee samenhangende problematiek. Teneinde dit complexe vraagstuk voor de gebruiker overzichtelijk te houden, is besloten de verschillende uitingen samen te voegen in één document. Met de nieuwe notitie Grondbeleid juli 2019 is daaraan invulling gegeven. Daarbij zijn niet alleen de bestaande notities over grondexploitatie en faciliterend grondbeleid aangevuld en geactualiseerd, maar zijn ook hoofdstukken toegevoegd over het belang van het grondbeleid voor raadsleden en over de paragraaf grondbeleid en de overige paragrafen. Hiermee wordt specifiek ingegaan op de informatiebehoefte van de raad.

Met deze notitie zijn de volgende notities en uitingen buiten werking gesteld:

- notitie Grondexploitaties 2016 (maart 2016)
- notitie Faciliterend grondbeleid (maart 2016)
- aanvulling Tussentijds winst nemen grondexploitaties (maart 2018)
- verwerken onderhanden werk grondexploitatie (februari 2008)

Nota grondbeleid

Het college is bevoegd voor het doen van privaatrechtelijke aan- en verkopen van bijvoorbeeld grond en panden. Dit moet echter wel binnen door de raad vastgestelde kaders gebeuren. Deze kaders heeft de raad bij het behandelen van de nota Grondbeleid vastgesteld. In deze nota wordt aandacht besteed aan de in de verordening artikel 212 Gemeentewet (GW) opgenomen onderdelen genoemd in artikel 28, lid 1:

- de relatie met de programma's van de begroting;
- de strategische visie van het toekomstig grondbeleid van de gemeente;
- te ontwikkelen en in ontwikkeling genomen projecten;
- de verwerving en uitgifte van gronden;
- de uitgifte van gronden in erfpacht en de bijstelling van erfpachtvergoedingen;
- de uitgangspunten voor prijsstelling van de verkoop van gronden.

Financiële positie in relatie tot reserves en voorzieningen

De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's van het grondbeleid, zijn van belang voor de financiële positie van de gemeente. Binnen het weerstandsvermogen van de gemeente wordt rekening gehouden met de risico's vanuit de grondexploitatie. Het geprognosticeerd resultaat van het grondexploitatiegebied is verwerkt in de (toekomstige) mutaties van de voorziening.

Grondbeleid en risico's

Ruimtelijke projecten zoals grondexploitaties en infrastructurele werken zijn altijd omgeven met risico's. Risico's van operationele aard, strategische risico's maar zeker ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn. Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van deze projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan op voorhand wordt verondersteld.

Risico's die optreden, kunnen het financiële beeld ten opzichte van die basis aanmerkelijk beïnvloeden. Daarom worden regelmatig risicoanalyses uitgevoerd om risico's te identificeren, te beoordelen en beheersmaatregelen te treffen.

- De risico's die zich voordoen binnen de grondexploitaties worden, indien mogelijk, binnen het exploitatieresultaat opgevangen. Dit gaat ten koste van het geprognosticeerd resultaat, waardoor er minder winst overblijft. Dit heeft gevolgen voor de toekomstige mutaties van de algemene reserve, maar heeft geen gevolgen voor het actuele weerstandsvermogen..
- Risico's die niet binnen het exploitatieresultaat van grondexploitaties kunnen worden opgevangen, worden meegenomen in de bepaling van het actuele weerstandsvermogen.

Categorieën projecten Grondbeleid

In het BBV wordt onderscheid gemaakt in verschillende soorten gronden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gronden die in bezit zijn van de gemeente en gronden die in bezit zijn van derden. Ook is van belang of de gronden een vaste of te veranderen bestemming hebben en met welk doel deze gronden zijn verworven. In lijn met het BBV wordt in Teylingen onderscheid gemaakt in de volgende soorten gronden en projecten:

- Bouwgrond in exploitatie (BIE)
- Faciliterende projecten
- Warme gronden
- Materiële Vaste Activa (MVA)

Bouwgrond in exploitatie (BIE)

Definitie: gronden welke in eigendom van de gemeente zijn en waarvoor door de gemeenteraad een grondexploitatiecomplex met een grondexploitatiebegroting is vastgesteld.

Het startpunt van bouwgrond in exploitatie (BIE) is het raadsbesluit met de vaststelling van het grondexploitatiecomplex, inclusief grondexploitatiebegroting. Vanaf dat moment wordt de BIE geopend en kunnen kosten worden geactiveerd en bijgeschreven op de voorraadpositie bij onderhanden werk (bouwgronden in exploitatie) op de balans.

Om de risico's die samenhangen met zeer lang lopende projecten te beperken, is het uitgangspunt dat de looptijd van een grondexploitatie in beginsel maximaal tien jaar bedraagt.

Afspraken met de raad over de wijze waarop met afwijkingen ten opzichte van de jaarschijf wordt omgegaan, zijn vastgelegd in de financiële verordening. Hierin is vastgelegd of afwijkingen ten opzichte van de jaarschijf direct moeten worden gemeld bij de raad, of alleen indien en voor zover deze afwijkingen niet passen binnen het totale vastgestelde grondexploitatiecomplex. In dit laatste geval wordt de afwijking meegenomen in de jaarlijkse actualisatie van het grondexploitatiecomplex en daaropvolgende begrotingswijziging. De afspraken kunnen ook een bepaalde bandbreedte behelzen, waarbinnen afwijkingen niet direct hoeven te worden gemeld aan de raad.

<u>Relevante onderwerpen</u>

- Onderbouwing tussentijdse winstneming

Het voorzichtigheidsbeginsel leidt ertoe dat realisatie van winst moet worden uitgesteld tot daarover voldoende zekerheid bestaat. Dit betekent echter niet dat winst pas moet worden genomen bij het afsluiten van het grondexploitatiecomplex. Volgens het realisatiebeginsel dient in de situatie dat er voldoende zekerheid is over de winst, de winst te worden genomen. Hierbij dient het percentage of completion-methode (POC) te worden gevolgd. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
2. de grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht; én
3. de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie genomen).

- Vastgestelde en gehanteerde parameters

In de grondexploitatie wordt rekening gehouden met een jaarlijkse kostenstijging. Voor de actuele grondexploitaties betreft dat een percentage van 2,5% tot 3%. Met een jaarlijkse opbrengstenstijging van de grondverkopen wordt, voorzichtigheidshalve, geen rekening gehouden.

De rentetoerekening aan de grondexploitatie is door de commissie BBV gemaximeerd tot het gewogen gemiddelde van het werkelijke rentepercentage van de externe financieringen. In de paragraaf financiering is het gewogen gemiddelde rentepercentage van de externe financiering opgenomen, te weten 2,2%. De verhouding vreemd vermogen/totaal vermogen is ongeveer 1/3 en 2/3. In verhouding tot het gemiddelde rentepercentage van 2,2% is dit afgerond 1%. Dit rentepercentage wordt toegerekend aan de bouwgronden in exploitatie.
Tegelijkertijd is de te hanteren discontovoet door de commissie BBV voor alle gemeenten vastgesteld op 2%. Met de discontovoet wordt de eindwaarde (eindresultaat) van de kasstroom teruggerekend naar de actuele netto contante waarde. De vaste discontovoet is vastgesteld met het doel de grondexploitaties van alle gemeenten onderling beter te kunnen vergelijken.

- Risico's

Binnen de projecten welke worden uitgevoerd onder het Grondbeleid, kan sprake zijn van verschillende onzekerheden en risico's die het behalen van het begrote financiële eindresultaat van de grondexploitatie bemoeilijken. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds risico's met betrekking tot de kosten en opbrengsten die specifiek binnen een grondexploitatie-complex kunnen worden onderkend en anderzijds risico's die voor de grondexploitatieportefeuille als geheel gelden.

Risico's project specifiek:

Deze zijn van belang bij de tussentijdse winstneming.

Risico's portefeuille:

De risico's voor de portefeuille als geheel gaan in zijn algemeenheid over de verwachtingen ten aanzien van markt- en conjunctuurinvloeden, waardoor prijzen en afzetmogelijkheden over de gehele linie kunnen veranderen ten opzichte van de planning. Hiertoe worden doorgaans scenarioberekeningen gemaakt, met daarbij bandbreedtes voor minimum en maximum invloed op de geprognosticeerde resultaten van de grondexploitatieportefeuille.

De vastgestelde en berekende projectspecifieke- en portefeuillerisico's zijn van invloed op het weerstandsvermogen van de gemeente en moeten in de paragraaf Weerstandsvermogen worden opgenomen.

<u>De projecten</u>

Hooghkamer in exploitatie

De grondexploitatie is begin 2022 geactualiseerd naar 1-1-2022. Daarbij is de 5e herziening van het exploitatieplan van 2020 gebruikt omdat dit nog vigerend is. De grondexploitatie eindigt met een tekort op contante waarde van 0,95 miljoen euro.

Risico's	bedrag x kans	in €
geen		0

Boekwaarde verloop gedurende het boekjaar	Bedrag	
01-01-2022	-747.229	V
kosten	695.328	N
opbrengsten	-6.000	V
31-12-2022	**-57.901**	V

Verwacht verloop boekwaarde		
01-01-2023	-57.901	V
nog te realiseren kosten	51.206	N
nog te realiseren opbrengsten		V
eindwaarde saldo 31-12-2023	**-6.695**	V
netto contante waarde 01-01-2023	**-6.564**	V

Hooghkamer exploitatieplan

Risico's	bedrag x kans	in €
geen		0

Boekwaarde verloop gedurende het boekjaar	Bedrag	
01-01-2022	-1.797.319	V
kosten	2.724.347	N
opbrengsten	-923.240	V
31-12-2022	**3.788**	N

Verwacht verloop boekwaarde	Bedrag	
01-01-2023	3.788	N
nog te realiseren kosten	976.539	N
nog te realiseren opbrengsten		V
eindwaarde saldo 31-12-2023	**980.327**	N

netto contante waarde 01-01-2023	**961.105**	N

TOTAAL BIE EN EP	**Bedrag**	
01-01-2022	-2.544.548	V
kosten	3.419.675	N
opbrengsten	-929.240	V
31-12-2022	**-54.113**	V

Verwacht verloop boekwaarde		
01-01-2023	-54.113	V
nog te realiseren kosten	1.027.745	N
nog te realiseren opbrengsten	0	V
eindwaarde saldo 31-12-2023	**973.632**	N
netto contante waarde 01-01-2023	**954.541**	N

Bloementuin (Narcissenlaan / Parklaan)

De verhuizing van de Sassenheimse Tennisvereniging (STV) naar Sportpark Roodemolen is afgerond. Het bouwplan is in twee deelfasen opgesplitst. De fase sociale woningbouw wordt gerealiseerd door Stek en de fase marktwoningen door een marktpartij. Het bestemmingsplan is op 30 juni 2022 door de gemeenteraad vastgesteld. Ook de selectie van een marktpartij heeft inmiddels plaatsgevonden. De grond voor de sociale woningbouw is eind 2021 aan Stek geleverd en de aanbesteding door Stek voor het appartementengebouw is inmiddels gestart. De grondexploitatie eindigt met een tekort op contante waarde van bijna 0,1 miljoen euro. Voor dit tekort is in 2021 een voorziening getroffen. Naast het risico kunnen ook andere factoren het eindresultaat mede bepalen.

Risico's	**bedrag x kans**	**in €**
- Hogere plankosten door langere voorbereidingsperiode	€ 100.000 x 25%	25.000

Boekwaarde verloop gedurende het boekjaar	**Bedrag**	
1-1-2022	2.942.945	N
kosten	458.986	N
opbrengsten	-4.534.208	V
31-12-2022	**-1.132.277**	**V**

Verwacht verloop boekwaarde	**Bedrag**	
1-1-2023	-1.132.277	V
nog te realiseren kosten	1.235.392	N
nog te realiseren opbrengsten		V
eindwaarde saldo 31-12-2023	**103.115**	N
netto contante waarde 01-01-2023	**95.264**	N

Samenvatting bouwgronden in exploitatie (x € 1.000)

Project	Voorraad m2 31-12-2022	Boek-waarde 1-1-2022	Kosten 2022	Opbrengst 2022	Boekwaarde voor winst-neming	Winst-neming 2022	Boek-waarde 31-12-2022	V/N
Hooghkamer in exploitatie	0	-747	695	-6	-58	0	-58	V
Hooghkamer faciliterend	0	-1.797	2.724	-923	4	0	4	N
Bloementuin	20.686	2.943	459	-4.534	-1.132	0	-1.132	V
totaal	**20.686**	**398**	**3.879**	**-5.463**	**-1.186**	**0**	**-1.186**	N

Project	Boekwaarde 1-1-2022	Nog te maken kosten	Te realiseren opbrengsten	Eind waarde	Contante waarde	V/N	Getroffen voorziening	Project risico's
Hooghkamer in exploitatie	-58	51	0	-7	-7	V	954	0
Hooghkamer faciliterend	4	977	0	980	961	N		0
Bloementuin	-1.132	1.235	0	103	95	V	95	70
totaal	**-1.186**	**2.263**	**0**	**1.077**	**1.050**	N	**1.049**	**70**

N = nadelig saldo; meer kosten dan opbrengsten
V = voordelig saldo; meer opbrengsten dan kosten

Faciliterend Grondbeleid

Definitie: Bij faciliterend grondbeleid heeft de gemeente zelf geen grond in haar bezit en voert ze niet zelf de grondexploitatie, maar private ontwikkelaar. De kosten die de gemeente maakt worden in dat geval verhaald op de private partijen. Er is dus geen sprake van bouwgrond in exploitatie of een voorraad grond in bezit van de gemeente, maar van een vordering op een derde partij. Feitelijk schiet de gemeente kosten voor, die op basis van een overeenkomst worden teruggevorderd bij een derde partij, dan wel op basis van het exploitatieplan mogelijk in de toekomst kunnen worden teruggevorderd van een derde partij.

Voor activiteiten welke uiteindelijk leiden tot de totstandkoming van een te ondertekenen overeenkomst wordt geen budget (voorheen krediet) meer bij de raad aangevraagd. Het verhalen van deze door de gemeente gemaakte en voorgeschoten kosten is verzekerd en afdwingbaar door het kostenverhaal. Of door een anterieure overeenkomst, of door een posterieure overeenkomst.

<u>Relevante onderwerpen</u>

- Risico's en verliezen
    1. op basis van de wetgeving zijn niet alle te maken kosten via de plankostenscan verhaalbaar;
    2. er worden kosten gemaakt welke bij het opstellen van de plankostenscan niet voorzien waren;
    3. uiteindelijk wordt er geen overeenkomst gesloten en/of gaat het project niet door.

Daar waar de niet verhaalbare kosten en/of verliezen zeker zijn, worden deze direct ten laste van de algemene middelen van de gemeente gebracht. Daar waar nog sprake is van een inschatting van risico's worden deze risico's meegenomen in het weerstandsvermogen van de gemeente.

Naast de facilitaire projecten, waarbij gewerkt wordt aan het opstellen en uiteindelijk ondertekenen van een overeenkomst kan er sprake zijn van faciliterende projecten in de initiatief- of onderzoeksfase. Hierbij worden verkennende gesprekken gevoerd en mogelijkheden onderzocht. Deze projecten worden in deze paragraaf niet inhoudelijk toegelicht.

<u>Facilitaire projecten in de uitvoeringsfase (samengevat)</u>

Exploitatiebijdrage projecten in de uitvoeringsfase	430.470	
In rekening gebracht	278.470	
In rekening te brengen	152.000	
Boekwaarde 1-1-2022	111.358	N
- kosten	52.000	N
- opbrengsten	0	N
Boekwaarde 31-12-2022	163.358	N
Nog te maken kosten	0	N
Nog te realiseren opbrengst verkoop	0	N
Nog te realiseren opbrengst aovk	-152.000	V
Verwachte boekwaarde bij afsluiting projecten	11.358	N

Dirk supermarktlocatie in Sassenheim
Op de locatie aan de Hoofdstraat/Concordiastraat/Kastanjelaan/Oude Haven worden een nieuwe supermarkt, parkeergarage en 38 appartementen gerealiseerd. Ook wordt het parkeerkeerterrein aan de Concordiastraat heringericht. De omgevingsvergunningen voor het plan zijn verleend en onherroepelijk. De oude bebouwing is gesloopt en kabels en leidingen zijn verlegd. De bouw start in het najaar van 2022 en de oplevering is voorzien eind Q4 2024. Voor het project is een anterieure overeenkomst gesloten op basis waarvan een exploitatiebijdrage is verschuldigd.

Groot Seminarie (ABC ontwikkelaar) in Warmond
In het rijksmonument Mariëngaerde zijn 107 huurappartementen gerealiseerd. In Mariënhaven zijn inmiddels 41 zorgeenheden gerealiseerd. Marienstaete ('t Kompas) wordt gesloopt en maakt plaats voor nieuwbouw van 51 koopwoningen in Mariënhof. Voor het gebied is in juni 2021 door de gemeenteraad het Integraal Plan Groot Seminarie Warmond vastgesteld. Voor dit plan is een bestemmingsplanprocedure doorlopen en is met de initiatiefnemer een anterieure overeenkomst gesloten. De planning is erop gericht om de gemeenteraad in november 2022 het bestemmingsplan Groot Seminarie te laten vaststellen. De verwachting is dat in 2023 met de sloop/nieuwbouw van Mariënhof wordt gestart.

Rijksstraatweg 63
Voor de locatie Rijksstraatweg 63 in Sassenheim is op 28 januari 2021 een bestemmingsplan vastgesteld voor de ontwikkeling van een bedrijfsgebouw en realisatie van drie vrijstaande woningen. Hiertoe wordt de bestaande bedrijfswoning gesloopt. Met Beheermaatschappij M. Verschoor B.V. is een overeenkomst gesloten waarin de uitbreiding van het bestaande bedrijfsgebouw, de sloop van de bedrijfswoning en de nieuwbouw van drie vrijstaande woningen is vastgelegd. De exploitatiebijdrage bedraagt € 35.430 waarvan € 27.000 wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve sociale woningbouw. De volledige exploitatiebijdrage is in rekening gebracht. Er is op het moment van samenstellen van de begroting 2023 nog geen omgevingsvergunning aangevraagd voor de bouw van het bedrijfsgebouw of woningen.

Jan van der Jagtstraat 2 in Warmond
Initiatiefnemer is eigenaar van het kantoor aan de Jan van der Jagtstraat 2 in Voorhout. De wens bestaat om een deel van de kantoorfunctie te transformeren naar een woning. Deze plannen dateren al van voordat bestemmingsplan "Voorhout-Oost" is vastgesteld. Daarom is in bestemmingsplan "Voorhout-Oost" een wijzigingsbevoegdheid opgenomen om de functiewijziging mogelijk te maken ten behoeve van de realisatie van één woning. Het college van B&W heeft daarmee de bevoegdheid om, onder voorwaarden, mee te werken aan een gedeeltelijke transformatie van de huidige kantoorbestemming naar een woon- en tuinbestemming. Initiatiefnemer heeft aangetoond dat er aan de voorwaarden wordt voldaan, zodat het college van B&W gebruik kan maken van haar bevoegdheid om de wijziging

mogelijk te maken. Met de initiatiefnemer is in oktober 2021 een anterieure overeenkomst gesloten en vervolgens is in november 2021 het ontwerpwijzigingsplan ter inzage gelegd. Het wijzigingsplan is in januari 2022 vastgesteld door het college van B&W. Een omgevingsvergunning is nog niet aangevraagd.

Rijnsburgerweg 6c en 6d in Voorhout
Voor deze locatie is het verzoek ontvangen om het bestemmingsplan "Rijnsburgerweg 6, Voorhout", vastgesteld in oktober 2015, deels te herzien. Bestemmingsplan "Rijsburgerweg 6, Voorhout" maakt het mogelijk om nabij Rijnsburgerweg 6 in Voorhout drie greenportwoningen te realiseren, inclusief groen, natuurvriendelijke oevers, water en een toegangsweg. Inmiddels zijn twee van de drie greenportwoningen gerealiseerd (6b en 6c). De eigenaar van de woning aan de Rijnsburgerweg 6c (middelste kavel) heeft echter begin 2021 middels een principeverzoek verzocht om de middelste kavel aan de zuidoostzijde met 5,9 meter te verbreden. Het gevolg van deze verbreding is dat de derde onbebouwde kavel met eenzelfde afstand opschuift in zuidoostelijke richting. Met de initiatiefnemer is een anterieure overeenkomst gesloten en eind december 2021 is het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd. In mei 2022 is het bestemmingsplan vastgesteld door de gemeenteraad van Teylingen en is inmiddels ook onherroepelijk.

Warmonderhek 5 in Warmond
Op 31 juli 2020 heeft het college in mandaat besloten om in principe medewerking te verlenen aan het slopen van de bestaande woning en het bouwen van een nieuwe woning op de locatie Warmonderhek 5 in Warmond. Voorafgaand aan dit principebesluit is overleg geweest met het hoogheemraadschap van Rijnland met betrekking tot het nieuwe bouwplan, vanwege de verplaatsing van oppervlaktewater. In samenspraak met het hoogheemraadschap is een eerste opzet van het bouwplan gemaakt die voldoet aan een goede ruimtelijke ordening. Volgens dit bestemmingsplan is het in de huidige situatie niet toegestaan om op de gewenste locatie een woning te realiseren. Om dit bouwplan toch mogelijk te kunnen maken, is een herziening van het bestemmingsplan "Kom Warmond 2009" op dit perceel noodzakelijk. Met de initiatiefnemer is een anterieure overeenkomst gesloten en eind november 2021 is het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd. Op 19 mei 2022 is het bestemmingsplan vastgesteld door de gemeenteraad van Teylingen en dit is inmiddels ook onherroepelijk. De omgevingsvergunning is aangevraagd.

<u>Facilitaire projecten; initiatief- of onderzoeksfase</u>

Bij deze projecten wordt toegewerkt naar een anterieure overeenkomst. De projectleiding heeft aangegeven de kosten in dit stadium al inzichtelijk te willen maken. Wanneer het tot een overeenkomst komt, worden deze kosten, naar verwachting, volledig verrekend met de ontwikkelaar. Niet verrekenbare kosten worden uiteindelijk afgeboekt ten laste van het rekeningresultaat. Voor het project Nieuw Boekhorst is in totaal een budget beschikbaar gesteld van € 995.000. Naar verwachting worden de uiteindelijke kosten van Nieuw Boekhorst verrekend tussen partijen. Rekening houdend met het budget Nieuw Boekhorst wordt er vooralsnog een bedrag van € 200.000 aangemerkt als risico.

Warme gronden

Definitie: door de gemeente met het oog op gebiedsontwikkeling verworven gronden, waarvoor nog geen operationele grondexploitatie door de Raad is vastgesteld.

Op basis van de wijziging van het BBV in 2016 worden deze warme gronden verantwoord onder materiële vaste activa en wel tegen de verwervingskosten. Het toerekenen (activeren) van andere kosten is niet toegestaan.

Ingeval van duurzame waardevermindering vindt afwaardering plaats naar de waarde volgens de geldende bestemming. Voor gronden die zijn verworven en waarvoor nog geen

bestemmingswijziging is doorgevoerd, kan dit betekenen dat er (tijdelijk) een forse afwaardering moet plaatsvinden. Deze kan grotendeels nog worden teruggedraaid zodra tot bestemming van bouwgrond wordt besloten. Dit leidt met name bij de gebiedsontwikkeling tot ongewenste effecten, zoals grote fluctuaties in de waardering van deze gronden, en als gevolg daarvan het resultaat en de financiële positie van de gemeente.

Project Hoofdstraat, locatie Langeveld

Voor de uitbreiding van het sportpark (tennisvereniging STV) en de ruimteclaims van dit project op de locatie Langeveld, heeft de gemeenteraad in april 2021 een voorstel (geamendeerd) aangenomen. Kern van dit voorstel is dat een stedenbouwkundige verkenning wordt opgesteld met meerdere scenario's voor woningbouw op de locatie Langeveld en de uitbreiding van STV. Deze verkenning wordt vervolgens - voorzien van een financiële doorrekening - aan de raad voorgelegd. Inmiddels wordt gewerkt aan de stedenbouwkundige verkenning, waarbij naast de verschillende scenario's ook de duurzaamheidsopgave en de ambities uit het woonprogramma worden meegenomen. Aansluitend hierop worden de financiële consequenties van de stedenbouwkundige scenario's in beeld gebracht.
Risico's:
Afhankelijk van de besluitvorming over de ruimteclaim tot uitbreiding van het sportpark kan sprake zijn van verkleining van het ontwikkelgebied en daarmee een lagere opbrengstpotentie voor de locatie Langeveld. Een lagere opbrengstpotentie heeft naar alle waarschijnlijkheid tot gevolg dat de taakstellende bijdrage vanuit Langeveld aan het RIF niet volledig kan worden gerealiseerd.

Project	Voorraad m2	Boekwaarde 1-1-2022	Vermeerdering gebracht	Vermindering te brengen	Boekwaarde 31-12-2022	prijs m2
Hoofdstraat, locatie Langeveld	35.470	1.874.470	25.000	0	1.899.470	54

Materiële Vaste Activa (MVA)

Definitie: over grond als materiële vaste activa, wordt gesteld dat deze grond een vaste bestemming heeft en niet in een transformatieproces zit. Dit geldt ook voor gronden die anticiperend en strategisch zijn aangekocht, maar waarbij geen sprake is van gebiedsontwikkeling. Bij grond als materiële vaste activa gaat het veelal om ondergrond van gebouwen, wegen, parken, pleinen of van land-/bosbouwgronden.

In deze paragraaf Grondbeleid wordt verder niet ingegaan op grond als materiële vaste activa.

Reserves en voorzieningen

Definitie reserves: deze worden aangehouden als buffer voor risico's, om lasten te egaliseren en om te sparen voor toekomstige uitgaven.

Definitie voorziening: er is een bedrag apart gezet voor een toekomstige uitgave die onvermijdelijk is, maar waarvan tijdstip en omvang niet exact bekend zijn.

Het meest essentiële verschil tussen een reserve en een voorziening is dat bij een reserve de Raad de bestemming ervan kan wijzigen. Er is sprake van vrije besteedbaarheid. Bij een voorziening kan dat niet, er is sprake van verplichte bestedingsrichting.

Reserve grondexploitatie

De stand van de reserve bedraagt per 31 december 2022 afgerond € 13.000,-. De komende jaren vinden hierop geen mutaties plaats.

Regionaal Investeringsfonds (RIF)

In onderstaande tabel staan de verwachte opbrengsten uit grondexploitaties en verkoop van gemeentelijke gebouwen. De opbrengsten worden gestort in de Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland. De jaarlijkse bijdrage aan het Regionaal Investeringsfonds t/m 2024 bedraagt € 731.905 per jaar en wordt onttrokken aan deze reserve.

Opbrengsten		2022	2023	2024
Grondexploitatie:				
Terrein Langeveld	Sassenheim		0	
Narcissenlaan/Bloementuin	Sassenheim	0		
Vastgoed:				
Stationslocatie	Voorhout	pm		
Kastanjehof, St. Antoniuslaan 24A	Sassenheim			750.000
Totaal verwachte opbrengsten		**0**	**0**	**750.000**

Verloop RIF		2022	2023	2024
Stand per 1 januari		866.661	134.756	0
Stortingen uit opbrengsten		0	0	750.000
Stortingen uit algemene reserve		0	349.086	0
Afdracht aan de regio		-731.905	-483.842	-483.842
Stand per 31 december		**134.756**	**0**	**266.158**

De reserve wordt gevoed uit de (incidentele) opbrengsten van grond-/vastgoedverkopen. In een eerder stadium is de bijdrage vanuit Narcissenlaan/Bloementuin al teruggebracht naar € 0. Vanuit Langeveld was rekening gehouden met een bijdrage van 0,9 miljoen euro. Door veranderde inzichten en uitwerkingen van het plan is dit getal ook bijgesteld naar € 0. De jaarlijkse bijdrage over 2023 en 2024 is naar beneden bijgesteld. Dit als gevolg van een niet in de administratie van Holland Rijnland opgenomen rente-inkomst. Per 1-1-2023 is het saldo echter onvoldoende groot en kan de gemeente, op basis van de huidige inzichten, niet meer voldoen aan haar betalingsverplichting voor 2023.

Dat betekent dat er in 2023 € 349.086 vanuit de algemene reserve in het RIF moet worden gestort. Op basis van de huidige inzichten is de voorziene storting vanuit de verkoop Kastanjehof, St. Antoniuslaan 24A ad € 750.000 nog realistisch. Alleen is het de vraag of dat ook in 2024 gaat gebeuren. Als 2024 niet haalbaar blijkt, dan moet er alsnog een bedrag van € 483.842 uit de algemene reserve worden gestort in het RIF om aan onze betalingsverplichting te kunnen voldoen.

Voorzieningen

Voor de projecten Hooghkamer en Bloementuin/Narcissenlaan is per 31-12-2022 een voorziening getroffen.

Project	Voorziening 1-1-2022	Mutatie 2022 bij	Mutatie 2022 af	Voorziening 31-12-2022
Hooghkamer	954.541	0	0	954.541
Bloementuin / Narcissenlaan	95.264	0	0	95.264
totaal	**1.049.805**	**0**	**0**	**1.049.805**

Weerstandsvermogen

Naast alle andere gemeentelijke risico's worden ook alle in deze paragraaf Grondbeleid benoemde risico's in de paragraaf weerstandsvermogen integraal verwerkt. De paragraaf Weerstandsvermogen schept inzicht in de actuele risico's en het vermogen van de gemeente om deze risico's op te kunnen

vangen. Een risico (intern en extern) is een onzekere gebeurtenis die effect heeft op het kunnen behalen van een doelstelling.

Categorie	Project risico's
Bouwgrond in exploitatie (BIE)	25.000
Faciliterend grondbeleid	200.000
Warme gronden (MVA)	0
Totaal	225.000

--> naar weerstandsvermogen

3.8 Paragraaf Duurzaamheid

(Beleids)context

Op zowel mondiaal, landelijk, regionaal als lokaal niveau ziet men steeds meer de urgentie en noodzakelijkheid om duurzame ontwikkeling in onze samenleving te verankeren.

Inmiddels zijn er op verschillende schaalniveaus concrete afspraken gemaakt: het Nationaal Energieakkoord (2013), het Klimaatakkoord van Parijs (2015), het Energieakkoord Holland Rijnland (2017), het nationale Klimaatakkoord (2019) en het Convenant Aardgasvrij (2018). Daarnaast zijn het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (2017 en het rijksbrede programma Circulaire Economie (2016) in werking getreden en is een Deltaplan Biodiversiteitsherstel (2018) opgesteld.

Als gevolg van deze ontwikkelingen worden gemeenten voor veel onderwerpen, meer dan voorheen, in een uitvoerende rol geplaatst. Daarbij is het ook de verwachting dat er in de toekomst meer gerichte doelbijdragen zullen gaan komen, voor bijvoorbeeld de energietransitie.

Energietransitie hoofdthema

Gemeente Teylingen heeft het Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025 in 2017 getekend. De gezamenlijke ambitie is om in 2050 energieneutraal te zijn. De concrete uitwerking vindt plaats in de Regionale Energie Strategie (RES) Holland Rijnland. De RES 1.0 is geamendeerd vastgesteld door de gemeenteraad in juni 2021. Op basis van de RES 1.0 volgt een Transitievisie Warmte (TVW) en een Lokale Energiestrategie (LES). In 2022 volgt zowel het uitvoeringsprogramma voor de TVW als het uitvoeringsprogramma voor de LES. De energietransitie vraagt steeds meer capaciteit van de organisatie.

Budgetten

Met ingang van 2022 is het generieke budget voor duurzame ontwikkeling gesplitst in een afzonderlijk budget ten behoeve van het cluster energietransitie en een budget “duurzame ontwikkelingen” bij de coördinator duurzame ontwikkeling.

De ervaring leert dat de afgelopen jaren landelijk en/of provinciaal geregeld financiële middelen beschikbaar werden gesteld voor (cofinanciering, subsidies e.d.) waar de gemeente gebruik van maakte. Om de ambities uit het Klimaatakkoord te kunnen realiseren, hebben gemeenten structureel meer geld van het Rijk nodig voor deze nieuwe taak.

Investeringsmaatregelen worden altijd separaat aan de raad voorgelegd.
Ook niet voorziene projecten waarvoor budget nodig is in aanvulling op het beschikbare budget, worden separaat in de kadernota en begroting opgevoerd en/of apart aan de raad voorgelegd.

Global Goals gemeente Teylingen

De gemeente Teylingen gebruikt de Sustainable Development Goals (Global Goals) die zijn opgesteld door de VN en mede-ondertekend door Nederland, om duurzame ontwikkeling een brede invulling te geven door de hele organisatie heen.

We onderschrijven het standpunt van de VNG over de waarde en de mogelijkheden voor ons als lokale overheid om een bijdrage te leveren aan de Global Goals, juíst door mondiale doelstellingen te koppelen aan wat lokaal mogelijk is. Wij zijn onderdeel van een mondiale samenleving, waar we een bijdrage aan kunnen leveren. Dat bewustzijn willen we ook willen vertalen naar ons eigen, lokale handelen.

In 2020 heeft de gemeenteraad het nieuwe programma “Plan Duurzame Ontwikkeling Teylingen 2020-2022” met bijbehorend uitvoeringsprogramma vastgesteld. In dit programma is voor het eerst de

verankering opgenomen tussen beleid, voorgenomen activiteiten en de Global Goals. Dit vormt de basis voor de komende jaren.

Brede benadering als Global Goals gemeente

Behoud van natuur en biodiversiteit, de beschikbaarheid van grondstoffen, energie, gezondheid en kwaliteit van bestaan van vele mensen: dat zijn mondiale vraagstukken. Teylingen ziet dat en wil zijn verantwoordelijkheid nemen. Dat vraagt aandacht en actie gericht op duurzame ontwikkeling in brede zin: beheer, behoud en ontwikkeling van ecologische, economische en sociale waarden.

Sociale, fysieke en economische duurzaamheid (people, planet, profit) moeten weloverwogen gecombineerd worden. Als deze drie aspecten in evenwicht zijn, is er sprake van een duurzame ontwikkeling.

Het is onmiskenbaar dat duurzame ontwikkeling maatschappelijk gedragen moet worden. Betrokkenheid van inwoners, bedrijven en instellingen is erg belangrijk. Veel zal afhangen van de inzet van de gemeente zelf, maar evenzeer van maatschappelijke partners zoals inwoners, ondernemers en instellingen als zorg en onderwijs.

Rapportage

Jaarlijks wordt een duurzaamheidsrapportage opgesteld over de bereikte resultaten. Op basis daarvan kunnen de plannen waar nodig worden bijgesteld, omdat ontwikkelingen rondom duurzaamheid snel gaan.

4. Financiële begroting

Wettelijk kader
De Gemeentewet en het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten scheppen het wettelijk kader voor de financiën van gemeenten.
In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn eisen gesteld aan de specifieke informatie die moet zijn opgenomen in de financiële begroting. De bedoeling hiervan is om de transparantie van de gemeentelijke begroting te verhogen. Deze verplichte onderwerpen zijn de uitgangspunten voor de structuur van de programmabegroting.

- Het overzicht van baten en lasten in de begroting.
- De uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting.

Provinciaal toezicht
De provincie heeft de taak toezicht te houden op de gemeenten. Om in aanmerking te komen voor de meest lichte vorm van toezicht (repressief toezicht) hebben Gedeputeerde Staten de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- De begroting 2023 moet in evenwicht zijn of, als dat niet het geval is, moet de meerjarenraming aannemelijk maken dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren tot stand wordt gebracht.
- De jaarrekening 2022 moet in evenwicht zijn; als de jaarrekening niet in evenwicht is, kan dat, afhankelijk van de aard en/of omvang van het tekort, van invloed zijn bij de bepaling van het toezichtregime.
- De vastgestelde jaarrekening 2022 en de begroting 2023 moeten tijdig, respectievelijk vóór 15 juli 2022 en 15 november 2022, aan de provincie zijn toegezonden.

Met het hiervoor genoemde evenwicht wordt 'materieel evenwicht' bedoeld. Dit houdt in dat structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten.

Door vaststelling van de jaarrekening in de vergadering van 30 juni 2022, tijdige inzending en het materiële evenwicht van de jaarrekeningen wordt aan de eisen voldaan.

4.1 Financieel overzicht van baten en lasten

4.1.1 Grondslagen begroting en meerjarenraming

Enkele van de volgende uitgangspunten zijn vastgesteld bij de kadernota 2023-2026 en andere uitgangspunten zijn opgenomen in de begroting.

Ontwikkeling salarislasten
Gerekend is met een cao-stijgingspercentage per 1 januari 2023 van 3,7%.

Prijzen 2023 voor inkopen, inhuur en leveranties
Voor de inflatie hanteren we de FKGR. Deze bedraagt 2,5% voor 2023. Door middel van een voorlopige raming wordt een stelpost aangemaakt voor de situaties waarbij aangetoond kan worden dat een verhoging ook noodzakelijk is.

Renteontwikkeling geld- en kapitaalmarkt
De rente op de geldmarkt wordt geraamd op -0,0 % en voor de kapitaalmarkt op 0,55 % in 2023. De omslagrente blijft gehandhaafd op 0 %.

Belastingen en retributies
Voor belastingen en rechten wordt het inflatiepercentage aangehouden dat voortvloeit uit de CPB-publicaties; dat wil zeggen 2,5%. Voor heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt 100% kostendekkendheid. De belastingvoorstellen worden in december door de raad definitief vastgesteld.

Verbonden partijen
De verbonden partijen stellen individueel een begroting op. Voor al onze gemeenschappelijke regelingen geldt dat zij de Financiële kaderstelling gemeenschappelijke regelingen Hollands-Midden (FKGR) voor begrotingen 2023 volgen.
Voor het jaar 2023 is het percentage vastgesteld voor beloning werknemers op 3,7% en 2,5% voor netto materiële budgetten.

Werkorganisatie HLTsamen
De effecten van beleidsbeslissingen bij de vaststelling van de gemeentebegroting op de werkorganisatie HLTsamen worden, indien van toepassing, als beslispunt in de programmabegroting zichtbaar gemaakt. Vervolgens zal via een begrotingswijziging in de HLTsamen begroting verwerkt.

Uitgangspunten
In de Programmabegroting 2023 zijn verwerkt:
- alle autonome ontwikkelingen (inflatie, loonstijging etc.);
- de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen;
- de wijzigingen van raadsbesluiten tot september 2022;
- de wijzigingen van de 1e Tussentijdse rapportage 2022;
- de meicirculaire gemeentefonds 2022 van de algemene uitkering.

4.1.2 Overzicht van baten en lasten

In onderstaand overzicht treft u voor de begrotingsjaren 2023-2026, in één totaaloverzicht, de raming van baten en lasten en de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma, inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien, aan.

Bedragen x € 1.000

		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2021	2022	2023	2024	2025	2026
Programma 1. Samenleven	Lasten	-43.273	-44.025	-45.886	-45.374	-45.134	-45.190
	Baten	8.606	8.439	8.802	8.802	8.802	8.802
Saldo		-34.671	-35.589	-37.086	-36.574	-36.334	-36.390
Programma 2. Leefomgeving	Lasten	-26.898	-26.683	-23.200	-24.056	-24.104	-24.295
	Baten	17.179	16.116	12.006	10.949	11.020	11.084
Saldo		-9.716	-10.569	-11.196	-13.109	-13.088	-13.216
Programma 3. Bedrijvigheid	Lasten	-2.168	-2.181	-1.577	-1.767	-1.152	-1.152
	Baten	592	488	345	345	345	345
Saldo		-1.575	-1.695	-1.231	-1.421	-807	-807
Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Lasten	-3.559	-3.757	-3.819	-3.818	-3.816	-3.826
	Baten	1.072	1.570	1.156	897	897	897
Saldo		-2.486	-2.186	-2.663	-2.921	-2.919	-2.929
Saldo programma's		**-48.448**	**-50.039**	**-52.176**	**-54.025**	**-53.148**	**-53.342**
Algemene dekkingsmiddelen:							
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	Saldo	50.134	51.587	55.925	56.896	57.777	53.096
Belastingen overig	Saldo	3.225	120	100	100	100	100
Overhead	Saldo	-11.723	-12.537	-13.171	-12.991	-12.994	-12.989
Overige baten en lasten	Saldo	-202	600	575	524	465	353
OZB niet-woningen	Saldo	2.167	2.453	2.504	2.504	2.504	2.504
OZB woningen	Saldo	3.686	5.316	5.708	5.754	5.804	5.861
Parkeerbelasting	Saldo	14	11	11	11	11	11
Treasury	Saldo	1.149	1.140	432	432	432	432
Vennootschapsbelasting	Saldo	2					
Saldo algemene dekkingsmiddelen		**48.452**	**48.690**	**52.084**	**53.230**	**54.099**	**49.368**
Saldo voor resultaatbestemming		**4**	**-1.346**	**-91**	**-793**	**955**	**-3.968**
Stortingen in reserves							
1. Samenleven	Lasten	-96	-15	-15	-15	-15	-15

2. Leefomgeving	Lasten	-579	-2.251	-1.690	0	0	0
3. Bedrijvigheid	Lasten	0	0	0	0	0	0
4. Bestuur en ondersteuning	Lasten	-350	-750	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	Lasten	0	0	0	0	0	0
Totaal stortingen in reserves		**-1.025**	**-3.016**	**-1.705**	**-15**	**-15**	**-15**
Onttrekkingen reserves							
1. Samenleven	Baten	818	1.471	537	537	537	537
2. Leefomgeving	Baten	1.482	2.191	1.034	1.399	915	915
3. Bedrijvigheid	Baten	779	802	106	106	0	0
4. Bestuur en ondersteuning	Baten	224	208	104	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	Baten	242	148	148	148	148	148
Totaal onttrekkingen uit reserves		**3.545**	**4.820**	**1.929**	**2.190**	**1.600**	**1.600**
Resultaat na bestemming		**2.524**	**457**	**132**	**1.381**	**2.538**	**-2.385**

4.1.3 Verschillen tussen de begroting 2023 en de gewijzigde begroting 2022

In de financiële toelichting per programma worden afwijkingen tussen de begroting 2023 en de gewijzigde begroting 2022 toegelicht. Conform het BBV, artikel 21, treft u een overzicht met de belangrijkste verschillen aan.

1. Samenleven

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema 1. Vitaliteit			
Sportaccommodaties	-2.402	-2.942	-540
Sportbeleid en activering	-309	-362	-53
Volksgezondheid	-2.446	-2.449	-3
Totaal 1. Vitaliteit	**-5.157**	**-5.753**	**-596**
Thema 2. Talentontwikkeling			
Media	-822	-822	0
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-464	-406	58
Musea	-63	-52	11
Cultureel erfgoed	-269	-243	26
Openbaar basisonderwijs	-201	-231	-30
Samenkracht en burgerparticipatie	-246	-256	-10
Onderwijshuisvesting	-1.871	-1.930	-59
Totaal 2. Talentontwikkeling	**-3.936**	**-3.940**	**-4**
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	-1.233	-1.418	-185
Totaal 3. Zorg voor elkaar	**-1.233**	**-1.418**	**-185**
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	-7.666	-8.078	-412
Arbeidsparticipatie	-434	-446	-12
Begeleide participatie	-2.576	-2.593	-17
Totaal 4. Werk en inkomen	**-10.676**	**-11.117**	**-441**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.681	-1.090	591
Wijkteams	-2.129	-2.119	10
Maatwerkdienstverlening 18-	-6.719	-7.680	-961
Samenkracht en burgerparticipatie	-520	-539	-19
Geëscaleerde zorg 18-	-683	-764	-81
Onderwijshuisvesting	-7	-7	0
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**-11.739**	**-12.199**	**-460**
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	-623	-1.539	-916
Totaal 6. Thuiswonen	**-623**	**-1.539**	**-916**

Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	-2.170	-1.527	643
Maatwerkdienstverlening 18+	-7.241	-7.290	-49
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-538	-540	-2
Wijkteams	-683	-532	151
Geëscaleerde zorg 18+	-29	-31	-2
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**-10.661**	**-9.920**	**741**
Totaal lasten	**-44.025**	**-45.886**	**-1.861**
Baten	**Begroting**	**Begroting**	**Verschil**
	2022	2023	2022-2023
Thema 1. Vitaliteit			
Sportaccommodaties	212	218	6
Sportbeleid en activering	0	0	0
Volksgezondheid	25	25	0
Totaal 1. Vitaliteit	**237**	**243**	**6**
Thema 2. Talentontwikkeling			
Media	25	25	0
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	157	170	13
Musea	167	172	5
Cultureel erfgoed	0	41	41
Openbaar basisonderwijs	2	2	0
Samenkracht en burgerparticipatie	45	87	42
Onderwijshuisvesting	45	14	-31
Totaal 2. Talentontwikkeling	**441**	**511**	**70**
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	27	28	1
Totaal 3. Zorg voor elkaar	**27**	**28**	**1**
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	6.323	5.978	-345
Arbeidsparticipatie	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0
Totaal 4. Werk en inkomen	**6.323**	**5.978**	**-345**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	665	164	-501
Wijkteams	3	3	0
Maatwerkdienstverlening 18-	-30	0	30

Samenkracht en burgerparticipatie	38	55	17
Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**676**	**222**	**-454**
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	428	1.374	946
Totaal 6. Thuiswonen	**428**	**1.374**	**946**
Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	307	446	139
Maatwerkdienstverlening 18+	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0
Wijkteams	0	0	0
Geëscaleerde zorg 18+	0	0	0
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**307**	**446**	**139**
Totaal baten	**8.439**	**8.802**	**363**
Saldo voor resultaatbestemming	**-35.589**	**-37.086**	**-1.497**

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Toevoegingen reserves	-15	-15	0
Onttrekkingen reserves	1.471	537	-934
Totaal reserves	**1.456**	**522**	**-934**
Saldo na resultaatbestemming	**-34.133**	**-36.564**	**-2.431**

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema 1. Vitaliteit			
Sportaccommodaties	-540	Actualiseren kapitaallasten: De afschrijvingen zijn geactualiseerd met de verhogingen door investeringen die in 2022 zijn afgerond en verlaging door investeringen die in 2022 volledig zijn afgeschreven.	-557
		Overige	17
		Subtotaal	-540

Sportbeleid en activering	-53	Dit betreft een verschuiving van lokaal onderwijsbeleid naar uitvoering sportbeleid. Het betreft de kosten van de combinatiefunctie die nu gebundeld gepresenteerd wordt per saldo budgetneutraal (zie Thema 5 'Onderwijsbeleid en leerlingzaken')	-124
		In 2021 is een bedrag van € 75.000 overgeheveld naar 2022 voor de uitvoering van beweegtuinen. In 2023 vervalt dit bedrag.	75
		Overige	-4
		Subtotaal	-53
Volksgezondheid	-3	Overige	-3
		Subtotaal	-3
Totaal 1. Vitaliteit	**-596**		**-596**
Thema 2. Talentontwikkeling			
Media	0		
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	58	In 2022 is een bedrag van € 65.000 geraamd voor een beeldend kunstwerk Teylingen. In de jaarrekening 2022 zal een verzoek tot overheveling van dit bedrag komen.	65
		Overige	-7
		Subtotaal	58
Musea	11	Overige	11
		Subtotaal	11
Cultureel erfgoed	26	In de begroting 2022 is een overheveling uit 2021 opgenomen voor de aanlegsteiger bij de Nagelbrug.	30
		Overige	-4
		Subtotaal	26
Openbaar basisonderwijs	-30	De vergoeding aan Stiwa voor bewegingsonderwijs is gestegen. Sinds 2018 was de begroting niet geïndexeerd. Dit is nu gedaan. (Nadeel € 30.000 structureel)	-30
		Subtotaal	-30
Samenkracht en burgerparticipatie	-10	Overige	-10
		Subtotaal	-10
Onderwijshuisvesting	-59	Een actualisatie van de kapitaallasten in de begroting 2023 heeft geleid tot hogere lasten.	-56
		Overige	-3
		Subtotaal	-59
Totaal 2. Talentontwikkeling	-4		**-4**

Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	-185	Op dit taakveld is de stelpost opgenomen voor de indexering van de subsidies 2023 die bij de 1e tussenrapportage 2023 wordt verdeeld over de instellingen.	-176
		Overige	-9
		Subtotaal	-185
Totaal 3. Zorg voor elkaar	-185		**-185**
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	-412	Als gevolg van de programmabegroting van de ISD 2023 is de begroting van de inkomensregeling voor de algemene bijstand geactualiseerd.	-376
		Als gevolg van de programmabegroting van de ISD 2023 is de begroting van de inkomensregeling voor de bijzondere bijstand geactualiseerd.	-143
		Voor uitvoering armoedebeleid is van 2021 naar 2022 € 139.000 overgeheveld. In 2023 is dit niet opgenomen.	139
		Overige	-32
		Subtotaal	-412
Arbeidsparticipatie	-12	Overige	-12
		Subtotaal	-12
Begeleide participatie	-17	Overige	-17
		Subtotaal	-17
Totaal 4. Werk en inkomen	**-441**		**-441**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	591	Voor het Nationaal Programma Onderwijs zijn rijksmiddelen in 2022 ontvangen die vanaf 2022 worden ingezet om onderwijsvertragingen door corona in het primair en voortgezet onderwijs weg te werken. De regeling is budgetneutraal (zie baten)	432
		In 2022 stond de helft van het budget voor de kosten van de combinatiefunctie op uitvoering sportbeleid en de helft op lokaal onderwijsbeleid. Nu dit is gewijzigd en het hele budget staat nu op taakveld uitvoering sportbeleid. Het betreft de kosten.	124
		Overige	35

		Subtotaal	591
Wijkteams	10	Overige	10
		Subtotaal	10
Maatwerkdienstverlening 18-	-961	In 2022 is er vanuit de meicirculaire een bedrag van 694 opgenomen als verlaging voor de kosten jeugdzorg. Dit bovenop een verlaging die in september 2021 is verwacht voor verlaging van jeugdkosten. Inmiddels is een realistischer begroting in de raming 2023 opgenomen po basis van de ramingen van SOZ en zijn deze posten in 2023 vervallen	-828
		Het groepsvervoer voor de Jeugdhulp was nog niet in de begroting 2023 opgenomen en wordt nu geraamd. Op basis van de werkelijke kosten van de vervoerder tot en met juni wordt hiervoor een bedrag van € 70.000 geraamd. Voor 2022 zal deze wijziging bij de 2e voortgangsrapportage worden doorgevoerd.	-70
		Als gevolg van de programmabegroting van de ISD 2023 is de begroting van de Jeugdhulp PGB geactualiseerd.	-53
		Overige	-10
		Subtotaal	-977
Samenkracht en burgerparticipatie	-19	Overige	-19
		Subtotaal	-19
Geëscaleerde zorg 18-	-81	Als gevolg van de programmabegroting van SOZ 2023 is de begroting van de Jeugdhulp-veiligheid en jeugdreclassering geactualiseerd.	-80
		Overige	-1
		Subtotaal	-81
Onderwijshuisvesting	0	Subtotaal	0
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**-460**		**-460**
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	-916	Vanaf 2023 wordt de Maatschappelijke Zorg stapsgewijs gedecentraliseerd van centrumgemeente naar de gemeente. Hiervoor worden gelden van de gemeente Leiden ontvangen, die door de gemeente worden	-1.162

		ingezet voor Beschermd wonen. De regeling is budgetneutraal, dat wil zeggen er staan baten voor hetzelfde bedrag tegenover.	
		De activiteiten die de ISD uitvoert voor maatschappelijke zorg zijn als gevolg van de programmabegroting van de ISD geactualiseerd.	-90
		Het restant van het Investeringsfonds Maatschappelijke Zorg 2021 is in de begroting 2022 opgenomen en (nog) niet in de begroting 2023 wat leidt tot lagere lasten. Hier staan baten voor hetzelfde bedrag tegenover.	338
		Overige	-2
		Subtotaal	-916
Totaal 6. Thuiswonen	**-916**	Subtotaal	**-916**
Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	643	In 2022 is er incidenteel geld opgenomen voor de noodopvang voor vluchtelingen	200
		In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor inburgering van statushouders. Bij het vaststellen van de jaarrekening 2021 is dit door de raad besloten om dit budget uit 2021 over te hevelen naar 2022.	195
		De trajectkosten van de inburgering van de statushouders is zowel geraamd door de ISD als de gemeente als in het bedrag begroot voor uitvoering van de SPUK regeling en wordt daarom bij de 2e voortgangsrapportage ten gunste van het resultaat gebracht.	140
		In 2022 is incidenteel budget voor Corona-gelden overgeheveld uit 2021.	100
		In het budget 2022 zit een overgeheveld incidenteel budget van 2021 voor het koploperstraject.	25
		Overige	-17
		Subtotaal	643
Maatwerkdienstverlening 18+	-49	Als gevolg van de programmabegroting van de ISD 2023 is de begroting van de WMO maatwerkvoorzieningen geactualiseerd.	-47
		Overige	-2

		Subtotaal	-49
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-2	Overige	-2
		Subtotaal	-2
Wijkteams	151	In 2022 is een overgeheveld incidenteel budget uit 2021 meegenomen voor POK-gelden (gelden door het Rijk beschikbaar gesteld naar aanleiding van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag). Vanuit de decembercirculaire gemeentefonds 2021 (Algemene uitkering) zijn inkomsten (€ 165.000) ontvangen naar aanleiding van het rapport "Ongekend onrecht van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag". Steekwoorden hierin zijn: robuust rechtsbeschermingssysteem, versterking ondersteuning wijkteams, impuls integraalwerken en systeemleren. Het versterken van de dienstverlening en het extra ondersteunen van mensen in kwetsbare posities bij de gemeente is onderdeel van het beleid van het kabinet. De gemeente Teylingen heeft in 2021 een bedrag van € 165.000 ontvangen.	165
		Overig	-14
		subtotaal	151
Geëscaleerde zorg 18+	-2	Overige	-2
		subtotaal	-2
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**741**		**741**
Totaal lasten	**-1.861**		**-1.861**

Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema 1. Vitaliteit			
Sportaccommodaties	6	Overige	6
		Subtotaal	6
Sportbeleid en activering	0	Subtotaal	0
Volksgezondheid	0	Subtotaal	0
Totaal 1. Vitaliteit	**6**	Subtotaal	6
Thema 2. Talentontwikkeling			
Media	0	Subtotaal	0

Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	13	Overige	13
Musea	5	Ophoging verwachte huur Wilhelminalaan 1 en 3	37
		Er heeft een herverdeling van budgetten plaatsgevonden op het vastgoed Dorpstraat 36 stond op taakveld musea en is verplaatst naar taakveld cultureel erfgoed. Per saldo is dit budget neutraal	-27
		Overige	-5
		Subtotaal	5
Cultureel erfgoed	41	Er heeft een herverdeling van budgetten plaatsgevonden op het vastgoed Dorpstraat 36 stond op taakveld musea en is verplaatst naar taakveld cultureel erfgoed. Per saldo is dit budgetneutraal.	27
		Overige	14
		Subtotaal	41
Openbaar basisonderwijs	0	Subtotaal	0
Samenkracht en burgerparticipatie	42	Betreft de bijdrage aan het Onderdak. Dit bedrag is nu verantwoord onder Zorg voor elkaar. Dit wordt gecorrigeerd naar Talentontwikkeling in de 2e voortgangsrapportage. budgetneutraal naar programma zorg voor elkaar gegaan, dit wordt gewijzigd.	42
		Subtotaal	42
Onderwijshuisvesting	-31	De huurinkomsten van de locatie Diligence die in 2020 is gesloopt zijn vervallen, nadeel € 15.000 .	-15
		Overige	-16
		Subtotaal	-31
Totaal 2. Talentontwikkeling	**70**		**70**
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	1	Overige	1
		Subtotaal	1
Totaal 3. Zorg voor elkaar	**1**	**Subtotaal**	**1**
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	-345	De Rijksbijdragen BUIG zijn conform de laatste gegevens van het Rijk afgeraamd in 2023	-345
		Subtotaal	-345
Arbeidsparticipatie	0	Subtotaal	0
Begeleide participatie	0	Subtotaal	0

Totaal 4. Werk en inkomen	**-345**		**-345**
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-501	Voor het Nationaal Programma Onderwijs zijn rijksmiddelen in 2022 ontvangen die vanaf 2022 worden ingezet om onderwijsvertragingen door corona in het primair en voortgezet onderwijs weg te werken. De regeling is budgetneutraal (zie baten)	-432
		Correctie Locatieverhuur voor kinderopvang is verschoven van taakveld 'onderwijsbeleid en leerlingzaken' naar programma bestuur en organisatie thema dienstverlening taakveld beheer overige gebouwen en terreinen. Per saldo budgetneutraal.	-64
		overige	-5
		Subtotaal	-501
Wijkteams	0	Subtotaal	0
Maatwerkdienstverlening 18-	30	In 2022 is een overheveling uit 2021 voor verwachte ontvangsten middelen uit het transformatiefonds opgenomen.	30
		Subtotaal	30
Samenkracht en burgerparticipatie	17	Overige	17
		Subtotaal	17
Geëscaleerde zorg 18-	0	Subtotaal	0
Onderwijshuisvesting	0	Subtotaal	0
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	**-454**	**Subtotaal**	**-454**
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	946	Voor 2023 is een bedrag geraamd als verwachte inkomsten beschermd wonen. De lasten zijn ook geraamd. Per saldo is de raming budgetneutraal, dus baten en lasten zijn aan elkaar gelijk.	1017
		Voor 2023 is een verwacht bedrag voor maatschappelijke opvang. De lasten zijn ook geraamd. Per saldo is de raming budgetneutraal, dus baten en lasten zijn aan elkaar gelijk.	144

		In 2022 was een hoger verwacht bedrag uit het investeringsfonds voor maatschappelijke zorg geraamd. De lasten zijn ook afgeraamd. Per saldo is de raming budgetneutraal, dus baten en lasten zijn aan elkaar gelijk.	-212
		Overige	-3
		Subtotaal	946
Totaal 6. Thuiswonen	**946**	**Subtotaal**	**946**
Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	139	Hogere SPUK uitkering voor statushouders	139
		Subtotaal	139
Maatwerkdienstverlening 18+	0	Subtotaal	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	Subtotaal	0
Wijkteams	0	Subtotaal	0
Geëscaleerde zorg 18+	0	Subtotaal	0
Totaal 7. Hulp bij meedoen	**139**	**Subtotaal**	**139**
Totaal baten	**363**	**Subtotaal**	**363**

Saldo voor resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo voor resultaatbestemming	**-1,513**		**-1,513**

Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Toevoegingen reserves	0		
Onttrekkingen reserves	-934	Verschil onttrekkingen reserves	
		Overhevelingen vanuit de jaarrekening 2021.	-821
		Inzet reserve kunst in 2022	-65
		Sociale kaart	-33
		Maatschappelijke agenda	-15
Totaal reserves	**-934**		**-934**

Saldo na resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo na resultaatbestemming	**-2.447**		**-2.447**

2. Leefomgeving

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	-1.015	-907	108
Totaal Gebiedsontwikkeling	**-1.015**	**-907**	**108**
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-2.373	-2.463	-90
Openbare orde en veiligheid	-1.299	-1.342	-43
Totaal Openbare orde en veiligheid	**-3.672**	**-3.805**	**-133**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Milieubeheer	-1.819	-1.661	158
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-3.103	-3.115	-12
Afval	-2.932	-4.062	-1.130
Riolering	-2.100	-2.159	-59
Begraafplaatsen en crematoria	-6	-6	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**-9.960**	**-11.003**	**-1.043**
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	-4.029	-5.455	-1.426
Parkeren	-247	-275	-28
Recreatieve havens	-348	-349	-1
Totaal Verkeer en vervoer	**-4.624**	**-6.079**	**-1.455**
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	-1.567	-1.368	199
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-5.845	-38	5.807
Totaal Wonen	**-7.412**	**-1.406**	**6.006**
Totaal lasten	**-26.683**	**-23.200**	**3.483**

Baten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	65	65	0
Totaal Gebiedsontwikkeling	**65**	**65**	
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	243	68	-175
Openbare orde en veiligheid	38	57	19
Totaal Openbare orde en veiligheid	**281**	**125**	**-156**

Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Milieubeheer	113	0	-113
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	82	67	-15
Afval	4.166	6.062	1.896
Riolering	3.162	3.394	232
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**7.523**	**9.523**	**2.000**
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	160	223	63
Parkeren	5	5	0
Recreatieve havens	97	98	1
Totaal Verkeer en vervoer	**262**	**326**	**64**
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	744	536	-208
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	7.241	1.431	-5.810
Totaal Wonen	**7.985**	**1.967**	**-6.018**
Totaal baten	**16.116**	**12.006**	**-4.110**
Saldo voor resultaatbestemming	**-10.569**	**-11.196**	**-627**

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Toevoegingen reserves	-2.251	-1.690	561
Onttrekkingen reserves	2.191	1.034	-1.157
Totaal reserves	**-60**	**-656**	**-596**
Saldo na resultaatbestemming	**-10.629**	**-11.852**	**-1.223**

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	108	In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor het opstellen van de Omgevingsvisie Teylingen (135.000). Bij het vaststellen van de jaarrekening 2021 is dit door de raad besloten om dit budget uit 2021 over te hevelen naar 2022.	135
		Overige	-27
		Subtotaal	108

Totaal Gebiedsontwikkeling	**108**	**Totaal**	**108**
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-90	De bijdrage aan de Veiligheidsregio Hollands Midden is gestegen door de indexatie van de bijdrage aan deze gemeenschappelijke regeling. Dit is opgenomen in de kadernota 2023.	-67
		Overige	-23
		Subtotaal	-90
Openbare orde en veiligheid	-43	Hogere bijdrage HLTsamen	-40
		Overige	-3
		Subtotaal	-43
Totaal Openbare orde en veiligheid	**-133**	**Totaal**	**-133**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Milieubeheer	158	In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor het uitvoeringsprogramma Biodiversiteit (26.000). Bij het vaststellen van de jaarrekening 2021 is dit door de raad besloten om dit budget uit 2021 over te hevelen naar 2022.	26
		In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor Duurzaamheid Beleidsplan Circulaire economie en erfenissen Meermaker Teylingen (50.000). Bij het vaststellen van de jaarrekening 2021 is dit door de raad besloten om dit budget uit 2021 over te hevelen naar 2022.	50
		Hogere bijdrage HLTsamen	-18
		Lagere afschrijvingen doordat het krediet voor Zonneweides is komen te vervallen. Tegenover deze afschrijvingen staan in 2022 ook inkomsten. Derhalve is de mutatie budgettair neutraal omdat deze ook zijn vervallen in 2023.	113
		De bijdrage aan de Omgevingsdienst West Holland is gestegen door de indexatie van de bijdrage aan deze gemeenschappelijke regeling. Dit is opgenomen in de kadernota 2023.	-16
		Overige	2
		Subtotaal	158
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-12	Overige	-12

		Subtotaal	-12
Afval	-1,130	Hogere kosten voor het ophalen, verwerken van afval, milieustraat, glas en oud papier	-771
		Hogere kosten voor onderhoud aan de ondergrondse containers, kosten voor bijplaatsing van afval bij ondergrondse containers en afval dumpingen	-255
		De voorziening egalisatie afval bereikt in 2022 de bodem. Hierdoor kan er in 2023 geen verdere onttrekking meer gedaan worden.	-70
		Hogere bijdrage HLTsamen	-34
		Subtotaal	-1.130
Riolering	-59	Hogere kosten voor onderhoud en adviezen. Deze kosten zijn in 2022 ter besluitvorming voorgelegd aan de raad via het IWKP	-59
		Subtotaal	-59
Begraafplaatsen en crematoria	0	Subtotaal	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**-1.043**	**Totaal**	**-1.043**
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	-1.426	In 2022 is het nieuwe beleidsplan wegen vastgesteld. Daarin is opgenomen dat er vanaf 2023 meer kosten zijn voor groot onderhoud en kosten voor inspecties.	-423
		Hogere afschrijvingen door o.a. Centrumvisie, Noordelijke randweg en Heerenweg.	-1.016
		Overige	13
		Subtotaal	-1.426
Parkeren	-28	Subtotaal	-28
Recreatieve havens	-1	Subtotaal	-1
Totaal Verkeer en vervoer	**-1.455**	**Totaal**	**-1.455**
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	199	In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor het project Teydelijk (168.000). Bij het vaststellen van de jaarrekening 2021 is dit door de raad besloten om dit budget uit 2021 over te hevelen naar 2022.	168
		In 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor implementatie omgevingswet.	80

		Hogere bijdrage HLTsamen	-56
		Overige	7
		Subtotaal	199
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.807	Onder het taakveld grondexploitaties zijn de lasten en baten van de grondexploitaties zoals Hooghkamer en Bloementuin. Onder de baten is een soortgelijke mutatie opgenomen. Per saldo betreft deze beide mutaties nihil.	5.807
		Subtotaal	5.807
Totaal Wonen	**6.006**	**Totaal**	**6.006**
Totaal lasten	**3.483**	**Totaal lasten**	**3483**

Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	0	Subtotaal	0
Totaal Gebiedsontwikkeling		**Totaal**	**0**
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-175	Administratieve herverdeling van budgetten verhuur gebouwen naar programma 4. Deze wijzigingen zijn budgettair neutraal.	-175
		Subtotaal	-175
Openbare orde en veiligheid	19	Subtotaal	19
Totaal Openbare orde en veiligheid	**-156**	**Totaal**	**-156**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Milieubeheer	-113	Lagere inkomsten Zonneweides (zonnepanelen). In de begroting 2022 is dit budgettair neutraal opgenomen, Zowel afschrijvingen als inkomsten vanuit zonnepanelen. In de begroting 2023 is dit krediet komen te vervallen.	-113
		Subtotaal	-113
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-15	Subtotaal	-15
Afval	1.896	Overige inkomsten voor plastic, papier	220
		De voorziening egalisatie afval bereikt in 2022 de bodem. Hierdoor kan er in 2023 geen verdere mutaties op gedaan worden.	-423
		In het afvalbeleid is opgenomen dat huishoudens korting kunnen krijgen.	-400

		Er wordt een hogere afvalstoffenheffing opgelegd om de stijging van de kosten te kunnen dekken.	2.499
		Subtotaal	1,896
Riolering	232	Er wordt een hogere rioolheffing opgelegd om de stijging van de kosten te kunnen dekken.	232
		Subtotaal	232
Begraafplaatsen en crematoria	0	Subtotaal	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	**2.000**	**Totaal**	**2.000**
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	63	De gemeente ontvangt meer inkomsten voor de degeneratiekosten	63
		Subtotaal	63
Parkeren	0	Subtotaal	0
Recreatieve havens	1	Subtotaal	1
Totaal Verkeer en vervoer	**64**	**Totaal**	**64**
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	-208	In vergelijking met de begroting 2022 zijn de bouwleges in de begroting 2023 € 200.000 lager. De bouwleges fluctueren jaarlijks. Het kan zijn dat gedurende 2023 de bouwleges op basis van geactualiseerde inschattingen hoger of lager uitvallen. Dit zal bij de voortgangsrapportages 2023 in de begroting worden aangepast.	-200
		Overige	-8
		Subtotaal	-208
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-5,810	Onder het taakveld grondexploitaties zijn de lasten en baten van de grondexploitaties zoals Hooghkamer en Bloementuin. Onder de baten is een soortgelijke mutatie opgenomen. Per saldo betreft deze beide mutaties nihil.	-5810
Totaal Wonen	**-6.018**	**Totaal**	**-6.018**
Totaal baten	**-4.110**	**Totaal baten**	**-4.110**

Saldo voor resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo voor resultaatbestemming	**-627**		**-627**

Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag

	2022-2023		
Toevoegingen reserves	561	In 2022 is de bestemmingsreserve openbare verlichting ten gunste van de algemene reserve verlaagd. Dit betreft de verhoging aan de algemene reserve. Zie ook de onttrekking aan de bestemmingsreserve openbare verlichting.	820
		Dit betreft de geplande extra opbrengst van de Narcissenlaan in het RIF. Dit zal worden gecorrigeerd in de voortgangsrapportage 2023 aangezien de grondexploitatie negatief is.	-259
		Subtotaal	561
Onttrekkingen reserves	-1.157	In 2022 is de bestemmingsreserve openbare verlichting ten gunste van de algemene reserve verlaagd. Dit betreft de verlaging van de bestemmingsreserve openbare verlichting. Zie ook de toevoeging aan algemene reserve.	-820
		Een hogere onttrekking aan dekkingsreserves investeringen (Centrumvisie, Noordelijke Randweg)	400
		De gemeentelijke bijdrage aan het regionaal investeringsfonds Holland Rijnland is in 2023 verlaagd. Dit leidt tot een lagere onttrekking aan het RIF.	-248
		In de begroting van 2022 zijn meerdere incidentele budgetten opgenomen die zijn overgeheveld vanuit 2021. Deze budgetten worden in 2022 gecompenseerd vanuit de algemene reserve. Het gepresenteerde nadeel hier wordt gecompenseerd net de hierboven genoemde voordelen van de overgehevelde budgetten vanuit 2021 naar 2022.	-303
		In de begroting 2022 zijn een tweetal budgetten opgenomen die gefinancierd worden vanuit de algemene reserve. Dit betreft Handhaving buitengebied (82.000) en legalisatieonderzoeken (20.000).	-112
		Overige	-74
		Subtotaal	-1.157

Totaal reserves	**-596**		**-596**

Saldo na resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo na resultaatbestemming	**-1.223**		**-1.223**

3. Bedrijvigheid

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Lokale economie			
Economische promotie	-346	-334	12
Totaal Lokale economie	**-346**	**-334**	**12**
Thema Regionale economie			
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-160	-129	31
Economische ontwikkelingen	-1.649	-1.086	563
Economische havens en waterwegen	-26	-28	-2
Totaal Regionale economie	**-1.835**	**-1.243**	**592**
Totaal lasten	**-2.181**	**-1.577**	**604**

Baten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Lokale economie			
Economische promotie	273	157	-116
Totaal Lokale economie	**273**	**157**	**-116**
Thema Regionale economie			
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	85	42	-43
Economische ontwikkelingen	130	146	16
Economische havens en waterwegen	0	0	0
Totaal Regionale economie	**215**	**188**	**-27**
Totaal baten	**488**	**345**	**-143**
Saldo voor resultaatbestemming	**-1.695**	**-1.231**	**464**

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Toevoegingen reserves	0	0	0
Onttrekkingen reserves	802	106	-696
Totaal reserves	**802**	**106**	**-696**
Saldo na resultaatbestemming	**-893**	**-1.125**	**-232**

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		

Thema Lokale economie			
Economische promotie	12	Overige	12
Totaal Lokale economie	**12**	Totaal	**12**
Thema Regionale economie			
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	31	Administratieve wijziging van boeking onderhoud en beheer van gemeentelijke gebouwen. Deze zijn nu verantwoord onder programma 4. Dit betreft een budgettair neutrale wijziging	31
		Overige	0
		Subtotaal	31
Economische ontwikkelingen	563	De gemeentelijke bijdrage aan het regionaal investeringsfonds Holland Rijnland is in 2023 verlaagd.	248
		In de begroting 2022 is incidenteel budget opgenomen voor de centrumontwikkeling. Dit betreffen voorbereidingskosten.	311
		Overige	4
		Subtotaal	563
Economische havens en waterwegen	-2	Overige	-2
		Subtotaal	-2
Totaal Regionale economie	**592**		592
Totaal lasten	**604**		**604**

Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Lokale economie			
Economische promotie	-116	In de begroting 2022 zijn de verhuurinkomsten van Teylingerlaan 13 opgenomen. In 2023 niet. Zodra er meer bekend is over de ontwikkeling van dit terrein zal de begroting in 2023 op basis van een raadsvoorstel worden aangepast.	-138
		Actualisatie en indexatie forensenbelasting zoals is vastgesteld bij de kadernota 2023.	23
		Overige	-1
Totaal Lokale economie	**-116**	Totaal	**-116**
Thema Regionale economie			

Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-43	Administratieve wijziging van boeking van verhuurinkomsten van gemeentelijke gebouwen. Deze zijn nu verantwoord onder programma 4. Dit betreft een budgettair neutrale wijziging	-25
		Overige	-18
		Subtotaal	-43
Economische ontwikkelingen	16	Overige	16
		Subtotaal	16
Economische havens en waterwegen	0	Subtotaal	0
Totaal Regionale economie	**-27**	Totaal	-27
Totaal baten	**-143**	**Totaal baten**	**-143**

Saldo voor resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo voor resultaatbestemming	**464**		**461**

Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Toevoegingen reserves	0	Subtotaal	0
Onttrekkingen reserves	-696	In de begroting 2023 is een lager budget voor de centrumvisie opgenomen. De dekking vanuit de algemene reserve is daarom ook lager.	-90
		In de begroting 2022 is een budget opgenomen voor de uitvoeringsagenda verblijfsrecreatie (30.000) die gefinancierd worden vanuit de algemene reserve.	-30
		In de begroting van 2022 zijn meerdere incidentele budgetten opgenomen die zijn overgeheveld vanuit 2021. Deze budgetten worden in 2022 gecompenseerd vanuit de algemene reserve. Het gepresenteerde nadeel hier wordt gecompenseerd net de hierboven genoemde voordelen van de overgehevelde budgetten vanuit 2021 naar 2022.	-576
		Subtotaal	-696
Totaal reserves	**-696**	**Totaal reserves**	**-696**

Saldo na resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo na resultaatbestemming	**-232**		**-232**

4. Bestuur en ondersteuning

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Dienstverlening			
Beheer overige gebouwen en gronden	-445	-507	-62
Burgerzaken	-1.115	-1.116	-1
Totaal Dienstverlening	**-1.560**	**-1.623**	**-63**
Thema Regionale samenwerking			
Bestuur	-2.197	-2.196	1
Totaal Regionale samenwerking	**-2.197**	**-2.196**	**1**
Totaal lasten	**-3.757**	**-3.819**	**-62**
Baten	**Begroting**	**Begroting**	**Verschil**
	2022	2023	2022-2023
Thema Dienstverlening			
Beheer overige gebouwen en gronden	872	617	-255
Burgerzaken	640	481	-159
Totaal Dienstverlening	**1.512**	**1.098**	**-414**
Thema Regionale samenwerking			
Bestuur	58	58	0
Totaal Regionale samenwerking	**58**	**58**	
Totaal baten	**1.570**	**1.156**	**-414**
Saldo voor resultaatbestemming	**-2.186**	**-2.663**	**-477**

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Toevoegingen reserves	-750	0	750
Onttrekkingen reserves	208	104	-104
Totaal reserves	**-542**	**104**	**646**
Saldo na resultaatbestemming	**-2.728**	**-2.559**	**169**

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Dienstverlening			

Beheer overige gebouwen en gronden	-62	Door het nieuwe team vastgoed worden momenteel alle objecten in kaart gebracht en de daarbij behorende budgetten toegekend. Door dit proces vind er een verschuiving plaats van bestaande budgetten tussen de div. programma's waarmee we uiteindelijk een besparing bewerkstelligen als dit project is afgerond.	-47
		Overige	-15
Burgerzaken	-1	Overige	-1
Totaal Dienstverlening	**-63**		**-63**
Thema Regionale samenwerking			
Bestuur	1	Overige	1
Totaal Regionale samenwerking	**1**		**1**
Totaal lasten	**-62**		**-62**

Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Dienstverlening			
Beheer overige gebouwen en gronden	-255	In de begroting 2022 is een incidenteel budget opgenomen voor verkoop van st. Antoniuslaan 24a en vervolgens te storten in voorziening RIF	-750
		In de begroting 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor verkoop van Narcissenlaan en vervolgens te storten in voorziening RIF	259
		Door het nieuwe team vastgoed worden momenteel alle objecten in kaart gebracht en de daarbij behorende budgetten toegekend. Door dit proces vind er een verschuiving plaats van bestaande budgetten tussen de div. programma's waarmee we uiteindelijk een besparing bewerkstelligen als dit project is afgerond.	223
		Overige	13
		Subtotaal	-255

Burgerzaken	-159	In de begroting 2023 is een structurele verlaging voor het verstrekken van rijbewijzen doorgevoerd. Al enige jaren is het begrote budget te hoog in vergelijking met de realiteit.	-77
		In de begroting 2023 is een structurele verlaging voor het verstrekken van reisdocumenten doorgevoerd. Al enige jaren is het begrote budget te hoog in vergelijking met de realiteit.	-82
		Subtotaal	-159
Totaal Dienstverlening	**-414**	**Totaal Thema**	**-414**
Totaal baten	**-414**	**Totaal Baten**	**-414**

Saldo voor resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo voor resultaatbestemming	**-477**		

Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Toevoegingen reserves	750	Storting regionaal investeringsfonds	-750
Onttrekkingen reserves	-104	Implementatie datagedreven sturing	104
Totaal reserves	**646**		**646**

Saldo na resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo na resultaatbestemming	**169**		**169**

5. Algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Algemene middelen			
Overhead	-12.674	-13.310	-636
Treasury	-561	-561	0
Parkeerbelasting	0	0	0
Overige baten en lasten	605	580	-25
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	-480	-480
OZB niet-woningen	-251	-268	-17
OZB woningen	-251	-268	-17
Belastingen overig	0	0	0
Vennootschapsbelasting	0	0	0
Totaal Algemene middelen	**-13.132**	**-14.307**	**-1.175**
Totaal lasten	**-13.132**	**-14.307**	**-1.175**

Baten	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Thema Algemene middelen			
Overhead	137	139	2
Treasury	1.700	992	-708
Parkeerbelasting	11	11	0
Overige baten en lasten	-5	-5	0
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	51.587	56.405	4.818
OZB niet-woningen	2.704	2.772	68
OZB woningen	5.567	5.976	409
Belastingen overig	120	100	-20
Vennootschapsbelasting	0	0	0
Totaal Algemene middelen	**61.821**	**66.390**	**4.569**
Totaal baten	**61.821**	**66.390**	**4.569**
Saldo voor resultaatbestemming	**48.690**	**52.084**	**3.394**

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2022	2023	2022-2023
Toevoegingen reserves	0	0	0
Onttrekkingen reserves	148	148	0
Totaal reserves	**148**	**148**	**0**

Saldo na resultaatbestemming	**48.838**	**52.232**	**3.394**

Verschillen analyse:
Bedragen x € 1.000

Lasten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Algemene middelen			
Overhead	-636	Verhoging aansprakelijkheidsverzekering zie ook kadernota 2023.	-100
		Hogere bijdrage HLT samen. De begroting HLTsamen 2023 is eerder door de raad vastgesteld.	-516
		Overige	-20
		Subtotaal	-636
Treasury	0	Subtotaal	0
Parkeerbelasting	0	Subtotaal	0
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	-480	Stelpost prijsinflatie (begroting 2023)	-480
		Subtotaal	-480
Overige baten en lasten	-25	Subtotaal	-25
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	Subtotaal	0
OZB niet-woningen	-17	Subtotaal	-17
OZB woningen	-17	Subtotaal	-17
Belastingen overig	0	Subtotaal	0
Mutaties reserves	0	Subtotaal	0
Vennootschapsbelasting	0	Subtotaal	0
Totaal Algemene middelen	**-1.175**		**-1.175**
Totaal lasten	**-1.175**		**-1.175**

Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Thema Algemene middelen			
Overhead	2	Subtotaal	2
Treasury	-708	De hybride lening aan de BNG is afgelopen.	-600

		De dividenduitkering is verlaagd op basis van een lagere uitkering van Alliander in de afgelopen 3 jaren.	-108
		Subtotaal	-708
Parkeerbelasting	0	Subtotaal	0
Overige baten en lasten	0	Subtotaal	0
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	4.818	Op basis van de laatste circulaires is de algemene uitkering aangepast.	4.818
OZB niet-woningen	68	Op basis van de begrotingsuitgangspunten is in de Kadernota 2023 de OZB niet-woningen aangepast.	68
OZB woningen	409	Op basis van de begrotingsuitgangspunten is in de Kadernota 2023 de OZB woningen aangepast.	409
Belastingen overig	-20	Subtotaal	-20
Mutaties reserves	0	Subtotaal	0
Vennootschapsbelasting	0	Subtotaal	0
Totaal Algemene middelen	**4.569**	**Totaal**	**4.569**
Totaal baten	**4.569**	**Totaal baten**	**4.569**

Saldo voor resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo voor resultaatbestemming	**3.394**		**3.394**

Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Toevoegingen reserves	0	Subtotaal	0
Onttrekkingen reserves	0	Subtotaal	0
Totaal reserves	**0**	**Totaal reserves**	**0**

Saldo na resultaatbestemming	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2022-2023		
Saldo na resultaatbestemming	**3.394**		**3.394**

4.1.4 Overzicht van incidentele baten en lasten

Bedragen x 1.000

Incidentele baten en lasten (-= nadeel)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Programma 1: Samenleven	0	0	0	0
Subtotaal programma 1	***0***	***0***	***0***	***0***
Programma 2: Leefomgeving				
- Opbrengsten Narcissenlaan	259			
- Opbrengsten Terrein Langeveld	1.431			
- Storting Regionaal investeringsfonds: Narcissenlaan	259-			
- Storting Regionaal investeringsfonds: Terrein Langeveld	1.431-			
- Uitgaven Holland Rijnland	484-	484-		
- Reserve Investeringsstratgie Holland Rijnland	484	484		
- Mobiliteit, kwaliteitsimpuls (incidenteel) (kadernota 2022)	-61	-61		
- Mobiliteit, planbeoordeling (incidenteel) (kadernota 2022)	-48	-48		
Subtotaal programma 2	***-109***	***-109***	***-***	***-***
Programma 3: Bedrijvigheid				
- Implementatie deel centrumvisie	-106	-106		
- Dekking via algemene reserve	106	106		
- Ruïne van Teylingen: Inhuur Expertise (kadernota 2023)	-40			
Subtotaal programma 3	***-40***	***0***	***0***	***0***
Programma 4: Bestuur en ondersteuning				
- Implemntatie Datagedreven sturen	-104			
- Dekking via algemene reserve (besluit begroting 2021)	104			
Subtotaal programma 4	***0***	***0***	***0***	***0***
Algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0
Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	***0***	***0***	***0***	***0***
Totaal incidentele baten en lasten	**-149**	**-109**	**-**	**-**

4.1.5 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Ten gunste van de reserve	Gewijzigde Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Programma 1Samenleven					
Reserve kunst in de buitenruimte	15-	15-	15-	15-	15-
Totaal programma 1	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**
Totaal structurele stortingen reserves	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**

Ten laste van de reserve	Gewijzigde Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Programma 1Samenleven					
Dekking afschrijvingen van dekkingsreserves gemeentelijke gebouwen	537	537	537	537	537
Totaal programma 1	**537**	**537**	**537**	**537**	**537**
Programma 2 Leefomgeving					
Afschrijving brandweergarage Warmond en Park Rusthoff	84	84	84	84	84
Noordelijke Randweg		125	250	250	250
Centrumvisie	65	340	580	580	580
Totaal programma 2	**149**	**549**	**914**	**914**	**914**
Algemene dekkingsmiddelen					
Dekking afschrijvingen van dekkingsreserves gemeentelijke gebouwen	148	148	148	148	148
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	**148**	**148**	**148**	**148**	**148**
Totaal structurele onttrekkingen uit reserves	**834**	**1.234**	**1.599**	**1.599**	**1.599**

4.1.6 Structureel begrotingsevenwicht

Kengetal structureel evenwicht verplichting BBV
Eén van de verplichte kengetallen van het BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording) is het aantonen van het structurele evenwicht. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Indien dit niet het geval zou zijn, zou de kans aanwezig zijn dat er op termijn een (begrotings)tekort ontstaat. Op basis van onderstaande overzicht wordt aangetoond dat de begroting 2023, conform de uitgangspunten in het BBV, structureel in evenwicht is.

Berekening structureel evenwicht
Om vast te kunnen stellen of er sprake is van een structureel evenwicht is het belangrijk dat inzicht bestaat in welk deel van de baten en lasten incidenteel zijn en welk deel structureel.
Onder incidenteel wordt beschouwd 3 jaar of korter. Voor structureel geldt een looptijd langer dan 3 jaar achtereenvolgens. In het onderstaande overzicht wordt de berekening van het structureel evenwicht gepresenteerd. Voor de specificatie van de incidentele baten en lasten verwijzen wij naar hoofdstuk 4.1.4.

Uitkomst structureel evenwicht is positief in 2023
De uitkomst van het structureel evenwicht is € 267.000 positief (0,3%). Dit is positief en betekent dat de gemeente Teylingen haar structurele lasten door de structurele baten heeft kunnen dekken in 2023.

Programmanaam	Begroting 2023 Lasten	Begroting 2023 Baten	Begroting 2023 Saldo
1. Samenleven	-45.904	8.801	-37.102
2. Leefomgeving	-23.199	12.005	-11.195
3. Bedrijvigheid	-1.576	345	-1.230
4. Bestuur en ondersteuning	-3.820	1.156	-2.663
Totale lasten en baten	**-74.498**	**22.308**	**-52.191**
Algemene dekkingsmiddelen	-997	66.252	65.255
Overhead	-13.285	139	-13.146
Onvoorzien	-25		-25
Subtotaal	**-88.805**	**88.698**	**-107**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-1.705	1.929	224
Totaal incl. reserves	**-90.510**	**90.627**	**118**
Correctie incidentele baten en lasten	-2.533	2.384	-149
Structureel resultaat begroting	**-87.977**	**88.243**	**267**

Programmanaam	Begroting 2024 Lasten	Begroting 2024 Baten	Begroting 2024 Saldo
1. Samenleven	-45.374	8.801	-36.573
2. Leefomgeving	-24.056	10.948	-13.108
3. Bedrijvigheid	-1.766	345	-1.420
4. Bestuur en ondersteuning	-3.819	897	-2.921
Totale lasten en baten	**-75.014**	**20.992**	**-54.022**
Algemene dekkingsmiddelen	-1.048	67.269	66.221
Overhead	-13.105	139	-12.966
Onvoorzien	-25		-25
Subtotaal	**-89.193**	**88.399**	**-793**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-15	2.190	2.175
Totaal incl. reserves	**-89.208**	**90.590**	**1.382**
Correctie incidentele baten en lasten	-699	590	-109
Structureel resultaat begroting	**-88.509**	**90.000**	**1.491**

Programmanaam	Begroting 2025 Lasten	Begroting 2025 Baten	Begroting 2025 Saldo
1. Samenleven	-45.134	8.801	-36.333
2. Leefomgeving	-24.104	11.019	-13.085
3. Bedrijvigheid	-1.151	345	-806
4. Bestuur en ondersteuning	-3.816	897	-2.919
Totale lasten en baten	**-74.205**	**21.063**	**-53.142**
Algemene dekkingsmiddelen	-1.107	68.199	67.092
Overhead	-13.108	139	-12.969
Onvoorzien	-25		-25
Subtotaal	**-88.445**	**89.401**	**955**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-15	1.600	1.585
Totaal incl. reserves	**-88.460**	**91.001**	**2.541**
Correctie incidentele baten en lasten			
Structureel resultaat begroting	**-88.460**	**91.001**	**2.541**

Programmanaam	Begroting 2026 Lasten	Begroting 2026 Baten	Begroting 2026 Saldo
1. Samenleven	-45.190	8.801	-36.388
2. Leefomgeving	-24.295	11.082	-13.213
3. Bedrijvigheid	-1.151	345	-806
4. Bestuur en ondersteuning	-3.826	897	-2.929
Totale lasten en baten	**-74.462**	**21.126**	**-53.336**
Algemene dekkingsmiddelen	-1.219	63.576	62.357
Overhead	-13.103	139	-12.964
Onvoorzien	-25		-25
Subtotaal	**-88.809**	**84.841**	**-3.968**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-15	1.600	1.585
Totaal incl. reserves	**-88.824**	**86.441**	**-2.383**
Correctie incidentele baten en lasten			
Structureel resultaat begroting	**-88.824**	**86.441**	**-2.383**

4.2 Uiteenzetting van de financiële positie

4.2.1 Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognosticeerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er meer aandacht is voor het EMU-saldo in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing.

Geprognosticeerde balans per 31 december

(bedragen x € 1.000)

Activa	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
VASTE ACTIVA						
Immateriële vaste activa	390	370	277	194	146	144
materiële vaste activa						
met economisch nut	53.710	67.558	70.837	68.938	67.077	63.751
met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	12.784	13.018	13.611	13.024	12.437	11.851
met maatschappelijk nut	17.378	22.904	37.790	37.077	38.273	36.984
sub-totaal materiële vaste activa	83.872	103.480	122.238	119.039	117.787	112.586
financiële vaste activa						
len. openb. lich., woningb., deeln., ov. verb. partijen	30.665	25.255	5.300	5.200	5.100	5.000
overige langlopende leningen	7.350	7.000	7.420	7.200	7.000	6.800
kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	277	277	277	277	277	277
sub-totaal financiële vaste activa	38.292	32.532	12.997	12.677	12.377	12.077
Totaal vaste activa	122.554	136.382	135.512	131.910	130.310	124.807
VLOTTENDE ACTIVA						
onderhanden werk, gronden in exploitatie	2.099	-458	250	250	250	250
voorraad overige grond en hulpstoffen	0	0	0	0	0	0
sub-totaal voorraden	2.099	-458	250	250	250	250
vorderingen op openbare lichamen	11.169	6.000	6.000	5.000	4.000	3.000
rekening-courantverhouding met het Rijk	11.811	0	0	0	0	0
vordering ivm faciliterend grondbeleid	0	0	0	0	0	0
overige vorderingen	5.754	1.000	5.500	5.500	3.000	3.000
liquide middelen	542	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
overlopende activa	8.867	3.000	5.000	5.000	5.000	3.000
Totaal vlottende activa	40.242	10.542	17.750	16.750	13.250	10.250
Totaal activa	162.796	146.924	153.262	148.660	143.560	135.057

Passiva	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
EIGEN VERMOGEN						
algemene reserves	61.275	41.194	62.039	61.933	61.933	61.933
bestemmingsreserves	21.332	38.361	32.662	30.583	25.350	23.767
nog te bestemmen resultaat	2.524	0	0	0	0	0
sub-totaal eigen vermogen	85.131	79.555	94.701	92.516	87.283	85.700
VOORZIENINGEN	11.661	9.198	8.036	5.421	5.300	5.502
VASTE SCHULDEN						

afgesloten	50.404	33.454	45.419	42.936	40.521	28.192
nog af te sluiten leningen (cumulatief)	0	10.000	0	0	0	0
sub-totaal vaste schulden	50.404	43.454	45.419	42.936	40.521	28.192
Totaal vaste passiva	147.196	132.207	148.156	140.873	133.104	119.394
VLOTTENDE PASSIVA						
netto vlottende schulden	7.325	4.717	2.106	2.787	3.456	5.663
overlopende passiva	8.275	10.000	3.000	5.000	7.000	10.000
Totaal vlottende passiva	15.600	14.717	5.106	7.787	10.456	15.663
Totaal generaal	162.796	146.924	153.262	148.660	143.560	135.057

4.2.2 Investeringen 2023-2026

Investeringen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Afschrijvings-termijn	Besluit nodig van (voordat het krediet wordt vrijgegeven)
Programma 1 Samenleven						
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 ltr 3	24.700				6	Organisatie
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 ltr 2	24.700				6	Organisatie
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 ltr 1	24.700				6	Organisatie
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (10397)	9.445				6	Organisatie
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (10398)	9.445				6	Organisatie
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (10399)	9.445				6	Organisatie
Sneeuwploeg Villeton LMT 2x 1800 en 1x 2000	23.700				6	Organisatie
Verv. bruggen SA 0,06 en SA M07				471.000	35	Organisatie
Verv. bruggen SA 2.03, VO 28, WA ST 22 en steiger WA ST 22		461.000			35	Organisatie
Verv. bruggen VO 01, VO 07, VO 12, VO 21, VO 031, WA 09	665.000				35	Organisatie
Verv. bruggen SA 0.02, SA 0.03, SA 0.07, SA 2.04, SA 2.05, SA 2.06, VO 02, VO 05, VO 10, VO 17, VO 20, VO 22, VO 27, WA 08, WA 12, WA 16 en steiger WA ST 02C			1.929.000		35	Organisatie
Ondergrondse containers	1.520.000				15	Organisatie
Vervangen groen en bomen	400.000	500.000	500.000	500.000	30	Eerder goedgekeurd
Zoutstrooier igloo 800 ltr 1 2020	27.200				6	Organisatie
Zoutstrooier igloo 800 ltr 2 2020	27.200				6	Organisatie
Zoutstrooier igloo 800 ltr 3 2020	27.200				6	Organisatie
GVVP V12 Toets ess. herkenbaarheidskenmerken 2022					20	Gemeenteraad
GVVP V12 Toets ess. herkenbaarheidskenmerken 2023	150.000				20	Gemeenteraad
VO 12 Brug Kervelhof					20	Eerder goedgekeurd
VO 18 Brug Kervelhof					20	Eerder goedgekeurd
VO 21 Brug Munthof					20	Eerder goedgekeurd
GVVP B32 Maatregelen langzaamverkeer 2022					20	Gemeenteraad
GVVP B32 Maatregelen langzaamverkeer 2023	100.000				20	Gemeenteraad
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2022					20	Eerder goedgekeurd
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2023	627.000				20	Eerder goedgekeurd
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2024		627.000			20	Eerder goedgekeurd
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2025			627.000		20	Eerder goedgekeurd
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2026				344.453	20	Eerder goedgekeurd
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan ovl	100.000				20	Gemeenteraad
Narcissenln en Vn Alkemadeln relining en verbet.	499.000				60	Gemeenteraad
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenln wegen	510.000				20	Gemeenteraad
Herinrichting Herenweg Warmond					20	Eerder goedgekeurd
Hoofdstraat Noord Sassenheim riolering					60	Gemeenteraad
GVVP B13 Cap.verruim. Rot. Soldaatje (N433-N450)	350.000				20	Gemeenteraad
GVVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2022					20	Gemeenteraad
GVVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2023	75.000				20	Gemeenteraad
GVVP P14 Fietspark.capaciteit centrumgeb. 2022					20	Gemeenteraad
GVVP P14 Fietspark.capaciteit centrumgeb. 2023	20.000				20	Gemeenteraad
GVVP V26 Maatregelen toets oversteeklocaties					20	Gemeenteraad
GVVP V26 Maatregelen toets oversteeklocaties 2022					20	Gemeenteraad
GVVP V26 Maatregelen toets oversteeklocaties 2023	50.000				20	Gemeenteraad
GVVP V17 Herinrichting Oosthoutlaan	50.000				20	Gemeenteraad
GVVP V18 Herinrichten Hoofdstraat Noord SH	122.590				20	Gemeenteraad
GVVP V20 Verk.maatr. Alkemadeln/Narc. n SH.	500.000				20	Gemeenteraad
Vervangen duikers 2023	20.000				20	Organisatie
Walbeschoeiing 2023	130.000				30	Organisatie
Speelvoorzieningen 2022					15	Eerder goedgekeurd
Speelvoorzieningen 2023	193.840				15	Eerder goedgekeurd
Speelvoorzieningen 2024		231.801			15	Eerder goedgekeurd
Speelvoorzieningen 2025			203.653		15	Eerder goedgekeurd
Speelvoorzieningen 20256				243.536	15	Eerder goedgekeurd
Rijke Groen-Blauwe Leefomgeving 2022					20	Gemeenteraad
Rijke Groen-Blauwe Leefomgeving 2023	200.000				20	Gemeenteraad
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan Groen	160.000				10	Gemeenteraad
Centrumvisie	5.150.000				20	Eerder goedgekeurd
Investering groot onderhoud wegen	268.000				20	Eerder goedgekeurd
Totaal programma 1	**12.068.165**	**1.819.801**	**3.259.653**	**1.558.989**		

Investeringen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Afschrijvings-termijn	Besluit nodig van (voordat het krediet wordt vrijgegeven)
Programma 2 Leefomgeving						
Stichtingskosten KC Sassenheim	3.564.002				40	Eerder goedgekeurd
Vervanging toplaag veld 1 HV Warmunda		56.000			10	College
Verv. toplaag zandingestrooid kunstgrasveld KV TOP veld 1		250.000			10	College
Verv. toplaag zandingestrooid kunstgrasveld KV TOP veld 3	250.000				10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 2 Warmunda			545.250		10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld veldje 3 Warmunda			274.500		10	College
Verv. toplaag kunstgras tennisvelden 1 tot en met 3 sportpark Overbos		125.160			10	College
Verv. toplaag kunstgras tennisvelden 4 tot en met 6 sportpark Overbos		125.160			10	College
Verv. toplaag tennisbaan 7 Sportpark Overbos				31.000	10	College
Verv. toplaag krukingestrooid kunstgrasveld hoofdveld The Bassets	505.000				10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld hoofdveld 1 Roodemolen	620.000				10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 2 Roodemolen	370.000				10	Eerder goedgekeurd
Verv. toplaag natuurgrasveld veld 3 Roodemolen			93.060		15	College
Verv. toplaag natuurgrasveld, drainage, ballenvangers en attributen veld 4 Roodemolen			121.395		15	College
Verv. toplaag natuurgrasveld en drainage veld 6 Roodemolen			53.040		15	College
Verv. toplaag kunstgrasveld hoofdveld 8 Roodemolen	370.000				10	Eerder goedgekeurd
Verv. toplaag kunstgrasveld hoofdveld 9 Roodemolen	508.000				10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 1 sportpark Elsgeest		575.000			10	College
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 2 sportpark Elsgeest	526.250				10	College
Vervanging veldverlichting veld 1 vv Foreholte	66.000	66.000			20	College
Vervanging straatwerk, kolken etc. Overbos		110.000			20	College
Vervangen lichtmasten velden SV Warmunda		90.000			40	College
Verv. toplaag kunstgrasveld 1 vv Foreholte	575.000				10	College
Herstel constructiefout aan basisschool De Buitenplaats	100.000				25	Eerder goedgekeurd
Aansluiten panden op drukriolering VH 2022					60	Eerder goedgekeurd
Aansluiten panden op drukriolering WD 2022					60	Eerder goedgekeurd
Aansluiten panden op drukriolering SH 2022					60	Eerder goedgekeurd
Aansluiten panden op drukriolering VH 2023	40.000				60	Eerder goedgekeurd
Aansluiten panden op drukriolering WD 2023	48.000				60	Eerder goedgekeurd
Totaal programma 2	**7.542.252**	**1.397.320**	**1.087.245**	**31.000**		
Totaal investeringen	**19.610.417**	**3.217.121**	**4.346.898**	**1.589.989**		

4.2.3 Reserves en voorzieningen 2023-2026

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling reserves 2023-2026	Begroting				Begroting			
	Begin	Toevoeging	Ontrekking	Einde	Begin	Toevoeging	Ontrekking	Einde
Saldo einde van het dienstjaar	2023	2023	2023	2023	2024	2024	2024	2024
Algemene reserve								
Algemene reserve	62.249	-	210-	62.039	62.039	-	106-	61.933
Totaal algemene reserves	**62.249**	**-**	**210-**	**62.039**	**62.039**	**-**	**106-**	**61.933**
Bestemmingsreserves								
Reserve bodemsanering	413	-	-	413	413	-	-	413
Reserve sociale woningbouw	742	-	-	742	742	-	-	742
Reserve startersleningen (nog te storten)	187	-	-	187	187	-	-	187
Reserve startersleningen (SVn)	5.405	-	-	5.405	5.405	-	-	5.405
Reserve duurzaamheidsleningen (nog te storten)	2	-	-	2	2	-	-	2
Reserve duurzaamheidsleningen (SVn)	1.196	-	-	1.196	1.196	-	-	1.196
Reserve grondexploitatie	13	-	-	13	13	-	-	13
Reserve investeringsstrategie Holland Rijnland	2.316	1.690	484-	3.522	3.522	-	484-	3.038
Reserve kunst in de buitenruimte	55	15	-	70	70	15	-	85
Reserve IZA-gelden	48	-	-	48	48	-	-	48
Reserve openbare verlichting	200	-	-	200	200	-	-	200
Dekkingsreserve uitvoeringsplannen Centrumvisie	11.532	-	340-	11.192	11.192	-	580-	10.612
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis Sass	1.334	-	148-	1.186	1.186	-	148-	1.038
Dekkingsreserve park Rusthoff	592	-	59-	533	533	-	59-	474
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolde	2.280	-	175-	2.105	2.105	-	175-	1.930
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	328	-	20-	308	308	-	20-	288
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	706	-	44-	662	662	-	44-	618
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbee	240	-	27-	213	213	-	27-	186
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	184	-	9-	175	175	-	9-	166
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.242	-	89-	1.153	1.153	-	89-	1.064
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	797	-	35-	762	762	-	35-	727
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	444	-	26-	418	418	-	26-	392
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Ond	1.709	-	100-	1.609	1.609	-	100-	1.509
Dekkingsreserve Scojesa	104	-	6-	98	98	-	6-	92
Dekkingsreserve Tjarda	104	-	6-	98	98	-	6-	92
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	501	-	24-	477	477	-	24-	453
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	5.000	-	125-	4.875	4.875	-	250-	4.625
Totaal bestemmingsreserves	**32.674**	**1.705**	**1.717-**	**32.662**	**32.650**	**15**	**2.082-**	**30.583**
Totaal reserves	**94.923**	**1.705**	**1.927-**	**94.701**	**94.689**	**15**	**2.188-**	**92.516**

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling voorzieningen 2023-2026	Begroting				Begroting			
	Begin	toevoeging	aanwending	Einde	Begin	toevoeging	aanwending	Einde
Saldo einde van het dienstjaar	2023	2023	2023	2023	2024	2024	2024	2024
Voorzieningen onderhoudsegalisatie								
Voorziening groot onderhoud gem. gebouwen	2.940	450	-186	3.204	3.204	450	-1.500	2.154
Voorziening groot onderhoud wegen	0			0	0			0
Voorziening groot onderhoud waterwegen	0			0	0			0
Voorziening Onderhoud tunnels/viaducten/brug.	430	220	-121	529	529	220	-394	355
Voorz. midd derden bestemming gebonden								
Voorziening egalisatie afval	0			0	0			0
Voorziening egalisatie riolering	0			0	0			0
Voorziening vervangingsinvesteringen riolering	2.531	850	-1.949	1.432	1.432	900	-2.243	89
Voorziening parkeerfonds	42			42	42			42
Voorz. voor verpl., verliezen en risico`s								
Voorziening pensioenfonds (ex-)wethouders	2.877	65	-112	2.829	2.829	65	-112	2.781
Totaal voorzieningen	**8.820**	**1.585**	**-2.368**	**8.036**	**8.036**	**1.635**	**-4.249**	**5.421**

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling reserves 2023-2026	Begroting				Begroting			
	Begin	Toevoeging	Ontrekking	Einde	Begin	Toevoeging	Ontrekking	Einde
Saldo einde van het dienstjaar	2025	2025	2025	2025	2025	2025	2025	2026
Algemene reserve								
Algemene reserve	61.933	-	-	61.933	61.933	-	-	61.933
Totaal algemene reserves	**61.933**	**-**	**-**	**61.933**	**61.933**	**-**	**-**	**61.933**
Bestemmingsreserves								
Reserve bodemsanering	413	-	-	413	413	-	-	413
Reserve sociale woningbouw	742	-	-	742	742	-	-	742
Reserve startersleningen (nog te storten)	187	-	-	187	187	-	-	187
Reserve startersleningen (SVn)	5.405	-	-	5.405	5.405	-	-	5.405
Reserve duurzaamheidsleningen (nog te storten)	2	-	-	2	2	-	-	2
Reserve duurzaamheidsleningen (SVn)	1.196	-	-	1.196	1.196	-	-	1.196
Reserve grondexploitatie	13	-	-	13	13	-	-	13
Reserve investeringsstrategie Holland Rijnland	3.038	-	-	3.038	3.038	-	-	3.038
Reserve kunst in de buitenruimte	85	15	-	100	100	15	-	115
Reserve IZA-gelden	48	-	-	48	48	-	-	48
Reserve openbare verlichting	200	-	-	200	200	-	-	200
Dekkingsreserve uitvoeringsplannen Centrumvisie	10.612	-	580-	10.032	10.032	-	580-	9.452
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis Sass	1.038	-	148-	890	890	-	148-	742
Dekkingsreserve park Rusthoff	474	-	59-	415	415	-	59-	356
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolde	1.930	-	175-	1.755	1.755	-	175-	1.580
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	288	-	20-	268	268	-	20-	248
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	618	-	44-	574	574	-	44-	530
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbee	186	-	27-	159	159	-	27-	132
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	166	-	9-	157	157	-	9-	148
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.064	-	89-	975	975	-	89-	886
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	727	-	35-	692	692	-	35-	657
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	392	-	26-	366	366	-	26-	340
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Ond	1.509	-	100-	1.409	1.409	-	100-	1.309
Dekkingsreserve Scojesa	92	-	6-	86	86	-	6-	80
Dekkingsreserve Tjarda	92	-	6-	86	86	-	6-	80
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	453	-	24-	429	429	-	24-	405
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	4.625	-	250-	4.375	4.375		250-	4.125
Totaal bestemmingsreserves	**28.516**	**15**	**1.598-**	**26.933**	**25.350**	**15**	**1.598-**	**23.767**
Totaal reserves	**90.449**	**15**	**1.598-**	**88.866**	**87.283**	**15**	**1.598-**	**85.700**

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling voorzieningen 2023-2026	Begroting				Begroting			
	Begin	toevoeging	aanwending	Einde	Begin	toevoeging	aanwending	Einde
Saldo einde van het dienstjaar	2025	2025	2025	2025	2026	2026	2026	2026
Voorzieningen onderhoudsegalisatie								
Voorziening groot onderhoud gem. gebouwen	2.154	450	-368	2.236	2.236	450	-397	2.290
Voorziening groot onderhoud wegen	0			0	0			0
Voorziening groot onderhoud waterwegen	0			0	0			0
Voorziening Onderhoud tunnels/viaducten/brug.	355	220	-286	289	289	220	-25	484
Voorz. midd derden bestemming gebonden								
Voorziening egalisatie afval	0			0	0			0
Voorziening egalisatie riolering	0			0	0			0
Voorziening vervangingsinvesteringen riolering	89	950	-1.039	0	0	1.000	-1.000	0
Voorziening parkeerfonds	42			42	42			42
Voorz. voor verpl., verliezen en risico`s								
Voorziening pensioenfonds (ex-)wethouders	2.781	65	-112	2.733	2.733	65	-112	2.686
Totaal voorzieningen	**5.421**	**1.685**	**-1.805**	**5.300**	**5.300**	**1.735**	**-1.534**	**5.502**

4.2.4 Verloop van reserves 2023-2026

Ten gunste van de reserve	Gewijzigde Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Programma 1Samenleven					
Reserve kunst in de buitenruimte	15-	15-	15-	15-	15-
Totaal programma 1	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**	**15-**
Programma 2 Leefomgeving					
Vrijval reserve opnebare verlichting	820-				
Storting Regionaal investeringsfonds: Narcissenlaan		259-			
Storting Regionaal investeringsfonds: Terrein Langeveld	1.431-	1.431-			
Totaal programma 2	**2.251-**	**1.690-**	**-**	**-**	**-**
Programma 4 Bestuur en ondersteuning					
Storting Regionaal investeringsfonds: St.	750-				
Totaal programma 4	750-				
Totaal stortingen reserves	**3.016-**	**1.705-**	**15-**	**15-**	**15-**

Ten laste van de reserve	Gewijzigde Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Programma 1Samenleven					
Dekking afschrijvingen van dekkingsreserves gemeentelijke gebouwen	537	537	537	537	537
Inzet reserve kunst in de buitenruimte	65	-	-	-	-
Overhevelingen vanuit jaarrrekening 2021	821				
Maatschappelijke agenda	15				
Sociale kaart	33				
Totaal programma 1	**1.471**	**537**	**537**	**537**	**537**
Programma 2 Leefomgeving					
Afschrijving brandweergarage Warmond en Park Rusthoff	84	84	84	84	84
Uitgaven Holland Rijnland	732	484	484		
Storting reserve openbare verlichting	820				
Noordelijke Randweg		125	250	250	250
Centrumvisie	65	340	580	580	580
Legalisatieonderzoeken	20				
Handhaving buitengebied	92				
Overhevelingen vanuit jaarrrekening 2021	379				
Totaal programma 2	**2.192**	**1.033**	**1.398**	**914**	**914**
Programma 3 Bedrijvigheid					
Uitvoeren centrumvisie	196	106	106		
Uitvoeringsagenda verblijfsrecreatie	30				
Overhevelingen vanuit jaarrrekening 2021	576				
Totaal programma 3	**802**	**106**	**106**	**-**	**-**
Programma 4 Bestuur en ondersteuning					
Implementatie Datagedreven sturing	208	104		-	-
Totaal programma 4	**208**	**104**	**-**	**-**	-
Algemene dekkingsmiddelen					
Dekking afschrijvingen van dekkingsreserves gemeentelijke gebouwen	148	148	148	148	148
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	**148**	**148**	**148**	**148**	**148**
Totaal onttrekkingen uit reserves	**4.821**	**1.928**	**2.189**	**1.599**	**1.599**

Bijlage 1: Overzicht baten en lasten per taakveld

Bedragen x € 1.000

Taakvelden	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Afval						
Lasten	-3.235	-2.932	-4.062	-4.335	-4.371	-4.397
Baten	4.867	4.166	6.062	6.377	6.393	6.395
Saldo	1.632	1.233	2.001	2.042	2.022	1.998
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
Lasten			-480	-480	-480	-480
Baten	50.134	51.587	56.405	57.376	58.257	53.576
Saldo	50.134	51.587	55.925	56.896	57.777	53.096
Arbeidsparticipatie						
Lasten	-395	-434	-446	-623	-688	-710
Baten						
Saldo	-395	-434	-446	-623	-688	-710
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen						
Lasten	-114	-160	-129	-129	-129	-129
Baten	73	85	42	42	42	42
Saldo	-41	-76	-87	-87	-87	-87
Begeleide participatie						
Lasten	-2.467	-2.576	-2.593	-2.497	-2.404	-2.379
Baten						
Saldo	-2.467	-2.576	-2.593	-2.497	-2.404	-2.379
Begraafplaatsen en crematoria						
Lasten	-4	-6	-6	-6	-6	-6
Baten						
Saldo	-4	-6	-6	-6	-6	-6
Beheer overige gebouwen en gronden						
Lasten	-627	-445	-507	-506	-504	-504
Baten	530	872	617	358	358	358
Saldo	-97	427	110	-148	-146	-146
Belastingen overig						
Lasten	-7					

Baten	3.232	120	100	100	100	100
Saldo	3.225	120	100	100	100	100
Bestuur						
Lasten	-1.889	-2.197	-2.196	-2.196	-2.196	-2.206
Baten	64	58	58	58	58	58
Saldo	-1.825	-2.139	-2.138	-2.138	-2.138	-2.148
Burgerzaken						
Lasten	-1.043	-1.115	-1.116	-1.116	-1.116	-1.116
Baten	478	640	481	481	481	481
Saldo	-564	-474	-635	-635	-635	-635
Crisisbeheersing en brandweer						
Lasten	-2.240	-2.373	-2.463	-2.463	-2.447	-2.446
Baten	412	243	68	68	68	68
Saldo	-1.828	-2.130	-2.395	-2.395	-2.379	-2.378
Cultureel erfgoed						
Lasten	-211	-269	-243	-207	-207	-207
Baten	28		41	41	41	41
Saldo	-183	-269	-202	-166	-166	-166
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie						
Lasten	-306	-464	-406	-406	-405	-405
Baten	105	157	170	170	170	170
Saldo	-201	-307	-236	-236	-235	-235
Economische havens en waterwegen						
Lasten	-26	-26	-28	-28	-28	-28
Baten						
Saldo	-26	-26	-28	-28	-28	-28
Economische ontwikkelingen						
Lasten	-1.839	-1.649	-1.086	-1.316	-726	-726
Baten	221	130	146	146	146	146
Saldo	-1.617	-1.519	-939	-1.169	-580	-580
Economische promotie						
Lasten	-189	-346	-334	-294	-269	-269
Baten	298	273	157	157	157	157
Saldo	109	-74	-177	-137	-112	-112

Geëscaleerde zorg 18-						
Lasten	-574	-683	-764	-736	-709	-684
Baten						
Saldo	-574	-683	-764	-736	-709	-684
Geëscaleerde zorg 18+						
Lasten	-28	-29	-31	-31	-31	-31
Baten						
Saldo	-28	-29	-31	-31	-31	-31
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)						
Lasten	-5.239	-5.845	-38	-38	-38	-38
Baten	5.046	7.241	1.431			
Saldo	-192	1.396	1.393	-38	-38	-38
Inkomensregelingen						
Lasten	-8.485	-7.666	-8.078	-8.078	-8.078	-8.078
Baten	7.096	6.323	5.978	5.978	5.978	5.978
Saldo	-1.389	-1.344	-2.100	-2.100	-2.100	-2.100
Maatwerkdienstverlening 18-						
Lasten	-7.811	-6.719	-7.680	-6.801	-6.616	-6.616
Baten		-30				
Saldo	-7.811	-6.749	-7.680	-6.801	-6.616	-6.616
Maatwerkdienstverlening 18+						
Lasten	-6.760	-7.241	-7.290	-7.290	-7.290	-7.290
Baten						
Saldo	-6.760	-7.241	-7.290	-7.290	-7.290	-7.290
Maatwerkvoorzieningen (WMO)						
Lasten	-509	-538	-540	-540	-540	-540
Baten						
Saldo	-509	-538	-540	-540	-540	-540
Media						
Lasten	-827	-822	-822	-822	-822	-822
Baten	24	25	25	25	25	25
Saldo	-803	-796	-797	-797	-797	-797
Milieubeheer						
Lasten	-1.806	-1.819	-1.661	-1.699	-1.717	-1.740

Baten	265	113				
Saldo	-1.541	-1.706	-1.661	-1.699	-1.717	-1.740

Musea

Lasten	-64	-63	-52	-52	-52	-52
Baten	169	167	172	172	172	172
Saldo	105	104	120	120	120	120

Mutatie reserves

Lasten	-1.025	-3.016	-1.705	-15	-15	-15
Baten	3.303	4.672	1.781	2.042	1.453	1.453
Saldo	2.278	1.656	76	2.027	1.438	1.438

Mutaties reserves

Lasten						
Baten	242	148	148	148	148	148
Saldo	242	148	148	148	148	148

Onderwijsbeleid en leerlingenzaken

Lasten	-1.250	-1.681	-1.090	-1.090	-1.090	-1.090
Baten	236	665	164	164	164	164
Saldo	-1.015	-1.017	-927	-927	-927	-927

Onderwijshuisvesting

Lasten	-1.901	-1.878	-1.937	-2.130	-2.093	-2.081
Baten	69	45	14	14	14	14
Saldo	-1.832	-1.833	-1.923	-2.116	-2.079	-2.067

Openbaar basisonderwijs

Lasten	-227	-201	-231	-231	-231	-231
Baten		2	2	2	2	2
Saldo	-227	-199	-229	-229	-229	-229

Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Lasten	-3.057	-3.103	-3.115	-3.164	-3.196	-3.233
Baten	31	82	67	67	67	67
Saldo	-3.026	-3.021	-3.048	-3.097	-3.130	-3.167

Openbare orde en veiligheid

Lasten	-1.123	-1.299	-1.342	-1.342	-1.342	-1.342
Baten	17	38	57	57	57	57
Saldo	-1.106	-1.261	-1.286	-1.286	-1.286	-1.286

Overhead

Lasten	-11.807	-12.674	-13.310	-13.130	-13.133	-13.128
Baten	84	137	139	139	139	139
Saldo	-11.723	-12.537	-13.171	-12.991	-12.994	-12.989

Overige baten en lasten

Lasten	-71	605	580	529	470	358
Baten	-130	-5	-5	-5	-5	-5
Saldo	-202	600	575	524	465	353

OZB niet-woningen

Lasten	-295	-251	-268	-268	-268	-268
Baten	2.463	2.704	2.772	2.772	2.772	2.772
Saldo	2.167	2.453	2.504	2.504	2.504	2.504

OZB woningen

Lasten	-295	-251	-268	-268	-268	-268
Baten	3.981	5.567	5.976	6.022	6.072	6.129
Saldo	3.686	5.316	5.708	5.754	5.804	5.861

Parkeerbelasting

Lasten						
Baten	14	11	11	11	11	11
Saldo	14	11	11	11	11	11

Parkeren

Lasten	-239	-247	-275	-275	-275	-275
Baten	9	5	5	5	5	5
Saldo	-230	-242	-270	-270	-270	-270

Recreatieve havens

Lasten	-500	-348	-349	-349	-349	-349
Baten	239	97	98	98	98	98
Saldo	-261	-251	-252	-252	-252	-252

Riolering

Lasten	-2.011	-2.100	-2.159	-2.211	-2.260	-2.309
Baten	3.027	3.162	3.394	3.453	3.508	3.570
Saldo	1.016	1.062	1.235	1.243	1.248	1.261

Ruimtelijke ordening

Lasten	-1.912	-1.015	-907	-907	-907	-907
Baten	1.075	65	65	65	65	65

Saldo	-836	-950	-842	-842	-842	-842
Samenkracht en burgerparticipatie						
Lasten	-3.276	-4.792	-5.279	-5.274	-5.269	-5.269
Baten	369	844	1.989	1.989	1.989	1.989
Saldo	-2.906	-3.948	-3.289	-3.284	-3.279	-3.279
Sportaccommodaties						
Lasten	-2.367	-2.402	-2.942	-3.160	-3.203	-3.299
Baten	305	212	218	218	218	218
Saldo	-2.063	-2.190	-2.724	-2.942	-2.985	-3.081
Sportbeleid en activering						
Lasten	-330	-309	-362	-362	-362	-362
Baten	45					
Saldo	-286	-309	-362	-362	-362	-362
Treasury						
Lasten	-517	-561	-561	-561	-561	-561
Baten	1.666	1.700	992	992	992	992
Saldo	1.149	1.140	432	432	432	432
Vennootschapsbelasting						
Lasten	2					
Baten						
Saldo	2					
Verkeer en vervoer						
Lasten	-3.993	-4.029	-5.455	-5.900	-5.829	-5.886
Baten	863	160	223	223	223	223
Saldo	-3.130	-3.870	-5.232	-5.677	-5.606	-5.664
Volksgezondheid						
Lasten	-2.819	-2.446	-2.449	-2.392	-2.392	-2.392
Baten	154	25	25	25	25	25
Saldo	-2.665	-2.421	-2.424	-2.367	-2.367	-2.367
Wijkteams						
Lasten	-2.666	-2.812	-2.651	-2.652	-2.652	-2.652
Baten	5	3	3	3	3	3
Saldo	-2.662	-2.809	-2.648	-2.649	-2.649	-2.649
Wonen en bouwen						
Lasten	-1.539	-1.567	-1.368	-1.367	-1.367	-1.367

Baten	1.328	744	536	536	536	536
Saldo	-210	-823	-833	-832	-832	-832
Totaal saldo taakvelden	**2.524**	**456**	**133**	**1.381**	**2.538**	**-2.387**

Bijlage 2: Risico-inventarisatie

Programma	Categorie	Risico	Toelichting Impact	Aandeel
Energiek en sociaal Teylingen	Bedrijfsrisico	Leerlingenvervoer wordt niet conform contract geleverd.	Dit resulteert in juridische stappen met als doel de dienstverlening weer op peil te brengen.	€ 14.000
Energiek en sociaal Teylingen	Open einde regelingen	Stijging van de vraag naar zorg en ondersteuning binnen open-einde-reglingen.	Dit resulteert in een toename van niet begrote kosten	€ 450.000
Energiek en sociaal Teylingen	Bedrijfsrisico	De verwachte kostenreductie in de begroting van de gemeenschappelijke regelingen in het sociaal domein kan niet worden gerealiseerd.	Dit resulteert in een toename van niet-begrote kosten.	€ 158.000
Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	Bouwleges kunnen onvoldoende onderbouwd.	Dit kan resulteren in claims door burgers en bedrijven. Als de onderbouwing niet blijkt te kloppen mogen in 2023 geen leges worden gevorderd. Totale schade is dan de geraamde opbrengst voor omgevingsleges	€ 68.000
Prettig wonen voor iedereen	Grond-exploitatie	Het begrote volume aan bouwleges kan niet geint worden doordat projecten doorschuiven naar volgende boekjaren.	Dit kan resulteren in een dekkingstekort in de begroting.	€ 68.000
Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	Implementatie van de omgevingswet en de wet kwaliteitsborging loopt vertraging op.	Dit kan veroorzaakt worden door mismatch in kennis, vaardigheden en cultuur. Dit resulteert in extra kosten voor inhuur en begeleiding.	€ 113.000
Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	De inventarisatie van kapitaalgoederen is onvolledig.	De oorzaak hiervan is uitbesteding en onvoldoende vastlegging van kennis. Het gevolg hiervan is dat kapitaalgoederen onvoorzien onderhoud nodig hebben. Kapitaalgoederen zijn kostbaar, herstel is vaak kostbaar.	€ 14.000
Prettig wonen voor iedereen	Juridisch risico	Een bestuurlijke maatregel is gebaseerd op een foute beoordeling.	Als uit de juridische procedure blijkt dat een bestuurlijke maatregel ten onrechte is opgelegd kan dit leiden tot een schadeclaim.	€ 14.000
Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	Schade door vandalisme is groter dan voorzien en is niet verzekerd.	De gemeente is verzekerd tegen brand,- storm-, vliegtuig- en inbraakschade voor gebouwen. Schades door vandalisme zijn voor rekening van de gemeente. Het risico bestaat dat bij onderverzekering een lager bedrag wordt uitgekeerd dan de werkelijke schade. De verzekerde waarden van de gebouwen zijn volgens de polissen geïndexeerd. Periodiek wordt de juistheid daarvan bezien door taxaties. De gemeente heeft budgetten voor vandalisme opgenomen. Tot op heden zijn deze budgetten toereikend.	€ 14.000

Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	Ziekten en plagen in de buitenruimte nemen toe door o.a. klimaatverandering.	We zien steeds meer ziekten en plagen in de buitenruimte ontstaan waartegen we maatregelen moeten nemen. Essentaksterfte, Kastanjebloedingsziekte, Eikenprocessierups. Hierdoor moeten vaker onvoorziene kosten worden gemaakt om de negatieve gevolgen hiervan te bestrijden.	€ 56.000
Prettig wonen voor iedereen	Bedrijfsrisico	Versneld vervangen of groot onderhoud uitvoeren door wijzigingen in o.a. het klimaat	Het klimaat is aan het veranderen daarbij ontstaat de kans dat de huidige inrichting niet meer voldoet of sneller slijt dan voorzien.	€ 158.000
Modern bestuur, invloedrijke inwoners	Bedrijfsrisico	Politieke agenda kan niet geheel worden uitgevoerd vanwege vroegtijdig vertrek bestuurder	Dit kan resulteren in vertraging van de politieke agenda en additionele kosten voor wachtgeld. Bij het financieel maken van dit risico is enkel rekening gehouden met het aspect wachtgeld. Het jaarsalaris van een wethouder exclusief werkgeverlasten is afhankelijk van het aantal resterende maanden in het jaar.	€ 27.000
Modern bestuur, invloedrijke inwoners	Bedrijfsrisico	Participatietrajecten wekken vertrouwen dat onvoldoende kan worden waargemaakt.	Dit resulteert in imagoschade en additionele communicatie inspanningen. Kosten verbonden aan communicatie gericht op het managen van verwachtingen en het herstellen/beperken van imagoschade.	€ 11.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	Risico als gevolg van operationele tegenvallers.		€ 34.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	De borging van projecten (projectmatig werken) vindt onvoldoende plaats.	De oorzaak hiervan is tijd (afhankelijkheid van andere projecten) kennis en cultuur. Dit resulteert in kwaliteitsproblemen en herstelwerkzaamheden.	€ 14.000
Overkoepelend Risico	Algemene uitkeringen	Ontwikkeling gemeentefonds	Risico dat de bestaande verdeelmaatstaven zich anders ontwikkelen dan geraamd	€ 79.000
Overkoepelend Risico	Juridisch risico	Procedurefouten bij aanbestedingen	Bij een gerechtelijke procedure kan de gemeente veroordeeld worden tot het betalen van de financiële schade. Tevens kan achteraf blijken dat de aanbesteding niet op rechtmatige wijze heeft plaats gevonden	€ 56.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	Prijsontwikkeling	De economische omstandigheden hebben ook hun weerslag op onze gemeentelijke financiën en op onze begroting. Ook wij hebben te maken met prijsstijgingen. In deze begroting is een bedrag gereserveerd om prijsontwikkelingen op te vangen. De daadwerkelijke prijsontwikkeling is onzeker.	€ 300.000
Financiering & Garantie	Bedrijfsrisico	Risico dat directe tegenpartijen stoppen met betalen waardoor leningen niet of deels terugbetaald worden.	Dit heeft een negatief effect op de exploitatieruimte van de gemeente.	€ 351.000
Financiering & Garantie	Bedrijfsrisico	Risico dat Alliander niet aan haar verplichtingen kan voldoen, waardoor de gemeente geen renteopbrengsten ontvangt.	Dit heeft een negatief effect op de exploitatieruimte van de gemeente.	€ 69.000

Verbonden partijen	Bedrijfsrisico	Risico's in de bedrijfsvoering van een verbonden partij.	Hierdoor is de verbonden partij onvoldoende in staat om haar opdracht uit te voeren en/of schade (euro) wordt doorbrekend aan de gemeente.	€ 1.681.000
			TOTAAL	€ 3.749.000